

ВИЗВОЛЬНА ПОЛІТИКА

Український суспільно-політичний місячник

СВІТИЛЬНИКИ НЕВГАСНІ

(Славній пам'яті С. Петлюри і Є. Коновальця)

Двадцять років минуло з того часу, як на бульварі Сан Мішель у Парижі впав від куль московсько-большевицького агента Головний Отаман Симон Петлюра, і оце вже вісім років проплило з того дня, як на вулиці Роттердаму від годинникової бомби, підсуненої підступно цією ж самою рукою, загинув славної пам'яті полковник Євген Коновалець. Дві постаті, два символи, два дороговкази на історичному шляху української нації в її віковому поході в Майбутнє.

Симон Петлюра, син полтавського пролетаря, і Євген Коновалець, син галицького інтелігента. Обидва вони визнали провідним гаслом свого життя беззастережну і жертвенну службу рідному народові — аж до останнього свого віддиху. Цій девізі залишилися вони вірні протягом всього свого життя, завершеного мученицькою смертю.

Симон Петлюра виріс у процесі українського національного відродження першої чверти двадцятого століття, разом із стихійним українським ренесансом, в якому був головним співтворцем і який ренесанс увійшов в історію українського народу з печаттю його імені і духу. Велика, жертвенна, готова на посвяту любов до рідного народу дала С. Петлюрі незламну моральну силу боротися самому й інших кликати та вести боротьбу за Самостійну Українську Державу, як конечну передумову повноти всебічного духового й матеріального розвитку нації, за всяких обставин, усупереч усім можливим перешкодам непохитно вірити й надіятися навіть тоді, коли інші навколо захитуються.

З розгорненням у своїй повноті збройної боротьби українського народу за свою свободу, незалежність і владу постать Головного Отамана, як чоловічого ідеолога й організатора цієї боротьби, виросла до велетенських розмірів, опромінилася ореолом майже легендарного всенароднього Вождя, що знає єдину мету. Як колись за княжих та козацько-гетьманських часів, український нарід давав своїм великим, особливо улюбленим державним мужам і провідникам назву **Батько**, так і Головного Отамана на це велике слово **Батько**, як його називало військо і весь нарід, як найкраще характеризує те сердечно-тепле почуття, з яким український

нарід ставився до Симона Петлюри, як великого будівничого української незалежної держави, що єдина може забезпечити нації вільне, гідне, радісно-творче життя!

І так само, як і кілька століть тому, відвічний ворог України, — Москва, з запіненою люттю намагалася оплювати того, хто очолив визвольно-революційну боротьбу українського народу та окрилив її своєю незламною вірою і завзяттям. Так само, як і 250 років тому, згідливе в устах ворога слово **мазепинець** стало йменням, яким з гордістю називали себе поклонники великого гетьмана і переємника його боротьби, так, всупереч протилежним намаганням ворогів, наймення **петлюривець** стало почесною назвою українських патріотів — самостійників-державників.

І коли під ударами об'єднаних ворогів збройна боротьба українського народу за свої національні ідеали, після різних переходів і станів, на деякий час припинилася, приймаючи інші форми, то С. Петлюра, хоч і на чужині, не перестав діяти, щоб у народніх массах зберегти живу традицію цієї боротьби та щоб у слушний час її відновити й довести до успішного завершення. Хоч і без багатотисячної армії, хоч і вигнанець — Симон Петлюра був як бойовий прапор, як несхибний дороговказ, як гордий визов ворогові, як гасло, до якого прислухався український нарід, вірячи, що одного дня він знову підійметься на остаточний бій з ворогом під проводом Головного Отамана й очистить назавжди святу українську землю від зненавидженої ворожої нечисти.

Через кордони й ворожі застави долітали до українського народу сповнені твердої віри горді слова Батька, який всупереч жорсткій дійсності вперто проголошував: «В українську державність ми віримо, українську державність ми ісповідуємо!...». Розпачливим наріканням маловірів він протиставив своє героїчне: Пролита за свободу Рідного Краю кров борців не пішла намарне! Вона буде тим ферментуючим зачином, який повсякчасно нагадуватиме про розпочату боротьбу і кликатиме її продовжувати та завершувати!

І ця віра Вождя передавалася цілому народові, — і він далі не здавався, надіявся, вірив... Тому й Москва не припиняє своїх ди-

явольських намагань знищити С. Петлюру, знищити морально і фізично. І врешті вдалося їй убити тіло Петлюри, але не вдалося вбити міту Головного Отамана та Ідеї Української Державности, незламним носієм, якої він був, пробоевиком і реалізатором! Цей міт, вічний, як вічно живою буде пам'ять Симона Петлюри в українському народі, як вічні і його заслуги перед Україною!

Після смерті С. Петлюри на арену українського політичного життя, як головна постать виступає полковник Євген Коновалець, що в час Визвольних Змагань 1917 — 20 рр. був активним співробітником Головного Отамана, як командант найкращої української військової частини—корпусу Січових Стрільців. Є. Коновалець, — від наймолодших літ невтомний організатор української збройної сили як єдиної певної запоруки народньої свободи, політичної власнопідметности й суверенности, полум'яний патріот і великий всеукраїнець-соборник усе життя був прекрасним прикладом незламної вірности найвищій національній Ідеї, безкорисливої й безмежної посвяти для Добра рідного народу, безстрашним борцем-революціонером, для якого поняття життя ототожнювалося з поняттям боротьба, був великим організатором і Провідником народу.

На долю Є. Коновальця, після буряних літ 1917 — 21 рр., припало бути організатором і вождем визвольно-революційної боротьби українського народу в невимовно-тяжких умовах глибокого підпілля, в безперервній борні з переважаючою матеріальною силою, що примусила стерти ім'я України з політичної карти світу.

Життєвий труд Є. Коновальця позначений етапами, які назавжди залишаються записані золотими літерами в історії визвольно-державницьких змагань української нації: корпус Січових Стрільців — Українська Військова Організація (УВО) — Організація Українських Націоналістів (ОУН).

Всі вони були творами його рук і його Духу, позначені печаттю його небуденної індивідуальности. Всі вони пройняті наскрізь духом соборництва, виключної служби українським національно-державницьким інтересом, всецілою відданістю національним ідеалам — аж до повного самозречення, в ім'я гасла: Добро нації — найвищий закон!

Протягом майже двадцятьох тяжких років української під'яремної дійсности Євген Коновалець був як палаючий смолоскип у тем-

ряві, як горючий світильник національної віри, непохитности, завзяття! Для цілого українського народу він був символом живучости української національно-державницької Ідеї, яка наперекір твердій «логіці фактів» перед усім світом гордо маніфестувала своє незламне: хочу і буду жити!

Ця віра, непохитність і бойове завзяття провідника, як електричний струм, пронизували цілу українську національну спільноту, яка з глибини своїх животворних надрів безперервно породжувала все нові й нові лави революціонерів-борців, що радісно й мужньо ставали на поклик Вождя, готові жити, боротися і вмирати в ім'я єдиної, неподільної, вільної, святої України!..

Той же самий ворог, який підступно вбив Головного Отамана, — змобілізував усіх своїх демонів злочину, — зради, наклепу, щоб тільки досягти своїм отруйним жалом Великого Революціонера. І полковник Євген Коновалець упав на бруку далекого чужого міста, вирваний жорстокою смертю, з живого тіла народу, саме напередодні великих історичних подій, на порозі другої світової війни.

Черговий удар, що його завдала українському народові червона Москва, був важкий, але мученицька смерть Євгена Коновальця прорізала, наче блискавка, українську дійсність, і в цій великій ясності навіть сліпі побачили, що визначений Вождем шлях визвольно-революційної боротьби єдиний веде в ясне Велике Майбутнє!

Український народ, пройшовши жахливе пекло другої світової війни, вийшов з нього морально загартований, збагачений твердим досвідом, зміцнений у своїй вірі в вічну живучість України і в остаточну перемогу її Правди! Він твердо і рішуче ступив на шлях визвольно-революційної боротьби і йде по ньому несхибно, рам'ям об рам'я з іншими народами Європи і Азії, найкращі сини яких ідуть на смерть, щоб своєю жертвою окупити свободу і незалежність Батьківщини.

Над бойовими прапорами героїчної Української Повстанчої Армії, що зроджена з Духу Симона Петлюри і Євгена Коновальця, цієї Армії, що є виразником і символом воюючої за найвищі національні і вселюдські ідеали України, — витають душі Великих Синів українського народу та несхибно ведуть його, через поразки і перемогу, туди, де в обрисах уже близького Майбутнього ясніє Велика Мета!

Сота річниця Кирило-Методійського братства

(1847 — 1947)

Сота річниця з часу розгрому Кирило-Методійського братства (1847 — 1947) — це слушний привід переглянути низку важливих питань, пов'язаних з революційно-політичною діяльністю цієї першої організації в історії українських революційних рухів XIX століття.

Насамперед основне питання: в якому відношенні стояв Шевченко до Братства?

Під час судового слідства в квітні — травні 1847 р. братчики робили все, щоб довести, що Тарас Шевченко до Братства не належав. Пантелеймон Куліш, приміром, категорично заявив: «Ніколи не чув про існування слов'янського товариства св. Кирила і Методія, тому зовсім не знаю, хто його члени». — Навіть через 40 років, пишучи свої спогади про Костомарова, Куліш обстоював це своє твердження. Він посилається на слова брата своєї дружини Василя Білозерського, який казав йому, що «в них було щось подібне до братства, але швидко випарилося, бо не відповідало станомі речей в Росії, а навіть сині персні (з іменами Кирила й Методія як символом приналежності до товариства) вони закинули в воду». «Разом з тим, — продовжує Куліш, — він (Білозерський) повідомив мене, що ні я, ні Шевченко не були зараховані до Таємного Товариства з пощади до нас, бо ми працювали без того на користь слов'янської ідеї. Дійсно ми обидва не належали до товариства!».

Що тут вірно в цьому Кулішевому свідченні та, головне, в якому сенсі, — це інша річ. Не слід думати, що Куліш каже тут свідомо неправду. Однак немає сумніву, що формули висловлених тут свідчень не охоплюють суті взаємин, які існували між Шевченком і Братством. Припустімо, що Шевченко справді членом Товариства не був, але чи змінює це щось в тому, що Товариство було організаційним втіленням ідей, що їх розвинув саме Шевченко і ніхто інший?

Шевченко був провісником гасла національної революції на початку 40-х років, він — і ніхто інший! — був ініціатором проголошення цього гасла. Не він ішов за кимсь, виголошуючи гасло національної революції, а за ним пішли інші. Він запалив вогонь національної ідеї в серцях своїх сучасників, він же звільнив цю ідею від романтично-активарного забарвлення і надав їй революційного згущення. Саме він національну ідею зробив революційною ідеєю.

Історію українського національного руху, — як руху революційного, — на початку 40-х років треба починати з публікації Шевченкових «Гайдамаків».

Поема «Гайдамаки», — пише проф. Леонід Білецький, — є один з найсильніших і найбільших творів Тараса Шевченка. І навіть дивно, на третім році після звільнення із кріпацтва, поет у цій поемі несподівано піднявся до величезних виявлень свого бурхливого і неспокоїного духа і до вершин мистецьких досягнень. Недавній кріпак, як метеор, підноситься перед цілим світом і проголошує те, до чого в той час не насмілювався ніхто.

Для харківських романтиків образ **України** був образом **могили**; Шевченко ж могильний образ нації запалює живим полум'ям революції.

Року 1857 в своєму «Журналі» Шевченко описав свій переломовий стан того часу: «Я із брудного горища, я, нікчемний замуз, на крилах перелетів до рівних заль Академії Мистецтв... Я користувався вказівками й дружнім довір'ям найвидатнішого маляра в світі (Карла Брюлова). Я жив у нього на помешканні, або, краще сказати, в його майстерні. І що ж я робив? Над чим я працював в цій святині? Дивно й подумати! Я складав тоді українські вірші, які потім упали таким страшним тягарем на мою вбогу душу. Перед його чудовими картинами я задумувався й леліяв у своїм серці свого сліпого Кобзаря і своїх жадних крові Гайдамаків». Тут «в тіні артистично розкішної майстерні» Брюлова Шевченко почував себе, «як у палючій дикій степу над Дніпром».

Провідна тема «Гайдамаків» — тема крові, соціальної пімсти селянства над панством, терор, національна революція. Події 1768 року на Україні випереджають події 1789 і 1793 р. У Франції, гайдамаки — якобінців, Гонта — Марата, свячені ножі — гільотину.

Ой, Дніпре мій, Дніпре, широкий та дужий!
Багато ти, батьку, у море носив
Козацької крові! ще понесеш, друже!
Червонив ти сине, та не напоїв,
А сю ніч уп'єшся; пекельнее свято
По всій Україні сю ніч зареве;
Потече багато, багато, багато
Шляхетської крові. Козак оживе!
Оживуть гетьмани в золотім жупані.
Прокинеться доля. Козак заспіва.

В своїх «Гайдамаках» Шевченко виступає не як кобзар і не як апостол, а як революціонер, що стверджує на Україні повторення гайдамаччини.

Недарма цей уривок з ранньої його поеми тематично близько повторюється в його «Заповіті». Зіставляючи уривок з «Гайдамаків» і текст «Заповіту», ми можемо певно ствердити, що наведений уривок є немов чернет-

кою згодом дописаного й ще раз переробленого тексту «Заповіту».

З теми **крови** виростає тема **держави**. З антишляхетського, антигетьманського терору, з національної революції — національна державність України. Цю ідею української державності Шевченко вкладає в уста свого героя Яреми. «А в степах України — дай то, Боже, милий — блисне булава!» — закінчує Шевченко патетично-похмурий, напружено-суворий монолог Яреми.

Так, ідучи, думав — в латаній свитині
Сердега Ярема з свяченим в руках.

Революційний терор 93-го року в Франції знайшов собі відображення в романах Віктора Гюго («93-ій рік») і Анатолія Франса («Боги прагнуть»). Але для обох цих світових письменників терор якобінців був об'єктом зображення, рецепцією минулого, спробою відтворення вже даної дійсності, для Шевченка терор гайдамаків був відображенням переживання, паланням пристрасти, мукою серця, шалом пекельного почуття. Ці письменники описували інших, Шевченко себе. Вони думали про минуле, він — про сучасність.

Шевченкові «Гайдамаки» були заклик до повстання, викладом доктрини, документом революційної акції. Вони були поштовхом до координації сил, до кристалізації осередків, до початку полагодження зв'язків між інтелігенцією і селянством.

На слідстві в III-му Відділі П. Куліш признався: «Не хочу ховати, — казав він, — що я вірив в можливість повторення в українському народі жахливих сцен 1768 р., коли на правому березі Дніпра прості люди хотіли знищити всіх панів». Під впливом Шевченка, в наслідок читання його «Гайдамаків» та безпосереднього знайомства з поетом, Куліш вирушив у мандрівку по Україні маршрутом Шевченкового Яреми, щоб перевірити готовість українського селянства до нового повстання.

Мандрівка мала етнографічний характер, але в ці роки, в роки першого пробудження національної свідомості, етнографія ще зберігала характер революційної акції. Так було в теорії, так було і на практиці.

Досить цієї однієї довідки, щоб ствердити сказане: ініціатором національно-революційної боротьби на початку 40-х років, носієм ідеї національної революції й терору виступив у цей час Шевченко. Куліш, Костомаров, Гулак, Вас. Вілозерський та ін. діяли під його впливом, творчим, з одного боку, особистим, з другого.

Посіяне Шевченковими «Гайдамаками» насіння національної свідомості в роки 42-44 дало свій **організаційний** плід у створенні Кирило-Методіївського Братства, заснованого Костомаровим та іншими наприкінці 45-го та на поч. 46 року.

Зміст політичної доктрини Братства викладено в «Книгах битія українського народу».

Цей твір, слід думати, написав Костомаров. Отже, доводиться поставити питання, чи в цей період, саме року 1845, було щось спільне, якась співдія між Шевченком і братчиками?

На це питання, здається, годилося б відповісти так. Твори, що їх написав Шевченко в жовтні та грудні 1845 року, є саме тими творами, де Шевченко розробив **теоретично** основні засади концепції, яка лягла в основу політично-революційної ідеології Братства.

Дехто з дослідників ладен був приписувати анонімне авторство «Книг битія» не Костомарову, а Шевченкові. Навряд!... Шевченко не був автором «Книг битія», але всі його твори з другої половини 45 року виразно стверджують, що тоді він весь час обертається в колі даних ідей.

Чи можна вважати за випадковість, за простий збіг, що «Книги битія» закінчуються тією самою цитатою з Псалма 117, яку вибрав Шевченко за епіграф до тексту свого «Єретика», присвяченого Шафарикові?

Присвята поеми Шафарикові, тема поеми, саме цей, а не якийсь інший епіграф, дата написання твору, — все якнайкраще орієнтує нас. Ми певно намацуємо ґрунт. Ми схоплюємо вузли. Ми тримаємо в руках коріння.

Шевченко, як сказано, бере за епіграф для свого «Єретика» слова Псалма: «Каменець, его же небрегоша зиждуції, сей бисть во главу угла: от Господа бисть сей, і єсть дивен в очех наших». Ствердивши, що ініціатива революційно-визвольної боротьби, що провід в змаганнях належатиме саме Україні, — Костомаров свій виклад національно-державницької й історіографічної концепції в «Книгах битія» закінчує саме так: «Тоді скажуть всі язики, показуючи рукою на те місце, де на карті буде намальована Україна: «От камень, его же небрегоша зиждуції, сей бисть во главу угла!»

Шевченко знов повертається до революційно-бойових гасел «Гайдамаків». «Ні, настане час великої небесної кари. Розпадуться три корони на гордій тїярі! Розпадуться! Благослови на мєсть і на муки, благослови мої, Боже, нетвердіи руки!»

В «Великому льоху» він уточнює політичний сенс боротьби вказує на політичні цілі, на напрямок політичної акції. «Великий льох» — це політичний документ поета, який перебуває в колі акції, що має на меті підготувати вибух революції на Україні.

Шевченко визначає межі, абсолютні, остаточні межі ненависти. До білого розпечено лють. Ненависть втрачає ознаки людськості. Вона стає містеріальним почуттям. Її перенесено в метафізичний плач. Як в «Гайдамаках» Гонта карає своїх дітей, бо ті «католики», так само в «Великому льоху» покарано дівчину тільки тому, що з повними відрами вона перейшла шлях Богданові, коли гетьман їхав з старшиною до Переяслава Москві присягати. Покарано другу, ту, що коня напоїла Петрові, коли він вертався з-під Полтави. По-

карано немовля. Немовля покарано, малу сповиту дитинку, що воно, мале, на руках у матері, посміхнулось до золотої галери на Дніпрі, де сиділа цариця. «Чи я знала, ще сповита, що тая цариця — лютий ворог України, голодна вовчиця!... Скажіть сестриці?»

Така міра непримирености, проголошеної від Шевченка в «Великому льоху». Поетичної непримирености?... Ні, тепер уже організаційної! Вимога, що її звернено до членів Братства.

Річ не про минуле, а про сучасність і сучасників. Про те, що в даний момент **компонувалось** на Україні. Адресат вказаний з повною ясністю. Суть справи Шевченко формулює в «Великому льоху» з повною виразністю. Він вказує, що на Україні має «народитись» новий Гонта. Програма його дій. — Вона тотожня Гонтовій: «як той Гонта» він буде «катів катувати», «усе поплондрує й брата не покине, і розпустить правду й волю по всій Україні! Так от бачите, сестриці, що тут **компонують**».

— Чи потрібні ще інші свідчення? В усякому разі, в «Великому льоху» ми маємо з боку Шевченка автентичне свідчення. Як стверджує Шевченко, на Україні наприкінці 1845 року були ті, що **компонували** повторення гайдамаччини, **компонували** нове повстання, підготовляли появу нового Гонти.

Це свідчення Шевченкове з «Великого льоху» слід зіставити з зізнанням Кулішевим 1847 р. на слідстві в III Відділі, що його (зізнання) вище і де Куліш признавався, що він вірив у можливість повторення в українському народі 1768 року. Справа не обмежувалася вірою, була дія, була **організаційна** підготовка до дії. Ми не знаємо тепер, хто мав бути Гонтою, кому організація доручала очолити повстання. Ми не певні, чи Братство творилось лише в Києві чи й на місцях. Зрештою ми навіть не знаємо, чи в Києві був викритий організаційний центр, чи, може, лише один з осередків.

«Сретик», «Великий льох», «Кавказ», «Холодний яр». «Дружнє посланіє» написані в жовтні-грудні 1845 р., коли Шевченко не був в Києві, а перебував на Полтавщині. — в Миргороді, Переяславі, у В'юнищах у Самойлових і т. д. Саме ці твори цього часу відбили лихоманкову напруженість підготовчих настроїв. Сумнівів немає: Шевченко перебував в середовищі, яке «компонувало» повторення жахливих сцен 1768 р.»

Не знати, де був центр, де були активні діячі: чи на Полтавщині, чи в Києві — серед університетської, студентсько-професорської молоді. В усякому разі ініціативу «повторення 1768 р.», «яву Гонти» на цей раз перебирала на себе політична організація. Селянське повстання мислилося як очолене організаційним центром.

У В'юнищах 14 грудня 1845 р. Шевченко написав «Дружнє посланіє» і 17 грудня «Холодний яр» має характер щоденникового

запису; вона є прямим відгуком на суперечку, бурхливим обуреним протестом проти заяви когось з панів: «Гайдамаки не воїны, разбойники, воры, пятно в нашей истории». З гнівом поет заявляє: «Брешець, людоморе! За святую правду-волю розбойник не стане, не розкує закований у ваші кайдани народ темний, не заріже лукавого сина, не розіб'є живе серце за свою країну».

Це відповідь! Отже, для нас найцікавіше в даному контексті, що темою дискусій в тому середовищі, в якому обертався в цей час Шевченко, була тема Гонти, тема 1768 року. І Шевченко, звертаючись до панства, застерігав: «Стережіться, бо лихо вам буде, тяжке лихо!.. Дуріть дітей і брата сліпого, та не дуріть Бога. Бо в день радості над вами розпадеться кара. І повіе огонь новий з Холодного яру!» Були й ті, хто цей вогонь роздмухували.

Фіксуємо: про появу нового Гонти Шевченко згадує в «Великому льоху», написаному в жовтні, про Мотроницький монастир, що був центром повстання, про новий вогонь з Холодного яру іде мова в поезії, датованій груднем 1845 р. В «Великому льоху» Шевченко каже про те, що «компонувалося» на Україні: в «Холодному ярі» він вводить нас ін медіас рес суперечок, з приводу Гонти.

В «Великому льоху» Шевченко визначає майбутню боротьбу, як боротьбу проти Богдана, Петра й Катерини, державну мету боротьби і висуває перед спільниками вимогу непримиренности. В «Дружньому посланні» Шевченко ставить останні точки над і. Він обговорює принципи співпраці в тому середовищі, яке заявило про свою готовість взяти участь в змаганнях за волю, виступити в ролі Брутів.

Дві тези висуває тут Шевченко як основні: ідеологічні основи організації, що бере на себе ініціативу боротьби за волю, не повинні бути принесені на Україну «з чужого поля»; заяви про «Брутство» не повинні бути словесними, ті, що претендують бути Брутами, повинні бути непримиренними до кінця. «В своїй хаті — своя правда, і сила, і воля», — це є політична деялярія політичної п'ялформи.

«Ви претесь на чужину шукати доброго добра, добра святого. Волі! Волі! Братерства братнього! Найшли, несли, несли з чужого поля і в Україну принесли великих слів велику силу, та й більше нічого». Трохи далі знов: «Якби ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя. А то залізете на небо: І ми не ми, і я не я!».

В тому ж пляні поставлено в «Дружньому посланні» й тему **брутства**. На заяву: «у нас Брути» Шевченко відповідає: Ваші славні Брути: раби, підніжки, грязь Москви, варшавське сміття».

Цікаво, що тут же в «Дружньому посланні» Шевченко піддає рішучій критиці «слов'янську ідею», тим самим ґрунтовно розходячись

з костюмарівськими настановами в «Книгах биття» і костюмарівським проводом в «Кирило-методіївському товаристві» (здаймо заяву Білозерського, що Шевченко членом К.-М. Братства не був): «В слав'янофілії так і претесь... І всі мови слав'янського люду знаєте. А своєї дастьбі».

»Полюбите щирим серцем Велику руїну«,— от вимога яку ставить Шевченко.

М. В. Радович

В тінях Москви

(Навколо Московської конференції)

Коли 8 травня 1945 року на європейських фронтах другої світової війни пролунали останні постріли, перед усіма народами, що брали в ній участь, або, перед усім людством встало нове тривожне питання: що ДАЛІ? Воно встало й перед західними великодержавними партнерами могутнього альянтського блоку, бо ж не на те вони чинили опір шаленому німецькому імперіялізмові, що хотів загарбати Європу, щоб тепер, по шістьох роках війни, бачити, як відроджений імперіялістичний напасник, що йде зі сходу, загрожує не тільки отій Європі, але своїми зазіханнями цілиться далеко поза межі одного континенту. Це ж питання встало і перед Кремлем, бо хоч йому (Кремлеві) і вдалося просунути свої кордони далеко на захід та створити тим самим випадні бази для дальших загарбань, проте й йому стало ясно, що він зустрівся віч-на-віч уже не з примітивним і тупим німецьким агресором, що своєю безглуздою політикою сам укладав найкращі козири в руки московському противникові. Саме тому стала Москва на шлях на випадок скорої війни з Заходом та самій створити тверді бази для майбутніх походів.

Питання — ЩО ДАЛІ? встало у всю широчінь і перед поневолюваними гітлерівським і сталінським імперіялізмами народами, що стільки крові пролили в боротьбі проти поневолювачів та що стільки витривалості й рішучості виявили в боротьбі за здійснення ідеалів справді незалежного життя, не досягнувши — незалежно від того, — своїх цілей.

Доказом отих побоювань і застережень були події, що вже тоді, напередодні новонародженого миру, мали місце, хоч світ про них не завжди своєчасно довідувався.

Адже ж то факт, що напередодні 8 травня 1945 р., маршируючи в перших лініях Західного фронту, англо-саксонські командири рапортували своїм політичним проводом про готовість не спинятися на Берліні і йти далі. Це тим більше зрозуміле, коли пригадати, що ще в 1942 і 43 роках, коли в переговорах між Англією та Америкою вирішувалися

»Дружне посланіє« не є поезія, не є вірш. Це конкретний політичний документ з чіткою хронологічною датою. Документ тієї політичної акції й політичної платформи для себе роздмухати «новий огонь з Холодного яру». Вияв того, що в роки 1845 — 1846 **компонувалося**, за власним свідченням Шевченка, на Україні!

основні проблеми дальшого воєнного плану, Черчил наполягав, щоб т. зв. другий фронт відкривати не на заході, а на півдні, щоб таким робом покінчити не тільки з німецьким агресором, а й забезпечити себе стратегічно вигіднішими позиціями і щодо агресора в перспективі — большевицького.

З другого боку, приготування червоноармійців до війни з Заходом почалося ще в 1943 році. Можливо, що це було тільки зондування ґрунту з боку червоного командування, бо, знаючи свою слабкість, Кремль не міг тоді прагнути війни з Заходом, хоч її неминучість він уже й тоді усвідомлював, як усвідомлює її й нині. А тому як тоді, так і тепер — до неї готується. Саме тому, не знаючи коли вона вибухне, робить усе, щоб якнайкраще використати своє перебування на заході, тобто щоб якнайбільше розбудувати свої експозитури у завойованих країнах у формі т. зв. демократичних блоків чи робітничих партій, а поряд з тим якнайбільше пограбувати та узалежнити від себе ці країни ще й економічно. Як подає преса, большевики вивезли досі зі своєї зони Німеччини товарів на 900 мільйонів доларів, при чому найбільше фабричних устаткувань. Разом з тим відбувався вивіз фахових сил, особливо для зброєвої промисловости. Попсіх був продиктований не тільки бажанням «поладнати» найважливіші справи в Німеччині до підписання мирового договору з нею, але й страхом перед можливими несподіванками.

І нарешті 8-е травня ні в чому не послабило сили визвольної боротьби тих народів, що, вийшовши з німецької окупації, попали під большевицьке поневолення. Кінець другої світової війни не приніс кінця дій повстанчих армій і підпільної боротьби. Друга світова війна скінчилася для численних народів, але не скінчилася для тих, що опинилися поза залізною завісою.

Отже під акомпанімент таких немирового характеру дій народжувався новий мир, що з перших днів свого народження ніс у собі елементи своєї слабости і недовговічности

через свою органічність. Це не значить, що вік його існування має бути дуже короткий. Ми стверджуємо тільки істотні елементи його органічної недуги. Відомо ж бо, що навіть найбільш підточений бактеріями організм можна лікувати і продовжувати на якійсь час йому життя. Історія, однак, не знає випадку, щоб розвалюваний внутрішніми суперечностями і призначений на загибель утвір міг бути тривким організатором. Штучні, неорганічні, забріхані, побудовані виключно на насильстві та сперті на багнети агресивні системи не можуть стати твердою, підпорою тривалого миру.

Тому то так важко побудувати тривалий мир в сучасний повоєнний період. Тому й було досі декілька «мирових» конференцій, але не було жодної, що побудувала б справжній мир. Чи здійснення такого завдання можна сподіватись від Московської конференції?

II.

Перш ніж говорити про перспективи сучасних міжнародних конференцій, в тому числі і Московської, слід зробити таке зауваження: Московська конференція, як і всі попередні та ті, що будуть ще, мала і буде мати на меті не так будувати мирні взаємовідносини між колишніми противниками минулої війни, як будувати мир між колишніми альянтськими союзниками. Тільки таке розуміння і такий підхід до справи дає зрозуміти, чому власне укладання мирових договорів і підготовка до них, що відбувається на наших очах, ідуть так жахливо тяжко. Усі труднощі мають своє джерело не стільки в питанні самих статутів майбутнього стану самої Німеччини чи її сателітів, як у проблемах налагодження тривалих взаємовідносин між самими союзниками; бо якби йшлося про саму Німеччину, то справа була б досить проста.

Обидва головні партнери мирових договорів, цебто англо-саксонський та большевицький бльоки, заявляють, що при підписанні договору з Німеччиною вони мають передусім на думці дати людству гарантію від нової агресії німецького імперіялізму. Коли ж узяти до уваги теперішній стан Німеччини, то така небезпека з її боку не існує. Тотально роззброєна, економічно знищена, поділена на окупаційні зони країна не може і мріяти про те, щоб на когось нападати. Тому з її боку небезпеки для миру не існує. А проте теперішні союзники не можуть ніяк знайти виходу з ситуації і побудувати той тривалий мир, про який так багато говорять.

В чому ж річ?? Річ, як сказано вже, в тому, що не з Німеччиною укладають вони мирові договори, а між самими собою; і не від Німеччини вони бояться агресії, а від самих себе, цебто один від одного. Німеччина в тому всьому, в отій колосальній про-

блематиці суперечностей між великодержавами, є лише невеликий «пендан» до великої проблеми, вона є лише простір, об'єкт, на якому стикаються і в майбутньому будуть стикатись інтереси колишніх союзників. Вона водночас є одна з тих випадних баз, що їх кожен з них хоче опанувати на те, щоб зайняти якнайкращі позиції супроти свого партнера. Вона, зрештою, є цінним дзеркалом для пізнання стосунків між англо-саксами та Москвою. І ніде так добре не відбивається, як у німецькому дзеркалі, справжній стан взаємовідносин між цими двома головними потугами сучасного світу.

Справді, обидві сторони хочуть того, щоб Німеччина не стала могутньою імперією. Щодо цього вони у згоді, але лише щодо цього. Все, що виходить поза межі цієї проблеми, обидві сторони стримають по-різному. Но, наприклад, за винятком французів, всі хочуть єдності Німеччини, але обидві сторони в цій об'єднаній Німеччині хочуть здобути якнайбільше власних позицій. Більше того, Москва виразно прагне до того, щоб у розбитій Німеччині та ожебраченій, особливо на заході, здобути для себе союзника у майбутній війні проти Заходу. Саме тому вона старається створити якнайбільше своїх агентурних баз, де тільки може — і в межах своєї зони, і в зонах т. зв. союзників. Тому вона так дуже не хоче піти на господарську міжзональну співпрацю, бо це полегшило б господарську ситуацію на заході Німеччини, а тим самим скріпило б позиції західних союзників. Москва ж бажає мати якнайбільш спролетаризовану Німеччину. Знаючи такі агресивні пляни Москви, західні союзники, у свою чергу, прагнуть до того, щоб не наставити німців проти себе та не зробити їх сліпим зряддям у московських руках. Одне слово, для остаточного урегулювання т. зв. німецької справи вирішальними є взаємовідносини між союзниками. З цією проблемою вони возяться від закінчення війни і не можуть її розв'язати. Цю ж проблему — і тільки на тлі німецької проблеми — вони будуть намагатись розв'язати в Москві. Щоб окреслити об'єктивно перспективи московської конференції, а в зв'язку з тим і перспективи можливостей організації миру в середній Європі, треба висвітлити саму суть взаємовідносин між колишніми союзниками. Це дасть нам відповідь також і на те, якими шляхами може піти в майбутньому розв'язання німецької проблеми.

III.

Взаємовідносини між союзниками! Це тема, про яку писалося і пишеться мабуть, чи не найбільше в пресі цілого світу, і водночас тема, довкола якої робиться стільки фатальних помилок, як не можна більш. Часто, читаючи деякі західні огляди про большевицьку Москву (а вона є центральна пробле-

ма взеемовідносин між колишніми союзниками), ми бачимо, як несміло і нерозважно підходять до неї деякі західні кола. У їх підході криється часто весь трагізм сучасної міжнародної політичної ситуації, бо за наслідки теперішніх і дотеперішніх помилок людей, що керують долею західних народів, будуть ті ж народи платити. Для нас, як і для всіх поневолених большевицьким імперіалізмом народів, це може найменш трагічно, бо нас і так винищують, тому ми можемо мати хіба цю сумну сатисфакцію, що й інших будуть винищувати та що за пізнання справжньої суті большевизму кожний нарід заплатити свою ціну. Бо хто має сумнів у тому, що великий, може, в себе дома Рузвелт — виявився зовсім малим у питаннях оцінки большевизму? Він напевно не уявляв того, скільки крові змушений буде віддати в майбутньому його нарід за те, що він — як його провідник, не зважаючи на перестороги тверезих людей в рр. 42 — 43 — зфорсував концепцію атаки на заході, а не на півдні Європи, та що тим самим відкрив Москві широко двері на Балкани і в саму Європу, будучи переконаний у силі своєї індивідуальності, повіривши, що чаром своєї особи зуміє відвести Сталіна від агресивних плянів та впрягти його до табору всесвітньої демократії. Адже нині документально стверджено, що в Тегерані Рузвелт домагався від Сталіна побудувати ССРСР на зразок Британської імперії та що Сталін робив вигляд, ніби він на це погоджується. І американці в це вірили! Нічого дивного, що вони випускали в той час патетичні декларації про вічний мир.

Ще нині, по двох роках «мирної» практики з большевиками, можна дізнатися з голосів західної громадської думки про те, що основна трудність в налагодженні миру з большевиками є їхній... страх перед західною агресією. Що большевики бояться того, що колись народи Заходу можуть зважитись на рішучий спротив їхнім імперіалістичним зазіханням, — це ясно, але також ясно, що ніхто інший, крім большевиків, так послідовно не готується до війни проти Заходу. Саме на те, щоб остаточно поширити свою владу на цілий світ, в ім'я своїх імперіалістичних цілей, яких вони ніколи і ніде не зрекліся. Сказав же Ленін в 1918 р., що Союз — це «відділ світової армії соціалізму». Не менш виразно підтвердив і Сталін, що «советська держава — це база світової революції, а російська революція — це перша фаза світової революції». Той же Сталін назвав Советський Союз у промові над труною Леніна — «стрілою, пущеною в табір ворога твердою рукою товарища Леніна», ствердивши тоді ж, що «Ленін ніколи не розглядав Советської республіки як ціль саму в собі. Він вважав її завжди за необхідну ланку, що має служити для зміцнення революційних рухів у країнах Сходу і За-

ходу, за необхідну ланку для улегшення перемоги трудящих над капіталізмом». За здійснення отих цілей клявся тоді на могилі Леніна його спадкоємець. І досі в советській політиці, публіцистиці та мистецтві офіційно звеличають тодішню «клятву» Сталіна. Нікому з большевицької верхівки і на думку не спадає, щоб від тих цілей відректися і щоб їх тепер не реалізувати. Але Воллеси, Ляскі та молоді Рузвелти і обдурювані ними народи — Леніна і Сталіна не читають. Вони вдовольняються інтерв'ю, що для деякого з них влаштовує «батько народів», в яких він запевняє, що він не бачить ніяких перешкод для того, щоб капіталістичний і большевицький світ жили у вічному миру. З таких інтерв'ю обидві сторони завжди вдоволені: західні сноби, що мали честь побачити геніального вождя*), а самі большевики теж вдоволені, бо такі інтерв'ю завжди помагають їм обдурювати західні народи. Що такі декларації суперечні з основними положеннями большевизму про це їм байдуже, бо большевики трактують це як тактичні маневри Заходу, що, як сказано, Сталіна мало читає, а якщо й читає, то мало розуміє. Адже ж і українські політики читали свого часу «Майн Кампф»!

На щастя, мільйонери Воллеси, яким забаглося большевизму для Америки, або «пролетарі» Ляскі чи Еліоти Рузвелти, не самі є тими, що висловлюють думки західних суспільств чи їх урядів: нині вже стало так, що твереза думка здобуває собі на заході все більше місця, і офіційні голоси типу останньої заяви американського заступника міністра закордонних справ Ечесона вже також не є поодинокі. А він (Ечесон) сказав перед атомовою комісією американського сенату дослівно таке: «Мені зовсім ясно, що большевики ведуть агресивну і скеровану на експансію зовнішню політику». На большевицький протест міністер Маршал відповів, що він не вбачає нічого в заяві Ечесона такого, щоб могло кривдити большевиків та що обов'язком кожного американського державного урядовця є одверто висловлювати свої погляди.

Такі і подібні офіційні і неофіційні голоси свідчать, що Захід дедалі частіше знаходить правильну оцінку суті і намірів большевизму. Те, що стримує представників західних урядів тепер уже зважитись на зудар з большевизмом, полягає насамперед ось у чому: 1) в невідготованості їхнього суспільства за відкритої протибольшевицької кампанії, 2) сильні ще позиції большевицьких агентур на заході, — свідомих і несвідомих, 3) невідготованість до війни західних великодержав, зокрема Англії, 4) надії на те, що т. зв. твердою політикою щодо большевиків їм пощастить змусити їх (большевиків) зректися імперіалістичних замірів. Що такі

* Ляскі писав, що в очах Сталіна він бачив велику доброту і впровадження хіба тому, що під командуванням його як Сталіна вимордувано і вимордовуються мільйони людей.

позиції західних політиків хибні — нам давно ясно.

Щоб побачити, як спредві можуть налагодитися взаємовідносини між колишніми союзниками, потрібно, як уже сказано, з'ясувати основні розбіжності між ними. При чому йдеться про згадані розбіжності не тільки в теперішньому стані, а й на тлі їх розвитку протягом воєнних років, а також при урахуванні тих цілей, що їх кожний з отих великодержавних партнерів собі ставили та у війні хотіли досягти чи досягли.

IV.

Сполучені Штати Північної Америки вийшли з другої світової війни наймогутнішою державою світу. Їх вигідне географічне положення, колосальні господарські ресурси, великий людський потенціал — вирішують їхню теперішню позицію в світі. Формально США приступили до війни тому, що були заатаковані; фактично ж до війни спонукала їх konieczність оборони своїх інтересів на Далекому Сході та, видима річ, бажання закріпити свої позиції на тому ж Сході. Щодо Європи, то США вже властиво задовго перед 1941 роком перебували в стані війни з гітлерівською Німеччиною. Америка не хотіла того допустити, щоб німці опанували велику частину Європи, особливо англійських островів, що при умовах сучасної воєнної техніки для Америки є своєрідним передпіллям, щось ніби того, чим при меншій воєнній техніці була для Англії Франція. Цей мотив безпеки американського континенту не перестав бути актуальним і нині. Навпаки. Недарма й большевикам раз-у-раз доводиться переконаватись, що відірвати Англію від Америки дуже нелегко. Одну з вирішальних спроб відірвати Англію від Америки большевики зробили в грудні 1946 р на конференції міністрів у Москві і довели до осамітнення Бевіна, яке, однак, як пізніше виявилось, тривало недовго, що німецьке панування в Європі витиснуло б американський капітал та ліквідувало б американські ринки збуту — це також ясне і тому то американці мали ще одну причину воювати. Нарешті приводом до війни для Америки був і мотив морального характеру, цебто солідарність англо-саксонців та ненависть американців до диктаторського режиму. Як зростали в американському суспільстві ворожі настрої проти гітлеризму і доходили часом аж до масових виявів білої ненависти (прилюдне спалювання гітлерівських прапорів, емблем, тощо) — це наочний показник того, якими шляхами йдуть уряди цієї країни до мобілізації сил власного народу проти визначеного ворога. Про це дуже добре знають большевики, а тому вдаються до «демократичности», «поступовости», «толеранції» і т. д., під якими реклямують вони самі себе і їхні агенти на американському просторі. Про диктатуру пролетаріату, про світову ре-

волюцію та про сталінські «клятви» — там нічого не говориться.

Із поставлених воєнних цілей Америка досягла на Далекому Сході забезпечення своїх позицій, ліквідувавши головного дотеперішнього конкурента. Але якщо інтереси Америки на Сході в основному узгіднені з В. Британією, Францією та Голландією, то не можна того сказати про большевиків, що є водночас і партнером і противником для Америки. Цікавлячись більше європейськими проблемами, ми часто недобачаємо того, що відбувається поза Європою. А тим часом спірні моменти, напр., окупація Кореї — між большевиками та американцями — є напевно не менші, ніж американсько-советські суперечності на окупованій Німеччині. Або взяти Китай, що в ситуації перманентної домашньої війни приречений на постійну допомогу англо-саксів та в якому Америка вбачає вигідні позиції своїх впливів, — перебуває під сталим обстрілом большевицької пропаганди і большевицьких гармат, що їх постачає Москва т. зв. «народній» (комуністичній) китайській армії. Як божий день ясно, що це змагаються між собою дві чужі потуги на тлі розслабленого китайського велетня. На цій території большевицька Москва переслідує дуже виразні агресивні цілі, що мають поставити за її послуги 800-мільйоновий китайсько-індійський бльок і силою вирішити результат тієї гігантської битви, що назриває між нею та англо-саксами. Досягти цього нелегко, але те, що Москва вже робить, є підмінуванням китайського терену власною агентурою великих розмірів, що має на меті унеможливити англо-саксам наступ на большевицького агресора з цього боку. Бо ідея залучення на свій бік колоніальних та напівколоніальних народів — це одно з основних завдань московського большевизму. Мета, що їх там большевики хочуть досягти, і постава Америки щодо того — великою мірою будуть впливати на налагодження тимчасових взаємовідносин між большевиками та американцями. Це матиме свій резонанс також і на європейському континенті.

Якщо американські воєнні цілі на Далекому Сході в основному досягнуті, то в Європі ситуація значно складніша. Економічно знищений війною європейський континент тепер відкритий і для американських достав і для американського капіталу. Але ж ясно, що : 1) це нестале явище і воно поволі буде змінюватися в міру того, як європейська промисловість почне ставати на власні ноги, 2) більше ніж половина Європи наставлена і що раз більше буде наставлятись на господарську співпрацю не з Америкою, а з Советським Союзом. Поряд з тим господарські моменти доповнюються не менш важливими і небезпечними політичними.

В результаті другої світової війни не тільки не врятовано Європи від контролі конти-

нентальної європейської потуги, а навпаки: її віддано ще страшніший, большевицькій команді. Москва не тільки опанувала значну частину центральної Європи (і буде її опановувати, незалежно від мирових договорів з Німеччиною), а ще й розбудувала величезних розмірів свої агентурні станиці на заході. Офіційно ніби не існує комінтерн, що міг би підважувати поодинокі країни, але якщо говорити про Європу, то в одних країнах — Балкани, Польща, Чехо-Словаччина — колишні комінтернівські діячі сидять тепер на прем'єрміністерських кріслах і певною рукою ведуть свої країни до ССРСР, як котрісь з черги «союзні республіки», а в других подібні діячі ведуть не менш розкладову роботу серед своїх народів і очікують лише наказу з Москви, щоб захопити владу.

Відомий письменник Артур Кестлер ось так недавно написав про Францію. Розбудували агентурні станиці по цілій Франції в усіх ділянках суспільного життя, зокрема в робітничих синдикатах, французька комуністична партія може дійти до влади протягом кількох хвилин з допомогою телефонних наказів. Якщо вона того не робить, хоч давно це могла зробити, то лише тому, що сама чекає наказу з Москви, а Москва на такий наказ ще тепер не зважається, бо вона знає, що французькі комуністи, прийшовши до влади, можуть стати причиною раптового посилення зросту протибольшевицьких настроїв у Америці, чим посилиться небезпека, що Америка почне негайно вживати оборонних заходів.

Неможна сказати, щоб цієї тимчасової тактики Москви, продиктованої вимогами обережності не усвідомила принаймні частина урядових кіл Англії та Америки. Америка вже тепер розуміє, що війни в Європі вона не виграла та що дотеперішня небезпека для неї в Європі, для її інтересів (опанування цілого континенту та англійського передпілля большевицькими арміями) — радше зростає.

В такій ситуації, врахувавши цілість американсько-большевицьких проблем, Америка вживає заходів, щоб — де можна і де треба — поставити перепону московському агресивному імперіялізмові.

Ми є свідками цікавої гри між наступальною підривною діяльністю большевиків скерованою на підмінування позицій західних великодержав, з одного боку, і оборонною акцією англо-саксонського, зокрема американського, капіталу — з другого боку. Що треба большевикам — ми вже говорили. Англо-американці беруть в основу своєї оборонної акції проти большевицьких агресорів ті елементи, що впливають з самого географічного чи геополітичного положення большевицької імперії. А річ у тому, що большевицька імперія є найбільшою суцільною континентальною потугою, яка не має, однак, ніде потрібного широкого і придатного для

неї отвору на те, щоб вийти на широкі води будь-якого із семи головних морів земної кулі. Це є та недуга, а на яку завжди хворіла і проти якої боролася і стара романовська імперія. Така ситуація ССРСР, природна річ, підказує всім, що почувають себе zagrożеними його агресією, займати оборону саме на тих позиціях, з яких большевики можуть нападати на свого ворога. Тому то англосакси своїм могутнім капіталом торують собі дорогу саме туди, де zagrożує найбільша небезпека наступу большевицької підривної діяльності. Тому ми бачимо тверду руку Америки в Японії, опір большевикам у Китаї, англо-американський бар'єр для большевиків в Німеччині у вигляді господарського об'єднання зон та спільної політики, тому ставка тих сил на Грецію та на Туреччину, як бар'єр з Півдня, тому англо-американські та американсько-арабські нафтові договори на Середньому Сході, щоб замкнути большевикам і той вихід на широкі води. Це є щось схоже на значно побільшені своєрідні санітарні кордони, про які, на відміну від 1918 р., тепер публічно не говориться, хоч вони напевно будуть ще сильніші, ніж тридцять років тому. Що вони (саніт. кордони) не можуть бути розв'язкою тієї життєвої проблеми, що її створює большевизм, та що вони є лише паліатив, який не врятує світу від zagrożи большевизму, — це інша справа, і про це далі. По большевицькому наступові, що, використовуючи незорієнтованість світу та ширячи забріхану пропаганду, ще має подекуди характер «ідейного» наступу і боротьби за прогресивні ідеї, — сам капітал не зможе успішно протиставитись. Крім того, не слід забувати ще одного: по своїй природі своєрідний американський підхід до проблем міжнародної політики визначається вимогами «просперіті» і «бізнесу» для американського капіталу. Про це добре знають большевики і тому роблять все, щоб так наставлені американські кола повернути на свій бік та заманити їх і приспати їхню чуйність маревом широких советських просторів для вкладання американського капіталу. Большевики хитро маскують справжню ціль і завдання, що їх ті капітали в ССРСР мають виконати. Ставити перепони наступальному большевицькому імперіялізмові — раз, спроби знайти способи співпраці з Москвою — два — ось ті засади американців, якими вони будуть керуватись, силкуючись урегулювати і проблему Німеччини. Слід ствердити, що концепція беззастережної співпраці, так би мовити — за всяку ціну, що її висував і висуває Воллес, в Америці зазнала поразки. Натомість перемогла лінія т. зв. рішучості і твердості супроти большевиків, лінія, яку започаткував минулого року Бернс у Парижі і яку Маршал обіцяє реалізувати і надалі. Дуже добре знаючи про це, большевики будуть пробувати домогтись для себе максимально можливого в

рямцях того, що їм американська політика такої «твердості» дозволить — без воєнного зудару. А що американці (англійці — очевидно — також) хочуть домовитись, про це свідчить хоч би польська історія останніх місяців: незалежно від англо-саксонських протестів проти виборів, обидва уряди не зважилися на те, щоб піти далі поза ті протести, а на доказ їхньої доброї волі видали польському варшавському урядові золото колишнього лондонського уряду. За те, ніби реваншуючи, Сталін дозволив Берутові звільнити ув'язнених проводирів польського підпільного руху. Мовляв, голова за голову. Чому на такий «обмін» не йти большевикам, коли так остаточно легалізується їхня польська агентура, дістається для неї фінансова база та компромітується польський визвольний рух.

В німецькому питанні Америка буде вживати рішучих заходів, щоб Німеччина не стала тереном большевицьких впливів, а також, пізніше, випадною базою на захід. По-перше, тому, що це означало б поступове опанування цілої Європи з боку большевиків, а слідом за тим — і війну, якої американці не хочуть; подруге, це довело б до безпосередньої загрози для Англії, а тим самим і для американського континенту; потретье, Америка висилає до Німеччини товари, за які немає кому платити. І годі згадувати вже про те, що німці мають ще стати спроможними до сплати репарацій. Якщо Німеччину опанують большевики або ґрунтовно її обшарпають на сході, то — ясна річ — вона ні одного цента заплатити Заходові не зможе. Тому Америка, як зрештою і Англія, хоче, щоб німці стали економічно на ноги, і буде боронити Німеччину перед большевицькою пенетрацією. До речі, англо-сакси розраховують, маючи на увазі агресивні пляни Москви, на німців як на майбутнього союзника.

V.

В тих останніх плянах найвиразніше позначається керівна роля Англії як чинника, в порівнянні з Америкою, безперечно слабшого (і який тепер дуже часто в сутичках з большевиками пускає американців наперед), але який ні в чому не зрікся того, щоб у майбутньому укладі сил між англо-саксами і большевиками відіграти провідну ролю. Отже, незалежно від багатьох зовнішніх познач, старший англо-саксонський брат не віддав ще в цілому керівництва своєму молодшому братові. І вирішальною тут є не так може амбіція гордого Альбіону, як його кровні інтереси.

Англія приступила до другої світової війни в ім'я оборони принципу т. зв. рівноваги сил на європейському континенті. Протягом трьох сторіч боролася Англія проти найсильнішої потуги Європи, що своєю великою перевагою порушувала рівновагу на континенті, загрожуючи тим самим небезпекою для

англійських островів. Так англійці вели війни проти Іспанії, Голляндії, Франції та Німеччини і їм завжди щастило відхилити ту небезпеку. Тому нічого дивного, що в 1914 і 1939 рр. виступили вони «на захист» Франції, Бельгії чи Польщі, бо тоді їм ясно було, що переможний на європейському континенті німецький імперіялізм звернувся б, в свою чергу і проти англійських островів. Ось чому не прийняла Англія пропозиції Гітлера про гарантію Бритійської імперії за ціну вільної руки для Гітлера на сході, бо це було б тільки тимчасовим спиненням атаки на Англію. Тож Англія вела другу світову війну в ім'я збереження принципу рівноваги сил, що мало принести їй ліквідацію грізного континентального противника.

Але як вийшло на ділі? Щоправда, спільно зі своїми союзниками Англії пощастило подолати гітлерівського напасника, але чи досягла вона встановлення рівноваги сил в Європі? Чи не загрожує нині вже Англії жодна потуга на європейському континенті?

Відповідь на все це дуже ясна: в наслідок другої світової війни не тільки не встановлено рівноваги на європейському континенті, а ще більшою мірою і як ніколи захитано її. Не лише сама Англія, а й увесь світ став перед фактом, який матиме колосальне значення для дальшого розвитку міжнародно-політичних відносин, а саме: на європейському континенті твердою ногою став агресивний московсько-большевицький імперіялізм, який не лише своїми здобутками порушив усяку політичну рівновагу сил в Європі та поза нею, а ще й створив для себе крапці бази для дальших походів проти решти світу та підкорення інших народів. Слід підкреслити, що другої світової війни Англія в Європі не тільки не виграла, а скорше програла. Такий баянс теперішнього співвідношення сил на європейському континенті.

Як на такий оборот справ будуть реагувати англійці? Відповідаючи на це питання, треба зважити на два моменти: 1) чи така небезпека для існування Британської держави серйозна і 2) якщо так, то чи будуть спроможні англійці, безумовно ослаблені в минулій війні, до серйозного спротиву большевицькому наступові.

Щодо першої справи, то тут немає ніяких сумнівів, що небезпека, яка загрожує нині і загрожуватиме ще більше завтра Великій Британії, у порівнянні з тією небезпекою, яку становив для неї гітлеризм, не то що не менша, а набагато більша. При цьому досить згадати хоч би большевицьку вправність підміновувати англійські позиції в колоніальних посілостях. Але немає найменших ознак, щоб Англія збиралась здавати свої позиції в Європі чи навіть аж капітулювати. Навпаки, так само, як протягом трьох сторіч вона організувала коаліції проти своїх найбільших суперників та доводила до воєн з ними, так само й тепер вона не підє іншими шля-

хами. Зважаючи на це, треба погодитись, що результат другої світової війни буде тим моментом, від якого в новітній історії почнеться серйозна боротьба Англії проти російської імперії. Вона буде напевно довга. Ця боротьба, видима річ, з уваги на змінену політичну ситуацію в світі, а зокрема — з уваги на появу могутньої американської імперії, вестиметься інакшими способами і піде іншим шляхом, ніж ішла досі. Уже й тепер видно, що Америка стає першим чинником, якщо йде мова про відносини з більшовиками. Це також результат англійського послаблення. Однак, це не означає, що в усіх отих грандіозних політичних комбінаціях, що ведуть до зудару англо-саксів з більшовиками, англійська дипломатія зречеться своєї керівної ролі. Навпаки, вона буде мати великий вплив на формування тієї боротьби. Для нас цікаво, в яких напрямках буде проявлятися цей англійський вплив.

Та саме Англія, зважаючи на свою внутрішню ситуацію, війни тепер не хоче. Вже в 1943 році сказав маршал Сметс, що Англія виїде з цієї війни з добрим ім'ям «оборонця менших народів» (так окреслювати воєнні і політичні цілі держав є в міжнароднім звичаї), але набагато бідніша, ніж у передвоєнний час. Воно так і сталося. Передусім багатий дотеперішній віритель з лондонського Сіті став тепер боржником нью-йоркського Вол-Стріту. Взяті під час війни шляхом т. зв. «ленд-ліз-у» позики, починаючи від 1951 р. мають бути сплачувані, а це означає, що до того часу треба здобути фонди, яких теперішня господарська ситуація Англії не має. Ще далеко експорт не перевищує імпорту, тобто промисловість ще не піднесена до належного рівня, ще відчутні господарські ушкодження, спричинені війною, ще бракує робочої сили, не кажучи вже про кризи типу останньої вугільної.

Це одне. Це, сказати б, перешкоди тимчасового порядку, що їх з мирною відбудовою можна усунути. Щойно усунувши їх, можна дозволити собі повести твердішу політику супроти агресивних учорашніх союзників. Друге — це теперішній стан «британської спільноти народів». Вона, оця імперія, перебуває тепер у стані глибокої внутрішньої перебудови. Англійці вважають, що їм пощастить шляхом запровадження все нових змін та корективів у будові їхньої імперії втримати її неподільність. Справа нелегка, але англійці виявляли досі багато державної мудрости, тому був би недоречним скепсис щодо передбачуваних наслідків тієї перебудови. Проте, сучасний стан в Індії, Єгипті, Палестині тощо завдає англійцям дуже багато клопоту. Ясно, що в такій ситуації англійці не можуть прагнути війни з більшовиками.

Але є ще й інші причини, причини стабільного характеру. За традицією, Англія завжди старалася і тепер буде старатися організувати бльоки сил, що перші стали б на

захист її інтересів або принаймні разом з нею до бою. А такі бльоки ще не змонтовані. Щойно тоді вона може зважитись на удар. Це момент, що впливає з самого географічного положення островів, які без допомоги інших союзників чи складових частин імперії не можуть обійтись. Бож Англія, як відомо, це країна імпортна. Більшовики в книзі «Страны Мира», Краткий справочник, Москва, 1942, подають такі дані: довіз нафти: — 100 %, залізної руди — 42 %, мангану — 99 %, міді — 99 %, цини — 96 %, бавкситу — 100 %, збіжжя — 87 %, товщу — 89 %. Коли зважити на розвиток теперішньої техніки та на більшовицькі спроможності шкодити англійцям в їх колоніальних посідах, то стане ясно, чому для більшовиків становлять великий інтерес саме такі цифри і такі факти, що про них ті цифри свідчать. Ця сама причина змушує Англію до дуже обережної і розрахованої на довше і на чужу поміч гри з більшовиками. Бо вже раз воювала вона сам-на-сам з континентальною потугою, і той 1940 рік коштував їй дуже дорого.

Проте, вже нині англійці ведуть велику гру підготовки до майбутнього удару. Поряд з американцями вони беруть участь у створенні бар'єрів більшовицькому імперіалізму. Так само вони беруть активну участь у мобілізації настроїв свого і чужих народів на боротьбу проти більшовизму. Але якщо мова йде про безпеку близького удару, то вони роблять все, щоб гарантувати себе від нього, та наввипередки з американцями спішать домовитися з Кремлем. Остання візита Монтгомері в Москві щодо цього дуже переконлива. Англійці бояться, щоб не лишитись осамітненими у великій трійці, і домовляються з більшовиками наперед самі. Однак і це все, теперішня слабкість Англії і її небажання війни, аж ніяк не спиняють основної тенденції англійської політики, що йде шляхом творення коаліцій проти СРСР, щоб успішно відбити більшовицьку агресію.

Така англійська постава буде проявлятися відповідно і в питанні Німеччини. З певністю твердимо, що Англія, позбувшись Німеччини, як небезпечного агресора, буде старатись не тільки остаточно замиритися з нею, а ще й приєднати її до себе у боротьбі проти нового напасника. Так само як на початку ХХ ст. приєднала до себе Францію, з якою нещодавно перед тим воювала, так само, як спритною грою переставила вона на свій бік і переможених бурів. У майбутній війні проти Росії англійці потребують союзників і першим, кого вони схочуть мати, буде цього разу, німецька «парова валка». Вже в деяких воєнних плянах минулої війни така можливість передбачалася в Англії, так само, зрештою, як Сталін розраховував і досі розраховує на німців у боротьбі проти Англії. Московські розрахунки, пов'язані з німецьким маршалом з-під Сталінграду, Павлюсом, досі не поховані.

Тому в питанні Німеччини англійці ще в більшій мірі, ніж американці, будуть старатися не допустити до того, щоб вона стала большевицькою базою для нападу на Захід, та намагатимуться втримати і надалі при собі німців. З тієї причини вона буде стояти за те, щоб зревівувати теперішні німецькі кордони на сході, і проти того, щоб допустити большевиків до контролю Рурщини, якої ті вимагають. Англія враховує Німеччину до монтованого з її ініціативи (покищо обережно, щоб не дратувати большевиків) західнього бльоку як досить поважного партнера і майбутнього гаранта англійської безпеки на островах, яким донедавна була для неї Франція. Раз зазнавши величезного удару від континентальної пофуги (1940 р.), англійці намагатимуться не допустити до того, щоб ціла Європа опинилася знову у ворожих до неї руках. Англійці робитимуть все, щоб майбутня вирішальна битва у війні проти ССРСР розігралася таки на континенті, але якомога далі від каналу. Віддалені від Європи американці можуть спекулювати на тому, щоб залита большевиками Європа розсаджувала большевицьку імперію зсередини, терпеливо чекаючи нових американських висадок та оточувальних наступів. Кажуть, що на таку можливість розраховувала Америка ще тоді, коли пускала большевиків на Балкани в Середню Європу. Такі можуть бути її розрахунки і щодо майбутнього. Але на таке може піти Англія лише в крайньому разі. Бо вона знає, що це їй коштувало б, і тому вирішальну битву старатиметься виграти на континенті, далеко від своїх берегів, а передусім чужими руками. Але, щоб до того довести, треба довгої підготовки. Тому на всіх міжнародних конференціях, зокрема на присвячених майбутньому Німеччини, англійська дипломатія буде проходити між Скиллею небезпек большевицького опанування німецької карти та Харибдою передчасного удару з большевиками або принаймні небезпечної для неї ізоляції, в наслідок можливого московсько-американського порозуміння. Враховуючи сучасну ситуацію самої Москви, англійці знають, що покищо надто великої небезпеки скорого удару — немає.

VI.

Які ж тепер позиції большевиків супроти колишніх англо-саксонських союзників, зокрема на європейському театрі, а головне в німецькому питанні?

Пригадаймо дещо з минулого. Вже задовго перед вибухом другої світової війни большевики визнали, що нові війни в невольницькому оточенні можуть стати доброю нагодою для здійснення дальших імперіалістичних плянів ССРСР, а згодом і до опанування цілого світу під командою Кремля. У війнах всередині капіталістичного оточення, вбачав Ленін гарантію для існування советської держави. Тому большевики робили

завжди все, щоб посварити між собою оте капіталістичне оточення, щоб робити в його нутрі інтриги, викликати внутрішні кризи та революції. Тому й напередодні другої світової війни вони щиро прагнули того, щоб т. зв. капіталістичний світ знекровився між собою, а вони потім зі свіжими силами використали б для себе такий стан.

Але в цій війні не здійснилися такі большевицькі пляни, бо саме вони в ній опинилися перед пропастью, хоч, кінець кінцем, домоглися таки перемоги, здобувши під кінець війни великі території та зміцнивши тим своє господарське та політичне становище. Спираючись на це, большевики організують далі випадні бази для нових завоювань. Московські большевики стали вірними спадкоємцями традиції царської Росії. Якщо на початку 15 ст. московське князівство мало територію близько 400.000 кв. км., то 1914 р. Російська імперія мала вже 23.000.000 кв. км. Отже, за п'ять сторіч вона зросла у 57 разів. Історія її виникнення і зросту—це безперервний ланцюг загарбань та поневолення сусідніх народів. Її система управління також не змінилася протягом сторіч: нещадний терор, держимордіє та затирання індивідуальності і тримання у безправ'ї збірнот. Щодо цього большевики лишилися вірними спадкоємцями минулого. Російський імперіалізм не може мати до них претенсій.

Большевики не тільки побільшили імперію, а ще й створили основи для дальших завоювань, розбудувавши стратегічні позиції (доступ до теплого моря через тітовську Югославію), здобувши сировинні бази (румунська нафта, польське вугілля), створивши політичні бльоки (слав'янський бльок), та насаджуючи агентури (Франція та інш.). А це все дає Російській імперії колосальні можливості у грі з Заходом. Очевидно, що такі здобутки вимагають від московського колоса їх «перетравлення». Це тим більше потрібне, що війна значно послабила його внутрішні позиції. Тому то скорої нової війни він не прагне, а боротьбу проти майбутнього противника переставляє на рейки під'їздової і розкладової роботи.

Тож большевицька Москва прагне тепер перепочинку, який потрібен їй на те, щоб:

1) упорядкувати власне запілля, а передусім ліквідувати всі наслідки війни у своїй країні, тобто відбудувати країну, насамперед воєнну промисловість, так само упорядкувати своє запілля з погляду політичного, маючи надію, ліквідувати революційно-визвольні рухи поневолених народів, бо велике розгортання цих рухів могло б мати фатальні наслідки для режиму і цілої большевицької системи в разі нового воєнного удару зокрема;

2) закріпити своє панування на новоздобутих територіях, тобто терором приспівити процес уодностайнювання тих країн з рештою «союзу»;

3) закріпити свої позиції на теренах т. зв. самостійних держав (Балкани, Польща тощо), тобто прискіпити процес винищення тамтешніх революційних і самостійницьких елементів та закріпити владу за агентурними комінтернівськими чи просто прислужницькими елементами з-поміж тих народів, підготовляючи поволі прилучення тих «держав» як «союзних республік» в лоно ССРСР;

4) розбудувати свої агентурні станиці в таких країнах, як Франція, до такої міри, щоб у першій ліпший момент можна було там захопити владу;

5) підмінувати власною агентурою англосаксонські та союзні з ними народи та пралізувати в зародку всякий протибольшевицький рух;

6) виклянчити позику від Заходу;

7) винайти атомну бомбу, якщо вона (Москва) її має (а це більш імовірне), розгорнути до належних розмірів продукування її.

Маючи такі цілі, большевики ведуть наступальну зовнішню політику, намагаючись усіма «мирними» засобами видирати від заходу концесії для себе, діючи при цьому обережно, — щоб передчасно не перетягнути струни.

Большевикам, крім того, потрібні гроші. Коли їм була потрібна поміч Заходу, вони вміли йти на всілякі маневри. Така ситуація була вже за часів готування до першої большевицької п'ятирічки. Тоді вони потребували, між іншим, американських та англійських інженерів, щоб побудувати промисловість, їм і тоді потрібні були гроші. Ласі на «бізнес» та спокушені віртуозною большевицькою пропагандою, капіталісти та фахівці Заходу пішли на принаду, дарма, що деяких з тих фахівців большевики згодом поставили перед судом, а побудована за участю цих фахівців і коштом чужого капіталу промисловість послужила зброєю проти того ж капіталістичного світу. Тоді большевики старалися вдавати з себе найпокірніших теляток перед західними снобами. Саме тоді в одній зі своїх промов, призначених напевно для вербування Заходу, Сталін сказав таке: «Вважаю, що існування двох протилежних систем — капіталістичної і соціалістичної — зовсім не виключає можливості порозуміння між ними. Експорт і імпорт становлять найбільш відповідну підставу для такого порозуміння. Ми потребуємо машин і сировини, в той час як капіталісти потребують ринків збуту. Ось перша підстава до порозуміння. Капіталісти потребують нафти, збіжжя, дерева, а ми потребуємо ринків для тих продуктів. Ось друга підстава пророзуміння. Ми потребуємо кредиту, а капіталісти потребують добрих процентів від тих кредитів. Ось ще одна підстава порозуміння... Поеднання двох великих елементів при побудові майбутнього світу — російської революційної енергії і американського торговельного хи-

сту — було гарантією поступу і щастя людства.»

Це Сталін в 1927 р. Його слова навів недавно на одному прийомі в Америці, влаштованому для американських бізнесменів, у виголошеній там промові большевицький заступник міністра закордонних справ Вишинський. Майже те саме повторив недавно і Й. Сталін ославленому Еліотові Рузвелтові.

Виголошуючи тепер такі пропозиції, большевики знають, що вони влучають на досить сприйнятливий ґрунт. Річ у тому, що капіталістичний світ стоїть перед недалекою господарською кризою. Відомий англійський економіст Кейнес твердить, що капіталістична система господарства приречена на періодичні кризи. Причиною того є притаманна тій системі лябільність, яка не дозволяє їй опанувати неконтрольоване господарство, що є, на його думку, просто безраднє перед лицем періодично повторюваних господарських депресій і масового безробіття.

Практика повоенного господарського життя в Америці підтверджує становище Кейнеса. Період товарового голоду в Америці скоро скінчиться задоволенням потреб внутрішнього ринку. Американські продуценти змушені будуть шукати нових ринків збуту та територій для капіталовкладень. Коли ж відкритється перед ними колосальний щодо своїх можливостей большевицький ринок, небезпека надпродукції і кризи може бути усунена. Отже принада — велика.

Що це означає для большевиків — теж ясно. Коли б большевикам удалося прихилити на свій бік американців, то вони б успішно змогли відбудувати стару та побудувати нову воєнну індустрію, до того ж ще й за американські гроші. Сталін виразно сказав — у згаданому вже інтерв'ю — Е. Рузвелтові, що для ССРСР і далі актуальна справа американської позики. Чи Америка на це піде — важко сказати. Велика кількість промислових потентатів напевно схоче піти на руку большевикам, вбачаючи в тому велику вигоду. Що ці зиски можуть бути тимчасові і обернутись проти Америки, про це вони не хочуть думати.

Очевидно, їх також не зворушуватиме те, що подароване від Сталіна збіжжя буде видерте з рота українському селянинові. Бож ясно, що, плянуючи більшу торгівлю з капіталістами, Сталін уже в 1927 році плянував виголодження України за ціну його закордонних девіз, що були йому потрібні на зброєння. Тому зрозуміло, що, маючи такі далекосяжні пляни і потребуючи для їх здійснення капіталів від Заходу, большевики будуть йти на всілякі політичні «поступки», і ми можемо знову почути про архівальні залишки зі старого романовського реманенту, чи ще більшої релігійної «толеранції», чи якоїсь внутрішньої «перебудови» тощо.

З другого ж боку, коли капіталістичний світ на цей новий обман не піде і коли боль-

шевики відчують, що на широку гру і зволікання немає місця та що, навпаки, цей же ворожий світ готується серйозно до розправи з більшовизмом, тоді лінії їхньої політики найближчим часом можуть піти зовсім іншими напрямками, ніж дотепер. Не забуваймо, що і в провідній верхівки ССРСР немає тепер повної єдності щодо найактуальніших проблем політики. Та хоч там і перемовля, як тепер видно, поміркована і розрахована на довготривалий час концепція, проте це не значить, що більшовики не мають в резерві концепції, яка виходить з того, що час не працює для них та що зволікання веде тільки до зміцнення небільшовицького оточення та до кращої його підготовки до наступу на ССРСР. З того погляду цікаво стежити за розвитком найближчих міжнародних конференцій, бо на тих усіх зустрічах і за німецьким параваном будуть вирішуватись усі найважливіші проблеми. Щойно тоді ми зможемо сказати собі останнє слово щодо дальшого розвитку міжнародних відносин. На всіх дотеперішніх конференціях і дипломатичних зустрічах дві зацікавлені сторони лише взаємно вивчали себе, стараючись виявити приховані плани противника, — але жодного разу не дійшло до устійнення поглядів чи винесення остаточних рішень. Це передусім стосується Америки. Її ставка на т. зв. тверду лінію щодо більшовицького домагань не є, кінець-кінцем розв'язкою. Як і досі, ініціативу в руках мають більшовики. Вони виступають з виразною концепцією «співпраці». Від того, як Захід розкусить, що за цією концепцією приховане, а ще більше від того, як він (Захід) упорається з переборенням свого тимчасового опортунізму та як прийматиме відважні рішення, — залежатиме не тільки напрям майбутньої американської політики, але щось значно більше: майбутня доля американського і — певною мірою — інших народів.

Треба сказати, що світ опинився в сучасний момент на роздоріжжі: або знайдуться у провідних колах заходу люди великого масштабу, що зрозуміють суть теперішньої ситуації в світі і стануть в своєму рішенні на боці тих сил, що вже протягом 3-ох десятиріч, а зокрема в періоді останньої війни, борються за ліквідацію того нечуваного регресу, який творить більшовизм, і проти того хаосу, в який він людство пхає, або цей західний світ засуджений на те, щоб стати погноєм для нестримного наступу більшовицьких орд, що йдуть на цілковите і безоглядне поневолення світу. Від ступеня усвідомлення на заході цих фактів буде залежати також те, чи всі найближчі міжнародні конференції будуть тільки видовищами, на яких більшовики зможуть просувувати свої замасковані цілі, намагаючись обманути західний світ, чи, навпаки, вони стануть досвідними теренами, на ґрунті яких будуть поставати відважні рішення відважних людей, свідо-

мих тієї відповідальності, що тяжить на них перед лицем тієї небезпеки, перед якою став світ.

Певне становище до більшовицьких сугестій зайняв уже частково американський конгрес. В кінці грудня 1946 р. Конгресова Комісія зажадала стримання будь-яких промислових достав до ССРСР з Америки та подала думку, щоб з подібним домаганням звернутися до союзних і неутральних держав, бо такі доставки спричиняються до розбудови промислового потенціалу ССРСР, а це стало б небезпечним з погляду інтересів світового миру. Така пропозиція, коли б вона була здійснена, вказувала б на певну тверезість Америки; однак це не розв'язує питання безпеки, яку становить більшовизм, бо це тільки тимчасове стримання його агресивних спроможностей, а не їх ліквідація взагалі, що єдина розв'язує проблему. Всякий компроміс і всяке зволікання більшовики спритно використовують для себе.

Клясичним прикладом того є більшовицька політика на терені окупованої ними Німеччини. Те, що там діється, має для більшовиків два аспекти: господарський і політичний. В першій справі більшовики вже зробили те, що змогли, тобто — потрібне для них фабричне устаткування німецького промислу буде тепер на теренах ССРСР служити розбудові воєнної індустрії. До того ж притягнули більшовики вже також людські фахові кадри шляхом т. зв. добровільної вербовки. Значить, в галузі господарства більшовики вже дещо досягнули на німецькому терені. Політичні цілі більшовиків в Німеччині багато ширші.

Неконсеквентним політикам робить часто історія прикрі пакості. В свій час (майже тридцять років тому), західні політики типу Клемансо хотіли відгородити себе від «більшовицької зарази» шляхом побудування т. зв. санітарного кордону, що мав складатися з таких держав, як Прибалтійські, Польща, Румунія і т. д. В тій «концепції» були характеристичні такі два моменти. Перший: те, що тоді діялось поза т. зв. санітарним кордоном, політиків, типу Клемансо, не журило. Від того, що там проливалися моря крові свободолюбивих народів в боротьбі проти тиранії і при повній ізоляції заходу, — в панів Клемансо голова не боліла. Вони навіть не розуміли того, що тодішня українська кров проливалася також в обороні Франції, а висланники цих же Клемансо називали тоді українську національну революцію більшовицькою імпрезою. Та історія має деколи свій глузд: нині батьківщина Клемансо платить борг за свої помилки «своїм» Торезом і напевно криво ще буде платити.

Другий момент: санітарний кордон був зі становища реальної політичної оцінки сил — фікцією. Держави такого типу, як Польща чи Румунія, не могли протиставитись боль-

шевикам і, як показав досвід, при прешому ударі розвалилися.

Та на тому не кінець. Глум історії полягає в тому, що тепер, в свою чергу, большевики побудували санітарний кордон проти заходу. При тому є одна засаднича різниця між тими двома кордонами. Перший мав оборонний характер, другий — має характер агресивний. Власне з того ланцюга сателітів, яким оперезався ССРСР по останній війні, з отих Чехії і Югославії та Болгарії Сталін буде починати похід на захід.

В такому аспекті розглядають большевики також ролі Німеччини. Союз німецько-російський, тобто, — сама ідея його глибоко закорінена в імперіалістичних головах Німеччини і Росії. Цієї ідеї не покидав Бісмарк і цією ідеєю жили себе в останній воєнній фазі також деякі гітлерівські політики. Але Сталінові не треба було банкрутів. Тих з-поміж них, кого він хотів дістати, він вже має. Останньо подала преса, що 20% членства т. зв. Об'єднаної Соціалістичної Партії Німеччини, що є в советській зоні виразною московською агентурою, становлять колишні члени гітлерівської партії. В цей спосіб большевики ставлять основи під побудову німецької большевицької твердині. Приємлива большевикам Німеччина має стати іменно головною ланкою в тому ланцюзі сателітних держав, що на захід від большевицького кордону виконують волю Кремля.

Очевидно, що в Німеччині большевикам надто легко не піде. Поперше тому, що період зон скінчиться і большевики не будуть всесильними панами на сході Німеччини. Щоб однак на цей час забезпечитись, вони створюють поспішно сильні агентурні німецькі групи, які зуміють накидати більшості свою волю. Друга перешкода — це оглядання на англосаксів, яких, як сказано, большевики тепер потребують. Це є серйозна перешкода і тому, якщо захід піде справді на співпрацю з большевиками, вони будуть свою політику большевизації проводити більш обережно, ніж досі. На таку тактику большевики будуть вимушені піти на те, щоб не надто насторожувати передчасно проти себе німецькі маси. Це однак не є для большевиків найістотніше. Бо суть справи зводиться для них до питання розмірів влади, яку вони зможуть в Німеччині виконувати. А що до думки мас, то вони зуміють її вже при допомозі своєї німецької агентури відповідно наставити всіма засобами, до терору включно. Бо в тому ж і полягає вся суть большевицького володіння, тобто — в накинненні більшості волі меншості і в насильстві меншості над більшістю.

Отже в конклюдії: большевики будуть старатися провести такий статус для Німеччини, який уможливилював би їм максимальне встравання у внутрішньо-німецькі справи та переставлювання Німеччини на рейки послухного знаряддя в руках Кремля. Бо оце

вперше в історії вдалося російському імперіалізові пролізти в нутро Європи, а зокрема — в нутро Німеччини, зросійщені елементи якої відіграли в історії російського імперіалізму поважні ролі. Тепер історія змінилася, тепер в Берліні наказуватимуть москалі, а не навпаки, але, по суті, це в планах большевиків має довести до тісної співпраці між тими двома найчисельнішими народами в Європі для спільних наступів на захід, очевидно, тим разом під російською командою.

І нарешті: такому фактичному станові і таким російським тенденціям ні трохи не перечить те, що, напр., Москва підтримує нині польські претензії до німецьких східних земель. Навіть навпаки. Бо в грі російського імперіалізму німецькі східні землі — це цінний атут, яким можна купувати прихильність німців в заміну, напр., за спільну акцію проти заходу. Адже ж уже тепер дозволяє Москва своїм німецьким комуністам займати окреме становище в тій справі. А коли большевикам справді вдалось би схилити на свій бік німців, тоді їм не страшно буде перейти до порядку над польськими претензіями. Бо тоді поляки, стиснені між двома союзними колосами, не посміють навіть запроtestувати проти московського обману. Але до того ще далеко. І поляки на сході Німеччини — це для Москви також гарантія примусового союзництва поляків з Росією на випадок, коли б німці пішли з заходом. Бо для поляків Москва — це нині єдиний гарант «польськості» німецьких земель. Це поляки відчувають так само, як це відчувають, напр., чехи, і тому будуть триматися Росії, бо це є засіб принаймні тимчасово уникнути німецької помсти. Виходить, що ковані Москвою союзи і методи розсварювання різних народів між собою для зручнішого панування над ними — цілком виправдують себе, вони є досить зручні, а тому не можна заперечити хисту большевицької державної політики та дипломатії в тому випадку.

VII.

В аспекті такої проблематики розглядається сьогодні також питання про Німеччину. Вона сама, як загадано, лише «пендан» до нерозв'язаного клубовища проблем і суперечностей, що їх становить питання співпраці між кол. союзниками і питання дальшого розвитку людства взагалі.

Так розцінювана Німеччина є лиш об'єкт, предмет у великій міжнародній грі. Але вона існує в ній також як підмет. З уваги на специфічну ситуацію німецького народу, про таку ролі Німеччини тепер не говориться. Але це не значить, що її нема.

Є звичай в індуських магараджів, що така важлива в житті людини подія, як весільний обряд, відбувається в неприсутності молодої. Весілля триває там цілий тижень, гості бавляться, має місце ряд імпозантних церемо-

ній, незнаних деінде, але найважливішої особи, яка є причиною цієї події, — там немає. Такий собі звичай.

Таку саму дивовижу створюють керівні тепер політичні чинники великодержав щодо Німеччини. І, як побачимо пізніше, не тільки щодо неї.

Позиція Німеччини як політичного суб'єкта полягає в самому силовому факторі сімдесяті мільйонів людей та великого простору в центрі Європи. Вискреслити цей елемент матеріальної і духовної сили ні з Європи, ні зі світу взагалі, не можна. Можна тільки обмежити свободу і розміри вияву того політичного чинника, але не можна зліквідувати його самого. Між іншим, як ми бачили з аналізу позицій великодержавних чинників, що є тепер сторожами німецького росту, вони взагалі, за винятком може французів, не ставлять Німеччини в площині знищення, тільки — в площині приєднання німецького партнера для себе. Їм ідеться, отже про те, щоб Німеччина обмежила свою незалежну волю та плила в їхньому політичному фарватері. Приймаючи до уваги обмежені німецькі можливості, існування нації без воєнної індустрії, армії і т. д., то, очевидно, на таку роль німці примушені будуть великою мірою пристати. Але справа ускладнюється тим, що для себе хочуть їх приєднати різні політичні зовнішні чинники, передусім англосакси і більшовики, а тому і вже самий вибір фарватеру, в якому треба буде плисти, залежить у великій мірі від самих німців. Це перший елемент на шляху до усамостійнення Німеччини.

Другий — це обговорювані вже суперечності між бувшими союзниками. Передусім цьому фактові завдячують німці, що, незалежно від тих розбоїв і безчинств, яких вони доконали в цілому світі, «кара», яка на них впала, зовсім неспівмірна до вини. Не тільки тому, що частина світу (західня), що проти них воювала, не визнає їхніх методів, але головню тому, що і ця (західня) частина і східня — їх для себе потребує. А коли когось потребують, він може підвищувати ціну за співпрацю. Це німці добре розуміють і це використовують. І тому байдуже, що німців не допускають ще на міжнародні конференції, на яких говориться про їхню долю, або допускають їх тільки з обмеженим голосом, — сама Німеччина від того не перестане грати поважної ролі при вирішеннях, що будуть без її участі ухвалюватися. Які б не були ці рішення, вони завжди будуть відкривати для німців широкі можливості гри, бо завжди обидві сторони колишніх ворогів її будуть намагатися мати німців при собі. Цей факт буде вести німців, очевидно, з бігом певного часу до щораз більшого унезалежнення від її опікунів. Якщо це унезалежнення було б тільки функцією наростаючих суперечностей між кол. союзниками, то воно і так буде велике. Але так воно не є, бо сила німецьких

позицій таїть в собі ще один елемент, — це біологічна сила німців та внутрішня німецька динаміка.

Німці — не такий молодий нарід, як це переконавав їх Гітлер, але в товаристві пристаркуватих їхніх західніх сусідів з європейського континенту вони ще такі в силі віку. Тим вони небезпечніші як противник і тим вони цінніші як союзник. При майбутніх розграх між двома бльоками вони, головню, з уваги на характер німецького вояка та на його число, відограватимуть серйозну роль. Примари російсько-німецького союзу давно вже боявся західній світ і не менш страшний для більшовиків був би німецький вояк на службі у англосаксів. Не виключене, що німці будуть на тому шляху також шукати вияву для їхніх вічно ненаситних імперіалістичних апетитів на сході. Але в сучасну пору, коли чужинецькі сили наложили свої руки на вирішальні для державної незалежності народу ділянки їхнього життя, німці примушені будуть жити в позиції чинника, що його ріст відбувається під чужинецьким оком. Якщо б між кол. союзниками була цілковита згода і коли б їхньою одинокою ціллю була боротьба проти німців, тоді становище німців було б доволі сумне. Та цього, як бачимо, немає. На закінчення до німецького питання треба сказати: сама офіційна неприсутність німців там, де про них вирішується, ніяк не значить, що вони, як проблема першої ваги там не існують. Важливість їхньої проблеми полягає передусім в тому, що в ній відбиваються всі питання відносин між великодержавами; а залежно від полагодження цих відносин між ними вони й трактуватимуть позицію Німеччини і сама Німеччина залежно від того заважить на побудові майбутнього укладу сил у світі.

VIII.

Та не тільки одна Німеччина офіційно не заступлена при вирішуванні питань побудови повоєнного миру. Там не заступлена також велика частина тих сил, що повним завзяттям і відданістю боролися проти гітлерівських насильств поневолення народів і людини та, незалежно від дотеперішнього результату війни, тим ідеалам до сьогодні зостались вірні та за їх здійснення ведуть безперервну боротьбу. Ми маємо на думці ті революційні сили поневолених більшовицьким імперіалізмом народів, які, не зважаючи ані на жакхливий більшовицький терор, ані на повну байдужість т. зв. демо-ліберального капіталістичного світу, що, вигравши війну проти Німеччини також силами тих же свободолюбних народів, сьогодні знехтував в цілому їхні права на незалежність і поспішно забігає ласки більшовицького Кремля, — консеквентно продовжують свою священну боротьбу в обороні кращих ідеалів людства проти поневолення і тиранії. Хоч вклад тих народів в остаточне повален-

ня гітлерівської імперії був валичезний, вони (ті народи), не покликаються ніким до співвирішування в побудові створеного по розвалі Німеччини повоєнного стану. Навпаки, ці народи змушені сьогодні в умовах жахливого гніту нового імперіялістичного загарбника провадити свою визвольну боротьбу за самі елементарні права на існування. В пустопорожніх тонах численних дипломатичних контредансів, з яких більшість присвячена тому, як придобрити неспокійного та не «маючого розуміння для західно-європейських категорій мислення» російського ведмеда, мають бути заглушені відгуки героїчної визвольної боротьби, що тепер ведеться на широких просторах від Штетіну по Адріатик і від Одри по Владивосток, та яка день-у-день пожирає тисячі жертв найкращих борців за свободу народів і людини.

Та помилявся б той, хто не бачив би глибокого змісту цієї боротьби та величезного значення для сформування майбутнього обличчя світа. Бо ця боротьба втілює в себе саму суть проблематики сучасного повоєнного світу.

На самому початку нашої статті ми згадали про те, що, незалежно від величезних жертв, які понесло людство в другій світовій війні, зразу по закінченні її, стало перед ним в усю широчінь питання — що далі? Для реакційно-імперіялістичних сил це було питання — як далі організувати нові розбої і нові грабунки. Для демоліберально-капіталістичних та опортуністичних елементів це питання значило, — як захистити здобутки перемоги та як в нову повоєнну систему вплести «нееластичних» большевицьких імперіялістів. Але для всіх поневоленних та свободолюбних народів, як і для всього передового людства, це було питання — як ліквідувати жахливі наслідки большевицької перемоги над одною шостою частиною світу та як забезпечити решту світу перед його поневоленням. Відповідь на це питання могла бути тільки одна — це нещадна боротьба проти реакційного большевицького імперіялізму аж до повного його знищення та за остаточне звільнення світу від розбійницької кліки поневолювачів народів і розпалювачів воєнних пожеж.

Тільки таке поставлення справи розв'яже складний вузол сучасної міжнародної проблематики, бо ж в сучасній боротьбі проти большевизму вирішуються найбільш істотні питання, як далі бути народам і всьому світові, чи бути йому вільним і незалежним, чи бути людині і народам вільними творами, що свобідно розвивають та творять норми власного існування, сперті на написані закони співжиття людини з людиною і народу з народом, — чи може стати їм вічним рабом в руках божевільних імперіялістичних поневолювачів, що в ім'я заспокоєння своїх хижацьких інстинктів та божевільних ек-

периментів, поневолюють та винищують мільйони. Лише так і не інакше стоїть сьогодні питання, а хто цього не розуміє та на інших дорогах шукає наче б то істотних питань сучасної дійсності, — той далекий від розуміння і на формування її обличчя в майбутньому він впливу мати не буде.

Тому й далеким від цієї істотної проблематики є деякі міжнародні прийоми, що їх часто тепер вживають діячі західного світу, бо такі прийоми не можуть мати впливу на створення майбутнього справедливого ладу, бо ці політичні діячі шукають розв'язки сучасних валиких проблем у великій віддалі від головної суті цих проблем.

Бо яку користь для світу з погляду врятування його перед большевицьким поневоленням мають, напр., довгі дебати про статут Трієсту чи навіть про таке чи інше формування статуту тієї чи іншої комісії міжнародної співпраці, хоч би і в питаннях атомової енергії, коли, незалежно від того, московські большевики консеквентно прямують до підбою решти світу, а всі розмови на міжнародних конференціях трактують тільки як засоби призначені на обман капіталістичного світу. Читаючи часто прості мозольні заходи деяких політиків західного світу в тому напрямку, щоб приєднати большевиків для одного чи другого формулювання і то з добрих спонукань, що в цей спосіб погоджуються добра воля народів на створення тривалого миру, ми мусимо не раз дивуватися, як це капіталістичний світ не розуміє суті московської большевицької ідеології, яку, до речі кажучи, большевики виложили прекрасно у всіх творах і нікому не забороняють їх читати. Притягнення большевиків до тої чи іншої міжнародної установи чи зобов'язання має значення хіба для того, щоб відтак легше їм закинути зламання умови і тоді це мало б певний сенс. Але ж якщо йде, напр., про велике число американських капіталістів та доктринерів, вони так до справи не підходять, а здобувши якусь большевицьку теоретичну поступку в теоретичних справах, вважають, що це добра воля, а не загравання большевиків.

Та, хоч офіційно не репрезентовані в міжнародному житті ті сили, що, як згадано вище, борються за самі сутні справи в теперішній політичній дійсності, то це ніяк не значить, що існування тих сил не визнають чи їх не бачать керівні політичні чинники. Деякі з них, як от московсько-большевицькі імперіялісти, навіть всю свою діяльність наставляють під кутом тих сил, себто, під кутом створення для себе якнайкращих умов для того, щоб сили ці **знищити**. Бо большевики знають добре звідки їм може грозити найбільша небезпека. Бо проти атомової бомби вони можуть рятуватися такою ж атомовою бомбою. Проти могутньої воєнної індустрії вони можуть рятуватися своєю індустрією (тому потребують вони перепочин-

ку). Взагалі самі матеріяльні елементи для них не найстрашніші, бо, напр., якщо йде про людський потенціал, тобто — про гарматне м'ясо та про простір, то в тому випадку вони успішно можуть конкурувати з цілим світом.

Але, якщо йде мова про ідею, то тут вони мусять визнати себе переможеними. Тобто, про ідею свободи й незалежності народнів і людини, про ідеї справжнього прогресу, про право людини на свободу думки і слова, про право на її свободний і обмежений лише добром спільноти, а не вимогами імперіялістичної кліки, господарський розвиток, про її право релігійних практик. Це є водночас право жити вільно від всевидючого ока енкаведівського гніту, право робітника не бути стахановцем, не бути експлуатованим до останніх меж людських фізичних сил, право селянина вільно працювати на власній землі, право інтелігента не бути знарядям в руках терористичного державного апарату і його низових наглядців, право не мусіти «ентузіястично» приймати всі рішення «непомилного вождя», навіть якщо йде про найбільш очевидне винищування мільйонів, одним словом — право вільної людини і вільного народу. Очевидно, що ані такої ідеї визнати, ані такого права допустити імперіялістичний московський більшевизм не може. Бо тоді він сам себе і всю свою, побудовану на насильстві, систему мусів би заперечити. Навпаки, він мусить таку ідею і її визнаців, де можна, переслідувати. Тому й нічого дивного, що, бажаючи передпочинку, він прагне до того, щоб цілком розправитися з революційно-визвольними рухами в себе вдома, тому також по цілому світі він ганяється за тими, що мали нагоду пізнати його справжнє обличчя і відверто це сказати, тому за всяку ціну хоче дістати в свої руки всіх кол. своїх громадян, що не хочуть вертатись додому, бо вони живі свідки їх безчинств. Бо саме ідеї і вільної думки більшевики бояться. Не визнаючи її в принципі, а бажаючи в очах західнього світу її визнацями показати себе, пускають в світ свої Ersatz-и «демократичности», «свободолюбства» і т. д. Так і видно, що сильні ці ідеї і сильна ця зброя, коли такі мистці в підборі інструментів боротьби, як більшевики, ними послуговуються.

Отже, офіційно невизнана і нерепрезентована між двома бльоками сил, ліберально-капіталістичним і тоталітарно-більшевицьким, пробиває собі дорогу та змагає до побудови ладу, опертого на справедливих політичних і соціяльних основах, **третя** сила, що її репрезентують поневолені зараз більшевизмом народи, та ті прогресивні елементи з-поза більшевицького світу, які, поза зверхнім покривалом офіційних проблем в теперішніх міжнародніх відносинах, добачують їх справжній, непідфальшований, зміст і вимову. Вони розуміють добре, що

у випадку московсько-більшевицького імперіялізму, народи мають діло з особливо небезпечним явищем і фактором, що в незвичайно зручний спосіб використав і використовує два основні елементи, а саме:

1) недосконалість та всі хиби т. зв. демо ліберально-капіталістичного світу та

2) вічний гін людства до удосконалювання своїх політичних і соціяльних взаємовідносин, гін до справедливости, до здійснення великих, позитивних ідей справедливого ладу тощо.

Зудар більшевиків з капіталістичним світом на тій площині для більшевиків досить зручний, бо тут більшевики зможуть використовувати всі слабості капіталістичного світу, от хоч би його непридатність ліквідувати небезпеки сталих господарських криз, як зрештою всі несправедливості капіталізму, а з другого боку — вона дозволяє більшевикам облудливо виступати в ролі прогресивних сил, що начебто борються за добро народніх мас. З уваги на непоінформованість зовнішнього світу та з уваги на те, що більшевизм у своїх основах облудливо побудований, на наймогутнішому хіба, побіч національних і релігійних пристрастей, рущії дій людських спільнот, яким є соціяльний елемент, як елемент справедливого розподілу людських дібр, елемент свободи, соціяльної справедливости і правовости, — тому ще нині більшевики, байдуже на їх многократну скомпромітованість, знаходять деколи прихильний відзив як «ідейна» сила. Тому насамперед ідеєю, справедливою і непідфальшованою, ця система мусить бути знищена. Очевидно, що матеріяльної сили потрібні на те, щоб більшевицьку імперію розбити. Але і їх акція буде наслідком справжнього пізнання більшевизму та боротьби за кращу ідею. Для розвалу СРСР потрібна революція. Не тільки в розумінні збройних дій поневолених Москвою народів, але передусім як повна перебудова існуючого там ладу, тобто — революція у всіх ділянках суспільного життя. Тільки справжні прогресивні і революційні сили, що мають відвагу на ділі, а не на словах чи тільки в писаних програмах, станути на відверту боротьбу проти більшевицької реакції, можуть до такої революції довести.

Визнання такої істотної проблематики в боротьбі з більшевизмом означало б для цілого світу поставлення цієї боротьби в правильну площину, а одночасно воно автоматично допустило б до офіційного голосу всі революційні, політичні і соціяльно-визвольні сили. Нині того немає, але тим не менше названі сили існують і героїчною, ідейною, політичною і мілітарною боротьбою торують собі дорогу до свого визнання.

А з тим часом, західні партнери більшевиків домовляються з СРСР про побудову сталого миру. Очевидно, що справжнього і довготривалого миру з того не буде. Його не

буде тому, що мирне існування поряд двох, в принципі собі ворожих систем, на довший час неможливе. Його не буде також тому, що більшовики, незалежно від усіх тактичних заходів на проволочку, послідовно прямують до війни. Врешті: мир з Німеччиною повинен стати миром для цілого європейського континенту. На цьому континенті, як і на азійському підбольшевицькому, мільйони людей опинилися без волі в умовах найбільш жахливого національного і соціального гніту й поневолення. Крім того, річ йде про народи справді молоді і життєздатні, які добровільно в могилу лягати не думають. Доказом цього є їхня боротьба. Боротьба настільки консеквентно рішуча і вперта, що її жодними договорами не спинити. Бо той, хто бореться за саме фізичне існування і кому грозить безпосередня смерть, той жодними міжнародними договорами від того самотнього засобу для збереження свого існування — не відмовиться. Щодо цього ніхто ілюзій не може мати. Всі підписи, положені на найближчих т. зв. мирових договорах — будуть без реальної вартости. Тривалого миру вони не побудують.

Крім того, не можна забути ще одного, а саме: що доба, яку переживаємо, — незалежно від розросту великих просторів, — одночасно є добою тріумфу національної ідеї. Найменші народи змагаються сьогодні до повного вияву, тобто — до державної незалежности. Тому аж ніяк не перечить високий розвиток сучасної техніки. Вона, по своїй суті, тільки зменшила світ, вона спричинила, що кордони між державами мусять бути остаточно відкриті для співпраці, отже вона зблизила народи і засудила їх на колаборацію. Але вона аж ніяк не призначила один нарід стати рабом другого. І тому, там, де нині відроджуються грабіжницькі імперіялізми, там мусить бути боротьба загроженних ними народів. Тип імперій давнього типу йде до скінчення. Тому й поспішають сьогодні британці до перебудови своєї пристарі-

лої будівлі. Світ йде до співпраці, але вільних народів, і ті чинники, що стоять цьому на перешкоді, примушені будуть у відвертій бою зударитись зі свободолюбними силами.

Вманевровувані в умови співпраці з більшовиками та опортуністичні по своїй природі деякі чинники ліберально-капіталістичного світу йдуть у сліпу вулицю, що поставить їх одного дня віч-на-віч проти большевицької агресії. На проведеній аналізі міжнародніх відносин ми бачили, як чинники ці змушені допасовувати сучасні свої стремління й рішення до бажань більшовиків, які ще й до цього часу мають в своїх руках ініціативу. Наче в тінях Москви обертається кожне прагнення тих чинників, додаймо, тієї Москви, яка може найкраще між всіма великодержавними партнерами грає з великим вираховуванням, пляново і з розрахунку на довший час. Тому, як контрагентів, для неї треба великих мужів і урядів великих рішень. Чи вони є або чи вони знайдуться — є кардинальним питанням майбутнього обличчя усього світу.

Якщо йде про нас як про нарід, то незалежно від усього трагізму ситуації, в якій опинилась тепер Україна, ми можемо бути певні одного: Український нарід, в його основній масі, є на **правильному шляху**, що веде до цілі. Український нарід — це одна з тих передових сил, що суть большевизму давно пізнав і з вибраного шляху боротьби не зійде. В нашому народі немає жодних сумнівів щодо того, як нам бути з більшовиками та якими методами з ними боротись. На цьому шляху ми можемо часто програвати і втрати наші можуть бути великі, але на самозапечення самого себе і на ліквідацію боротьби український нарід ніколи не піде. В тому й гарантія нашої остаточної перемоги. І т. зв. мирні конференції, що без нас над нами продиктують новий «мир» — не в силі заперечити, не в силі цього змінити.

В—к.

Жовтень і наше визволення

Світ шукає виходу з того тупіка, який витворився після другої світової війни. Українська політична думка також шукає його для себе. В цьому шуканні небезпечним є той полон, в який попадають окремі політичні групи в оцінці жовтня та відносин, витворених після нього на Україні. Коли нинішні відносини в радянській імперії і на Україні всі визнають за цілковиту реакцію, то в оцінці політичної програми, проголошеної в жовтні більшовиками, немає належної, кінце потрібної для української визвольної

справи однозгідної оцінки. Жовтневі гасла, проголошені більшовиками, ще і донині деякого ваблять. Звідсіля є намагання бачити реально завершення тих гасел (нинішні відносини) не як закономірний і неминучий наслідок самої програми, а як збочення, викривлення її.

Мовляв — не сама програма жовтня була антисоціальною, хворою, а при її запровадженні, реалізації, припущені викривлення, помилки. Тому і поборювати чи боротись треба не з програмовими засадами більшовизму,

а з одною практикою його, себто — з тою дійсністю, яка витворилась після жовтня на Україні. Дехто оцінює весь хід подій після жовтня, як невдалий експеримент і цим мимоволі орієнтує на можливість виправити помилки цього експерименту. Звідсіть намагання зберегти програмові засади жовтня і в майбутній Українській Державі. Це зводить боротьбу українського народу за свою суверенність на манівці протирежимної боротьби з большевизмом, обмежуючи завдання цієї боротьби поваленням більшовицького тоталітаризму та імперіалізму.

Національно-визвольна революція, що змагає до відновлення Української Держави на руїнах більшовицької імперії, скерована не проти режиму большевизму, а проти соціально-економічних, світоглядних, морально-етичних, правових і інших засад, що витворились після жовтня. Ці засади можна окреслити як універсальну колективізацію всього життя.

Жодного компромісу з большевизмом ні в площині політичній, соціально-економічній, морально-етичній — національно-визвольна революція не може мати. Її гасла: свобода народам, свобода людині, не тільки заперечують «універсальний колективізм» жовтня, який є реальним змістом інтернаціональної ідеї, проголошеної в жовтні більшовиками, а в основу майбутнього соціально-політичного укладу вона кладе засади, які є повним запереченням большевизму.

Большовизм не визнає нації, як найдосконалішої форми людського співжиття, протиставляючи їй (нації) інтернаціональну збірноту. Заперечення змісту нації, як природної форми людської спільноти, нашло своє завершення в клясичному окресленні розуміння культури большевизмом. Національну культуру він заперечує, поборюючи її національний зміст і дозволяє тільки в національні форми оздоблювати інтернаціональний зміст. Лише культура «національна формою, а інтернаціональна змістом», визнається більшовиками за культуру, що відповідає соціалістичному укладові, проголошеному в жовтні. Поборюючи націю, заперечуючи її в засаді, хоч з тактичних міркувань визнаючи за нею право на самовизначення, більшовики цією формою протирічать навіть своїм моністичним догмам, за якими форма і зміст є неподільні складові частини одного цілого, невідемні одне від другого. Такий відступ від монізму, що є основою світогляду большевизму, потібний був і є для поборювання самої ідеї нації.

Большовизм дозволяє націям лише оздоблювати, убирати у відповідні форми нав'язаний їм чужий зміст. Всі надбання національної спільноти, досягнуті в історичному розвитку її, відкидаються, ними дозволяється тільки прикрашувати інтернаціональні ідеї, щоб їх легше і скоріше можна було прищепити національній спільноті. Цією формулою

жовтень перекреслив буття нації. Повстає питання: чи інтернаціональний тоталітаризм, який заперечує національну ідею, був у програмі соціалістичного жовтня, чи він прийшов в процесі реалізації тої програми. Інакше кажучи, чи большевизм був такий в жовтні, чи — перетворився на такий, реалізуючи програму жовтня. Ці питання потребують ясної відповіді, бо від неї залежить програма нашого визволення.

УРДП, прикриваючись фразеологією демократичної революції, пробує виправдати большевизм, як політично-світоглядову концепцію, протиставляючи їй історичну практику большевизму, яка витворилась в процесі реалізації тої концепції. Звідсіть — демократична революція УРДП не проти всього большевизму, а обмежується поборюванням тільки практики, витвореної при здійсненні соціалістичної програми жовтня. Вона зводиться до корегування тої практики, не заперечуючи самих засад соціалістичного жовтня.

Спробуємо бодай коротко дати відповідь на питання, чи система, витворена після жовтня, є випадковою, як наслідок невдалого експерименту, чи вона є логічним і неминучим вислідом і завершенням соціалістичної програми жовтня.

* * *

Большовики ніколи не визнавали національно-визвольних рухів, як прогресивних самих по собі, а визнавали їх такими в тій мірі, в якій вони були корисними для здійснення інтернаціональної диктатури пролетаріату. Основоположник, теоретик і стратег большевизму Ленін розглядає визвольні рухи як частину загального питання пролетарської революції, «диктатури пролетаріату». Окремі вимоги демократії — каже Ленін, — в тому числі і самовизначення, не абсолют, а частина світового руху. Можливо, що в окремих конкретних випадках частина протирічить загальному, тоді треба відкинути її». (Том XIX, стор. 257).

Від цих засад Леніна більшовики ніколи не відступали. Жовтневий переворот і приход їх до влади був проти всіх національно-визвольних рухів поневолених народів царської Росії, бо вони, а найбільше — українська визвольна революція 1917-го року, — були ворожими соціалістичній інтернаціональній програмі жовтня. Переворот жовтневий очолювала, кермувала і реалізувала в практиці комуністична партія (тоді — рос. соц.-дем. партія). Партія ця, при всім її теоретичному інтернаціоналізмі, була і є нині витвором московського укладу життя, витвором азійської експансії, з усіма психологічними прикметами азійського духу. Твердити нині, як це робить УРДП, в «Нашій Боротьбі» номер 3, що з жовтневою революцією прийшло поглиблення революційної боротьби народів цілого Сходу Європи, — це значить стверджувати, що той переворот був вислідом дома-

гань тих народів. А признавши це, треба признати і ту незаперечну дійсність, що утворилась після жовтневого перевороту. Реальний, конкретний, як історичний факт, комунізм є типовим витвором російської деспотії. Як прикмети цієї деспотії були завжди чужими, ворожими в історичній практиці всьому психологічному укладові українського народу, так і комунізм, який більшовики почали реалізувати в жовтні, був і є непримиримо ворожим українському національному укладові. Тому то український народ, навіть опинившись без проводу, глибоко перейнятого національною ідеєю, вірніше проти волі того проводу, який намагався українську національну революцію 1917-го року звести в річище клясової боротьби, вів героїчну збройну боротьбу проти комунізму, проти диктатури пролетаріату. Боротьби цієї український народ не припиняв і після військової поразки, а нинішня його боротьба, як одна з фаз грядучої національної визвольної революції, є тільки продовженням боротьби за національні ідеали проти програми жовтня, який збройною перемогою затримав, віддалив здійснення ідей національно-визвольної революції.

Жовтень був виявом оновленої московської великодержавности, якій комунізм надав, поновив зламану потенцію. Імперіалістична політика більшовизму не є збочення, як думає дехто, а закономірним і послідовним здійсненням програми жовтня. Більшовизм, як продукт російських умов життя, на українському ґрунті не мав ніякого глибокого коріння для свого здійснення. Принесли його і нав'язали з півночі. Муравйов, після заняття Києва більшовицькими військами, в своєму наказі про встановлення советської влади, висловив справжню суть більшовизму, заявивши: «цю владу ми несемо з далекої півночі на вістрях своїх багнетів і там, де її встановлюємо, всемірно підтримуємо силою багнетів». Прогресивних ідей на вістрях багнетів не несуть, а більшовизм на Україну принесено на вістрях багнетів і тримається він нечупаним, удосконаленим терором. Отже, закріплення вістрями багнетів здобутків жовтня на Україні було найбільшою реакцією для українського народу, бо й самий жовтневий переворот таким був. І це підтверджує діалектичний матеріалізм, — філософська система більшовизму. Основною істиною діалектичного матеріалізму є твердження, що абстрактних істин немає, істина завжди конкретна. А конкретність большевизму, себто його реальну програму, можна звести до таких ознак: фізичне винищення націй, повне знищення людської гідности, всеобіймаюча колективізація, що прийшла в наслідок суцільної пролетаризації. В площині соціально-економічній більшовизм не спромігся витворити вищих продуктивних відносин за ті, які були перед ним. Тоді як світ капіталістичний який більшовизм в теорії заперечує, хоч в

практиці є його завершенням, спромігся за чверть століття еволюційним шляхом, без азійських метод, які застосовував більшовизм, поліпшити рівень життя і культури кожної людини, — більшовизм перетворив народи, поневолені ним, в безсловесні отари, закріпачені за фабриками і колгоспами. І сталося це не тому, що керманічі, реалізатори більшовизму, як системи, звели на манівці ідею комунізму, а тому, що ця ідея в założенні своїй є антисоціальною. А такою вона є тому, що, націю, як найвищу форму людського співжиття, більшовизм відкидає, а людину перетворюючи в знаряддя для реалізації хворої марксівської догми. Всі вияви життя комунізм пояснює діянням одних матеріальних факторів, звідціль дикунське обожування матерії. Різноманітний світ ідей для комунізму не існує, вони (ідеї) є виявом матеріальних сил, які одні тільки діють в суспільстві. Свідомість людства існує не як психофізіологічний і соціальний факт, невід'ємний від людини сам по собі, а як вислід матеріальних сил і відносин, в яких людина перебуває. Вона (свідомість) визначається буттям. «Общественное бытие определяет сознание». Комунізм обездуховлює, каструє і обмежує в творчих спроможностях основний фактор поступу — людину. Людина перестає існувати як духовна соціальна, істота, її роля в історичному процесі зводиться до ролі машини, бо свідомість її є фікцією матеріальних відносин.

* * *

Демагогічні гасла жовтневої революції про абсолютну рівність в споживанні, що і нині ваблять українських марксистів, є антисоціальними. Вони орієнтують людиність не на справедливу участь у творчому виробничому суспільному процесі, а лише — на справедливий розподіл готового, випродукованого. Звідціль у суспільних відносинах примат не продуцента, а споживачого примітива. І універсальний колективізм, що прийшов після соціалістичного жовтня, є вислідом тих гасел, які в основу справедливости ставлять не участь у продукуванні, а лише розподіл здобутого. Він не є викривлення, як думає дехто, а закономірним наслідком гасла: «від кожного по способностям і кожному по потребностям». Це гасло в засаді своїй — антисоціальне, аморальне. Праця за ним є скоріше розвагою, а не природньою, соціальною функцією людини. В практиці большевики змушені були це гасло відкласти до якоїсь нової, наступної фази, замінивши його гаслом: «хто не робить, той не їсть». Та практика колективізму зреалізувала його так, як і мало бути, перетворивши в формулу: «хто не робить, той їсть, а хто робить — той голодує». Колективізм, яким перейнято все життя большевицької імперії, позбавляючи людину від володіння продуктами своєї праці, заперечує в праці, як творчу ініціативу, бо позбавляє людину від стимулів

праці — володіння продуктами праці. Нинішній стан суспільних, морально-етичних, правових і інших норм, з усіма неминучими наслідками деспотії, терору і нелюдяності, яких ніхто не заперечує, тільки підтверджує антисоціальний зміст комунізму. Він є наслідком світогляду соціалістичного жовтня. Пояснюючи всі прояви життя діями одних матеріальних факторів, відкидаючи різноманітні прояви духовні людства, комуністичний світогляд отваринює живу людину, яка є передумовою і носієм всякого поступу. В універсальному колективізмі людина позбавлена власної творчої ініціативи. Позбавляючи людину від володіння продуктами своєї праці, більшовизм зводить нанівець, перекреслює творчі спроможності людини, заперечуючи духовні первні у людини, а трактуючи її як знаряддя своєї діалектики, більшовизм перетворює людину в однобокий примітив, варвара. А примітив ніколи не був і не буде здібним творити, він спосібний руйнувати, в кращому випадкові — споживати готове. Тільки примітивізмом всього суспільного життя, побудованого на засадах матеріалістичного світогляду, конкретним виявом якого є нинішній соціалізм ССРСР, як перша фаза комунізму, треба пояснити, деградує відносини так в економіці, як і в духовно-культурній ділянці життя.

Хаотичність всього господарства при скрупульозній пляновості його, перманентна криза, товарний голод при високих офіційних показниках праці, характерні риси соціально-економічного укладу советського життя. Більшовики твердять, що їхнє господарство істотно відмінне від капіталістичного, бо воно не знає криз завдяки всеобіймаючій пляновості. Справді, все господарство ведеться за пляном. Але плян там не є для регулювання складного господарського комплексу, він не виходить з природи продукційних відносин і не характер прогнозу має він, а він є наказом. **Не для суспільства плян, а суспільство для пляну.** Господарські відносини більшовизму справді не подібні до відносин капіталістичних. Вони є завершенням, кінцевою фазою капіталізму, в якій всі протиріччя, всі недоліки, які повстали за капіталізму, наїшли своє яскраве і остаточне завершення. Хаос, при скрупульозному плянуванні, перманентний товарний голод, при необмеженому визискуванні, кризи — є характеристичними для соціальних відносин більшовизму, як системи державного капіталізму. Всі протиріччя капіталістичного господарства знайшли своє завершення в соціалістичному господарстві, яке приніс жовтень на вістрях багнетів всім поневоленим народам колишньої російської імперії. Ці протиріччя міцно переплелися і їх неможливо позбутися, більшовицьке соціалістичне господарство, бо вони закладені в природі самої хворої концепції, проголошеної в жовтні. Ця концепція не заперечує капіталізму, невід'єм-

ним від якого є пролетаризація і пауперизація, як наслідок обезвласнення працюючих мас, вона є завершенням капіталістичної форми господарювання. Жовтень і всі неминучі наслідки, що прийшли по ньому, довершив силою, терором універсальну всеобіймаючу пролетаризацію всіх шарів населення. Вислідом цієї пролетаризації стала універсальна колективізація. Від жовтневих гасел, лозунгів соціалістичної програми більшовики не відступали і не думали відступати. Пожовтневий період є послідовною законною реалізацією цих гасел. Капіталізм позбавив певну частину суспільства від володіння продуктами своєї праці, перетворивши цю частину на найману силу, спролетаризував її. Більшовизм, який реалізував соціалістичну програму жовтня, перетворив **усе суспільство в пролетаріат**, позбавивши кожного члена «цього нового» суспільства від володіння продуктами своєї праці. А це стало неминучим, коли була відкинута власність, як суспільна категорія. Відкинувши власність як категорію суспільних відносин, а тим самим убивши у людині стимули до творчої праці, більшовизм змушений був щоб зреалізувати свою хвору концепцію, знайти відповідну форму. Такою і став універсальний колективізм усього життя. Колективізм не є збоченням чи викривленням соціалістичної жовтнвої революції, а завершенням лозунгів жовтня. Всеобіймаюча універсальна рівність в колективізмі знаходить своє завершення. Всі рівні, бо всі незабезпечені на завтрашній день — це рівність голоду, рівність злиднів. Ця рівність і є причиною і невід'ємною складовою частиною деградуєючих соціально-економічних відносин. Колективізм життя породив тоталітаризм, вірніше, — щоб утримати цей колективізм, треба було опертись на тоталітаризм. Він є юридичним, правним оформленням універсального колективізму.

Національно-визвольна революція, скерована не тільки проти тоталітаризму, як правного оформлення більшовицького суспільного укладу, а проти всіх основ більшовизму, **як найреакційнішої, антисоціальної суспільної системи; системи універсального примітивізму людського життя, системи отваринення людства.** Зовсім поіншому розуміє свою демократичну революцію УРДП. На їхню думку: «Та демократична революція тільки звільнить нове суспільство від більшовицького тоталітаризму, а поневолені нації — від московського імперіалізму» («Н. Б.» номер 3, стор. 33). Отже, УРДП і демократична революція — не проти більшовизму як системи, а тільки проти тоталітаризму. Демократична революція не заперечує того, що за більшовизму уже створено нове прогресивне суспільство. І все було б гаразд якби не отой клятий тоталітаризм. Тому демократична революція УРДП, залишаючи усі форми цього створеного більшовизмом нового суспільства,

цебто, зберігаючи універсальний колективізм життя, поборює тільки тоталітаризм. Більшовизм в їхній уяві є тільки струпом, що існує тому, що в СРСР ще є залишки контр-революції, реставраційних елементів. Не стане їх — перестане існувати більшовизм.

»Відсихання більшовицького струпу відбуватиметься одночасно і в міру з відмиранням реставраційних елементів в СРСР. Власне більшовицький тоталітаризм і може виправдати своє існування тільки наявністю контр-революції, тобто — реставраційних елементів. Зникнуть ці елементи — не залишиться ніяких підстав для існування більшовизму«. (Н. Б. номер 3).

Виходить, що більшовизм не треба поборювати, а треба допомогти йому знищити отой консерватизм, оті тенденції до приватно-власницьких форм суспільного життя. — і більшевизм, цей струп, як його уявляє собі УРДП, який живлять оті реставраційні елементи, — сам відіпре.

Повстає питання, чи на здоровому організмі повстає струп, і чи позабавившись цього струпа, ми запобігаємо повстанню нового. На нашу думку, струп повстає на хворому організмі і, щоб уникнути повстання нових струпів, треба усунути причини, що породжують їх.

Національно-визвольна революція направлена не проти струпа, а проти світоглядних, соціально-економічних, національно-політичних, морально-етичних засад, проти системи більшевизму, що породила струп, — тоталітаризм. Безвласницьке суспільство, **суспільство пролетарів-пауперів**, в якому жодна людина не гарантована за завтрашній день, суспільство, в якому праця не є творчим суспільним фактором, бо працюючий не розпоряжається продуктом своєї праці, — в засаді своїй є суспільством хворим, тому воно і породжує струпи.

Національно-визвольна революція, в площині соціально-економічній, змагає не тільки до позбавлення суспільства від пут більшевизму, а поневолені нації від московського імперіялізму, а бореться за **такий суспільний уклад, за таку соціально-політичну конструкцію, яка заперечує в засаді повстання тоталітаризму**. Тому національно-визвольна революція бореться за відновлення суверенності народів, поневолених більшевизмом. Більшевизм залишив націям тільки національну форму, насадивши багнетами інтер-національний, реакційний зміст. Національно-визвольна революція, виходячи з заложення, що нація є найдосконаліша форма природнього співжиття спільноти, змагає до повернення національного змісту поневоленим народам. Через національний розвиток, через національні держави — до буття — до світового співжиття і гармонії.

Звідціль — свобода народам.

Соціалістичний жовтень, програму якого зреалізували більшовики, перетворивши абстрактну істину соціалізму, в конкретний історичний факт, заперечує людину, як основну рушійну силу поступу. Національно-визвольна революція змагає до повернення людині всіх її прав, змагає до повернення повної свободи людині через депролетаризацію. Нинішня соціалістична імперія (СРСР) є найстрашнішою, імперіялістичною потугою світа. Розвал її, що прийде в процесі національно-визвольної революції, є підваженням світового імперіялізму. Імперіялізм — найбільше лихо суспільства — значно послабиться і тому національно-визвольна революція є початком анти-імперіялістичної побудови світа. Повстання на одній частині земної кулі суверенних держав кардинально змінє світовий уклад сил, зводить до мінімальних розмірів, вплив і значення світових імперіялістичних потуг. Більшевицька імперія, як логічний і закономірний витвір соціалістичного жовтня, загрожує фізичним винищенням української нації, використовуючи для цього і національну форму, як засіб поневолення. Національно-визвольна революція, провідною і рушійною силою якої є **національна ідея**, в своїй політичній програмі змагає до відновлення і закріплення суверенної, самостійної соборної Української Держави. **Оборона нації, закріпленої в Державі**, є політичним і соціальним змістом визвольної революції.

* * *

В соціальній площині національно-визвольна революція протиставляє універсальній колективізації — всеобіймаючу **деколективізацію суспільно виробничих відносин**, індивідуалізація всього соціально-економічного процесу на засадах **трудової приватної власності**. В основу всіх виробничих і соціально-економічних відносин ставиться суспільно-корисну працю людини, відкидаючи і поборюючи всякі спроби реставрувати капіталістичні відносини. Особиста праця, що дає розвій творчій ініціативі і виконує суспільно-національну функцію, стає основним мірилом в суспільних відносинах. Ставши володарем продуктів своєї праці, людина здобуває реальну гарантію свободи, а не демагогічне право на неї. За колективізації людина стала власністю підприємства, — позбавлена всякої свободи. **Пролетарій ніколи не був і не буде вільним** Національно-визвольна революція змагає до депролетаризації людства, повернення людині природніх її прав — володіти продуктами своєї праці. Цим революція розкриває необмежені творчі здібності людського духа, які колективізація убила. Деколективізуючи все життя, передаючи працюючим у власність засоби і знаряддя виробництва, революція не нав'язує якоїсь універсальної форми власності. Звільнені працюючі, відповідно до своїх уподобань, вибирають ці форми.

Національно-суверенна держава, яка повстане в революції, своїм законодавством скеровує трудову творчу ініціативу вільної людини в інтересі спільноти-нації. Замість всеобіймаючої централізації всього соціально-економічного життя — національно-визвольна революція децентралізує його. Роз-

будова кооперативного, корпоративного, муніципального посідання засобів і знарядь виробництва на засадах трудової власності — стає підвалиною соціально-виробничої структури національного господарства, яке створиться в перші дні революції в процесі державного будівництва.

М.

Голод на Україні

З кінця минулого (1946) року з-за «залізної завіси» доходять сумні вістки про голод на Україні.

Життя Європи і Росії — Україна хронічно голодує, а за часи советського панування зазнає вже третю голодову катастрофу: — голод 1921-22 року, голод 1932-33 року і голод 1946-47 року. Перші два голоди були нечуваної в цілому світі сили. За ці два голоди Україна втратила близько 8 мільйонів людей, померлих від голоду, вивезених з краю і репресованих на ґрунті колективізації, в наслідок підупаду природного приросту населення. Скупі відомості, що їх маємо з рідного краю і з советської преси, свідчать про те, що голод 1946-47 року своїм засягом і силою дорівнює попереднім.

Советські газети підготовляють і переконають український нарід, що голод і смерть українського народу — це стихійне лихо, з яким людина безсила боротися.

В цьому короткому нарисі подаємо огляд проблеми голоду на Україні, як «стихійного» лиха, за характеристикою Москви.

1. Відносини в сільському господарстві України під час і після війни

Війна ґрунтовно зруйнувала сільське господарство України. Руїнацію сільського господарства України почав советський уряд проголошенням стратегії «спаленої землі» перед ворогом, що наступає. Все, що тільки встигало, відступаючи, червона армія і советська адміністрація спалила, знищила або вивезла: хлібні запаси, трактори і сільсько-господарські машини, худобу відігнала вглиб Росії, палила на пні незібраний врожай хліба. 30 мільйонів населення України (в межах УССР 1939 року), що залипались на «спаленій землі», прирікалось на смерть.

Жоден уряд до свого населення ніде і ніколи в історії не застосовував, свідомо і за наперед визначеним пляном, такого злочину, тим більше, що цей захід не чинив поважного утруднення наступові противника.

Універсального здійснення цього пляну «спаленої землі» перед ворогом» досягнути повнотою не пощастило лише тому, що відступ червоної армії і розвал та дезерція со-

ветського апарату з України наступили так швидко, що цілковито виконати плян «спаленої землі» не було часу і само неселення проти цього чинило опір.

В умовах німецької окупації 1941-43 років український хлібороб в закріплених окупантом колхозах, що почали зватися громгоспами (громадськими господарствами), засобами решток сільсько-господарського реманенту і худоби, продовжував працю на полі, продукцію якого нещадно висисав окупант. Мільйони хліба та інших сільсько-господарських продуктів вивезла Німеччина з України в 41-43 роках, але український нарід і тут устояв перед окупантом і різними способами, від повстанської боротьби починаючи і на пасивному спротиві та саботажі кінчаючи, від пограбування зберіг стільки хліба, що в 1941, 1942 і 1943 роки, в роки жажливої руїни і окупації, коли Україна жила в страшних злиднях, смерті населення від голоду на Україні не було (за винятком великих міст, як Київ, Харків).

Поновна советська окупація після відступу німців, а перед тим ще раз застосована вже німцями при відступі стратегія «спаленої землі», далі знищувала сільське господарство України: багатомільйонна червона армія, що котилась через Україну в 1943 і 1944 роках на захід, висисала останні ресурси в українського селянина, а першим наказом відновленої советської влади було здати продовольчі контингенти і податки за минулі роки німецької окупації.

Минає 1945-46 рік мирної відбудови і на другий рік цієї відбудови та на третій рік звільнення від німецької окупації раптом «голод в наслідок посухи», «стихійне лихо», як пише советська преса.

В чому сила українського хлібороба і його відпорність на найжахливіші події і руїну 1941-45 років, що в цих роках зберегла цілий нарід від голоду, не зважаючи на повну, здавалось би, руїнацію сільського господарства?

Сила українського хлібороба полягає в його прив'язаності до землі і кривавій праці коло неї.

Збережені німецьким окупантом під фірмою громгоспів сталінські колхози, як засіб поневолення і визиску українського селянина, фактично сам селянин підірвав під час німецької окупації і певна частина колхозно-громгоспної землі попала в індивідуальне користування селян, а продукція з цієї частини землі розпоршилась і випала з реального засягу централізованої реквізиції окупанта. Продукція з цієї землі і становила основну масу для екзистенції селянина.

Опір і боротьба цілого населення проти експропріації хліба з громгоспів забезпечувала і прохарчування населення, бо німці не змогли опанувати виробничого апарату громгоспів, а місцеві люди, на яких вони спирались в керуванні громгоспів, були в основному разом з населенням проти окупанта.

Наскільки ця боротьба українського хлібороба з німецьким окупантом за хліб була ефективною, свідчить вже той факт, що в 1944-45 роках в зруйнованій Україні советська влада збирала контингенти за кілька років.

В ці ж роки і повинні нещадно провадитися відновлення колхозів до їх передвоєнного стану і «віднацифікація» України від націоналізму, що його іменують модним «німецько-українським нацизмом».

Відібрання від населення продовольчих ресурсів супроводжувалось одночасним притамуванням-ліквідацією всіх проявів «відколхоження» українського селянина, що було можливе під час війни і німецької окупації, — повернення до колхозів з індивідуального посідання землі, реманенту, худоби.

Поминаємо сотки повідомлень советської преси з 1944-47 років про повернення в колхозне лоно «расхищеної» колхозниками землі, а обмежимося лише цитатами з постанови пленуму ЦК ВКП(б) з лютого місяця цього року «Про заходи до піднесення сільського господарства в повенний час». В пакті другому цієї постанови сказано:

«Остаточо ліквідувати викриті ЦК ВКП(б) і Радою міністрів ССРСР порушення статуту сільсько-господарської артілі, що виявляються в неправильному витрачанні трудоднів, розкраданні суспільних земель колхозів, в розкраданні колхозної власності...» (підкреслення моє — М.). Як це грізне і загальне явище — розкрадання ненависної колхозної «священної» власності і землі, цебо стихійна тяга селянина до повернення пограбованого у нього природного права вже свідчить сам факт обмірковання цього питання в такій установі, як ЦК ВКП(б). Це стверджується в другому місці цієї ж постанови про «обуржуазнення» робітників совхозів, в якій вирішено:

«Визнати за потрібне в зернових і скотарських районах наділення постійних працівників совхозів земельними ділянками до 0,5 га для будівництва на них власних домів та інших будівель, насадження плодових дерев

і засіву городини та інших сільсько-господарських рослин...»

Таким чином, непокірного колхозника, що «расхітіл» колхозну землю, нещадно заганяють в норму колхозного статуту, цебо в максимальний розмір садибної ділянки 0,25 га на родину, а робітника совхозу, що є відносно в ліпшому стані супроти колхозника, наділяють садибою до 0,5 га.

В цій же постанові опролетаризований від землі і продуктів своєї праці колхозник зобов'язаний, починаючи від 1947 року, здавати хліб на виконання контингентів державі і при обміні у неї насіння за таким еквівалентом заміни зернових культур:

а) За 1 пуд пшениці — 2 пуди вівса, або 1 пуд 30 фунтів ячменю, або 1 пуд 20 фунтів проса,

б) За 1 пуд жита — 1 пуд 30 фунтів вівса, або 1 пуд 20 фунтів ячменю, або 1 пуд 10 фунтів проса.

Ні ринкові співвідношення цін на різні види зерна перед 1917 роком, ні співвідношення цін на світовому хлібному ринку, ні органічні споживчі еквіваленти, ні нарешті затрата праці і капіталу не дають таких співвідношень заміни, як це встановлено ухвалою пленуму ЦК ВКП(б), бо при заміні 1 пуда пшениці 1 пудом 30 фунтами ячменю держава грабує у продуцента щонайменше 20 фунтів (8 кілограмів) ячменю, бо споживча вартість 1 пуда пшениці дорівнює лише 1 пудові 5-6 фунтам ячменю.

Це деякі фрагменти політики в сільському господарстві на завтра. А нині?

«В 1946 році, не зважаючи на сильну посуху, що охопила значну частину території (європейської) ССРСР і своїм засягом перевищує посуху 1921 року, гуртовий збір і товарна продукція зерна трохи нижча, ніж в 1945 році, але незрівняно вища, ніж у 1921 році...», сказано в згаданій постанові.

В постанові ради міністрів ССРСР «Про державний плян і відновлення розвитку народно господарства ССРСР на 1947 рік» сказано з цього приводу вже інше:

«Але в зв'язку з сильною посухою в багатьох областях ССРСР, в 1946 році гуртовий врожай зерна, цукрового буряка і соняшника значно знизився в порівнянні до 1945 року. Це вимагало певного скорочення витрат продуктів для прохарчування...»

В постанові пленуму ЦК ВКП(б) гуртовий збір зерна в 1946 році «трохи нижчий», ніж в 1945 році, а в постанові міністрів «значно знизився».

Зрозуміло, що між «трохи нижчий» і «значно знизився» дистанція величезна, а проєкцію на цю дистанцію про посуху, врожай і голод дає стаття проф. Вербіна: «На боротьбу з посухою» (газета «Известия», 2. 3. 1947. ч. 52), в якій він пише:

«Плодородні степи України віддавна славляться як житниця країни. Однак, під впливом посухи, в окремі роки врожаї пшениці

тут часто різко спадають. За даними земської статистики на півдні України до жовтневої революції на кожні три роки врожайних припадав один посушливий, неврожайний. В наслідок цього посуху тут вважали за періодично повторюване зло, грізне нардне лихо, з яким боротися людина безсилна. В 1908 році міністерство внутрішніх справ царської Росії заявило: «Загроза голодової смерті є імовірною долею значного числа хліборобів Росії.»

Ця інтродукція з неперевершеним цинізмом орієнтує українського хлібороба на те, що його смерть є неминучою «стихийною(?) долею*).

Віднаходяться ж сатрапи в професорських рангах, що «теоретично» обґрунтовують голодну смерть «стихийною долею», намагаючись приховати від світу дійсні злочини катів українського народу, які свідомо винищують його голодом своєю спеціальною економічною політикою — ділами рук людини, а не «невблаганної стихії».

2. Проблема посухи на Україні з економічного погляду

Посухи і недороди в наслідок них бувають в різних країнах, але в останньому столітті ніде в світі в наслідок посух і недорідів не гинули з голоду мільйони людей і не фіксовано фактів людодства трупів і живих людей, а на Україні в 1921-22 і 1932-33 роках це було, а тепер повторюється в третє.

Недороди більшої чи меншої сили на Україні мали і мають місце в наслідок посух віддавна, систематично зменшуючись в силі засягу і діяння, про що свідчить неухильне збільшення врожайності української землі за останнє півстоліття. Але продукційний потенціал українського сільського господарства такий глибокий, що навіть в роки посух Україна не тільки не знала голоду і голодової смерті свого населення, а видавала, хоч і знижені, лишки зерна на експорт.

У книзі «Социалистическое сельское хозяйство советской Украины», вид. Академією Наук УССР, Київ 1939, написано так:

«Питома вага України в гуртовому зборі зерна царської Росії — 22% в хлібному експорті 54%, а по пшениці — навіть 80%; з 200 мільйонів пудів пшениці, що їх царська Росія вивозила за кордон — 160 мільйонів пудів постачало українське село», цебто Україна експортувала лише за кордон (крім вивозу до Росії) одної пшениці (крім жита і ячменю) по 7-8 пудів на одну душу свого населення, цебто щорічний експорт самої пшениці з України за кордон з-перед 1914 року достатній для цілорічного прохарчування всього населення України.

Попри всю відсталість сільського господарства України перед 1917 роком, в наслідок штучного затамування економічної політи-

кою царської Росії процесів розвитку (соціологічних і економічних), посуха ніколи не спричиняла голоду, бо хліборобське населення в персональному посідаї чи в громадських резервових магазинах завжди мало запаси зерна в межах 100-250 мільйонів пудів, про що amator земської статистики проф. Вербін, з волі «пославших його», не згадує. Структура українського сільського господарства була розбудована так, що хліб старого врожаю (минулорічного) у хлібороба глибоко заходив за хліб нового врожаю. Як правило, український хлібороб хліб нового врожаю починав їсти «аж під Різдво».

В останньому півсторіччі перед 1917 роком Російська держава зазнала в 1891 році великої посухи, що викликала голод 1891-92 року в центральній Росії і на Волзі, але ніяких поважних ознак голоду, не зважаючи на недорід від посухи і на Україні, Україна не зазнала. Це видно ось з чого: в роки перед посухою 1891 року ціна одного пуда жита на Україні була 80-85 копійок, а в 1891-92 році, в часи голоду в Росії, досягла 1 рубля — 1 рубля 10 копійок.

Голод 1891-92 охопив переважно Поволжя і південь російських етнографічних земель. Пізніші голоди стало мають районом свого засягу і найбільшої катастрофальності на Україні.

В 1921 році в наслідок всеобсяжної реквізиції хліба у населення, ускладненою недородом від посухи, на Україні спалахнув голод страшної сили. Ціна пуда зерна на «чорному ринку» досягла 3-3,5 рублів золотом в монетах царського карбування, знаменитий херсонський віз-бричку, що в 1910-1914 роках коштував 100-150 і більше золотих рублів, в 1921 році збував голодний хлібороб за 2-3 пуди ячменю.

В 1932-33 роках не було ніяких несприятливих кліматичних умов, а на Україні голод спалахнув такої страшної сили, що своїми наслідками перевищив усі попередні, і Україна втратила близько 6 мільйонів населення. А в ці ж роки ССРСР вивіз за кордон харчових продуктів (переважно хліба) на 400 мільйонів золотих марок.

В 1946-47 роках на Україні теж вирує голод але експорт пшениці і харчових продуктів з України не припинявся і не припиниться, хоч би половина українського населення вимерла, бо це є в пляхах економічної політики Москви щодо України.

Європейська частина ССРСР, крім України, а саме район Москви і Ленінграду — на північ, на схід до Уралу, на південь до середньої Волги і етнографічних меж України та до кордонів 1939 року на заході, — в останньому півсторіччі не знала голоду. Постає питання — чому? Невже тут така щаслива безкризова економіка сільського господарства?

П'ятирічний плян народньо-господарсько-го будівництва ССРСР., том III «Україна» В-во

* Цитати з постанов пленуму ЦК ВКП(б) і ради міністрів взято з газети «Правда» 1. 3. 1947, ч. 52, «Известия», 28. 2. 1947, ч. 50.

«Плановое хозяйство». 1929, нотує, що згадана вище частина СРСР — без Середнього та Нижнього Поволжя та України — в 1927-28 році має невисначальний баланс продукування зерна для прохарчування свого населення 250-260 мільйонів пудів (44,4 мільйонів центнерів), а на 1932-33 рік матиме недостачу хліба понад 300 мільйонів пудів (51,7 мільйонів центнерів).

Такий харчовий баланс європейської Росії, однак, ніколи не поставив її народу на голодову пробу, бо з голоду в 1933 році мусів смерти український хлібороб, а недостатніх для прохарчування Москви в цьому ж році понад 300 мільйонів пудів зерна московський нарід одержав.

В 1917-20 роках в Москві і Ленінграді та в навколишній частині Росії було «дуже тісно» з хлібом і харчові пайки знижено одного часу до 100 гр. хліба денно, але тоді жодної ніде посухи не було. **Було щось інше — Україна зі своїм хлібом відірвалася від Москви.**

Боротьба між Україною і Росією в 1917-20 роках і початок її, так звана «октябрська революція» та всі її «прогресивні світові ідеї», була боротьбою тільки виключно за український хліб. **Не більше і не менше.**

Перемога Москви зразу ж дала себе відчутти (горе переможеним!) — в 1921-22 роках хлібні пайки в Москві були вже не 100 грамів, а 400-700 грамів, а на Україні хлібороби вмирали як мухи.

Боротьба України за державне відокремлення від Росії — це передусім боротьба українського народу за свій хліб і своє фізичне існування. Багато з політиків наших як тоді, так і тепер цього не усвідомлює собі.

Але чому голодові катастрофи на Україні стали постійним гостем, чому наслідки їх дедалі страшніші і чому відпорність українського населення на них дедалі слабше?

3. Павперизація і пролетаризація українського хлібороба

Реорганізація суспільно-виробничої структури сільського господарства на основі колективізації привела до крайньої павперизації і пролетаризації хлібороба і зробила його соціально безсилим протиставитися голодові і визискові.

З 28390 тисяч га орної землі і 1876 тисяч га городів на Україні (в межах УССР 1939 р.) на 1 січня 1935 року в індивідуальному посіданні хліборобів було 768 тис. га поля і 225 тис. га городів, та в індивідуальному посіданню кохозників було 1168 тисяч га городів, цебто разом селяни безпосередньо посідали 2161 тисяч га орної землі (разом з садибами), або 7%. Від того часу стан змінився на некористь селянина ще більше.

В 1937 році на один трудовий день (практично на 1,5-2 фактичних робочих дні, бо колхозні трудові норми денного виробітку ніколи не виконувались в масі з-за їх висот) кол-

хозник одержав близько 3 кг всіх видів зерна, або не більше 1,5-2 кг за фактичний день роботи. Який це мізерний заробіток видно з порівняння: в 1913 році заробітня платня в сільському господарстві найманих робітників була така: — полільник буряків одержала 20-30 копійок або 3-5 кг пшениці денно, один робітник на косовиці — 1-3 карбованці або 16-48 кг денно (залежно від району), на жнивах пшениці за 8-й-11-й сніп заробляв робітник за день від 16 до 24 кг пшениці плюс солома, на молотбї хліба ціпом — 1 рубель або 16 кг пшениці денно плюс харчування.

Не згадуємо тут оплати праці селянина у власному господарстві, яка була незрівняно вища.

Таким чином, колхозний селянин від усуспільненого рільного господарства дістає оплату праці в кілька разів нижчу, ніж її діставав сільсько-господарський робітник перед 1914 роком. Так оплачується праця хлібороба з 93% всієї орної площі України.

Тому у селянина залишається присадибна городня земля єдиною підпорою його фізичного існування, але вона з причини своєї мізерної кількості (не більше 0,25%) і обтяження її натуральними контингентами — молоком, м'ясо, картопля та грошеві податки, розуміється не може бути базою виживлення населення села. Селянин не може знести колхозів, бо буде фізично знищений системою, а тому він розпучливо рятується, як вміє і може через опанування хоч клаптика землі як підстави існування через збільшення своєї садиби, але це «расхищення», як то згадано вище, нещадно ліквідується.

Поруч з відібранням у хлібороба землі, відбувався процес занепаду тваринництва і експропріація у селянина тварин.

Це видно з таких цифр.

	Кількість худоби в тисячах голів					
	1928 рік			1935 рік		
	Всього	В тому числі		Всього	В тому числі	
у селян		у колхозів і совхозів	у селян		у колхозів і совхозів	
1. Вел. рогата	8604	8488	116	6279	2418	3861
2. Вівці і кози	8112	8006	106	2756	647	2109
3. Свині	6962	6914	48	4735	2245	2490

Таким чином, від 1928 року — передодня масової колективізації — до 1935 року кількість худоби на Україні загалом катастрофально знизилася, а в приватному посіданні селян вона зменшилась в 3-4 рази, а овець і кіз — навіть в 12 разів. Це значить, що й можливості споживання продуктів тваринництва для селян зменшились в такій же пропорції щонайменше, бо продукти тваринництва совхозів і колхозів цілковито експропріюються державою і практично хліборобам для споживання не дістаються.

Поряд з вивласненням у селян землі, засобів виробництва і продуктивної худоби, відбувся занепад і інших галузів сільського господарства — птахівництва, бджільництва, садівництва, городництва, ставкового рибного господарства тощо.

В 1913 році і в роки перед колективізацією 1 пуд меду коштував 2-3 рублі і завжди був дешевший за цукор, протягом цілого року у всіх місцях України можна було купити свіжої ставкової риби по ціні 7-15 копійок за кг., пуд свіжих яблук весною не перевищував 2 рублів навіть в містах і т. д. В роки колективної економіки мед, риба, садovina, птиця — або зникли цілковито з обігу і споживання, або стали «предметом розкошів».

Сума всіх цих факторів привела до цілковитої павперизації і пролетаризації українського хлібороба, який став жити «з дня на

день» і є цілковито в ласці і волі наявної соціальної системи. В наслідок цього ні клімат, ні недбальство селянина, ні війни та інші нещастя, а найменший відрух волі можливо владців Москви прирікає на голодну смерть українського хлібороба.

Сучасний голод на Україні є черговою розправою-карою Москви, щоб знищити спротив нашого народу проти системи національно-колоніального поневолення.

Нехай кожен українець собі зрозуміє, що від голоду, організованого Москвою на Україні в 1921-22 і 1932-33 роках Україна в «мирний час» втратила більше населення, ніж під час війни 1914-1918 років і визвольної боротьби 1918-21 років, більше ніж у війну 1941-1945 років.

Поточний рік голодової смерті на Україні чи не найстрашніший.

М. М.

Еволюція чи революція?

В українській політичній думці і понині досить живуча риса струсової поведінки — сховати голову в пісок перед кардинальними питаннями національно-визвольної боротьби і становлення Української суверенної соборної держави.

Багато т. зв. політиків верхом політичної мудрости вважають що краще ці кардинальні питання приховати, затушкувати і цим свідомо обманювати нарід, дезорієнтуючи національні зусилля, скеровуючи на манівці національну енергію. Годі й казати, що це заводить у глухий, безперспективний кут національну думку і зраджує визвольну боротьбу.

В попередньому нарисі—«Криза чи крах» на низку цих кардинальних питань ми відповіли, а саме: ствердили повний ідеологічний крах матеріалістичного соціалізму, минулу війну схарактеризували як — від початку й до кінця — імперіалістичну, большевизм (і комунізм) як зброю московського імперіалізму.

Тепер ставимо дальші питання.

1. Еволюція чи революція

Як українська національна ідея може бути здійснена, уматеріалізована в державі: еволюційно чи революційно? Яке співвідношення і взаємодія еволюційних моментів і факторів у боротьбі за здійснення нашої ідеї?

Ідея відродження Української суверенної соборної держави — революційна, бо вона поставила ціль абсолютно протилежну, що заперечує наявний стан речей — чужоземне поневолення, скероване на еволюцію укра-

їнського народу до денационалізації і винародовлення.

Очевидно, що здійснення цілей української національної ідеї еволюційно неможливе, і лише перспектива переможного завершення революції створює умови для еволюційного наростання, нагромадження, регенерації сил для остаточного здійснення революційним чином революційної мети.

Т. Шевченко це геніяльно розумів, провидів і заповів: «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропите».

Т. Шевченко чудово розумів, що тільки в наслідок розірвання кайданів і пролиття крові, власної і чужої... «на степах України, о Боже мій милий, блисне булава».

«Блиск булави» і «блиск шапки і бармів Мономаха» в одній державі і одночасово, в Києві, взаємно себе виключають, а тому на шляху еволюції заблищати булава в Києві не може, бо перед тим там треба повалити московську шапку Мономаха.

Революційна ідея еволюційно просякає в маси, розвивається в них, революційно (в свідомості) заперечуючи панівні ідеї наявного стану речей і нагромаджує матеріальні ресурси для реалізації революційним чином революційної ідеї. Оцей процес переставлення свідомості мас на заперечення ідей панівного стану речей і є нагромадженням матеріальних ресурсів революційного чину.

Тільки в цьому сенсі еволюційні процеси в масах і мають значення, тільки в цьому сенсі мають позитивне значення всі дії еволюціоністів, від кририло-методівців починаючи, і до наших днів. Але на певній стадії розвитку еволюційне нагромадження ре-

волюційного потенціалу стає опортунізмом і зрадою національної ідеї. Коли всю добу українського національного відродження до 1917 року, що її вели в основному еволюціоністи, ми об'єктивно визнаємо як добу еволюційного нагромадження сил революційного потенціалу, то від 1917 року, коли в ім'я реалізації національної ідеї полилась кров, цебто почалась революція — застосування сили крові нації, — еволюційні методи боротьби за відродження української державности в протиставленні революційним — стали опортунізмом і зрадою.

До Крутянського бою М. Грушевський міг і мав право шукати і знаходити всілякі компроміси з Москвою, навіть після видання всіх чотирьох універсалів, але після Крутянського бою (всіх після того і до нинішніх подій), коли полилась кров і почалась революція — компроміс, а радше капітуляція перед Москвою, вже стає зрадою.

Від Крутянського бою почалась і безперервно триває Українська національно-визвольна революція, яка закінчиться тільки відродженням Української Суверенної Соборної Держави.

Теперішня УССР — це поразка Москви і оперативна перемога української революції, а не успіх соціал-комуністичного опортунізму в українській революції, який зіграв роллю троянського коня в українській національній революції і тим прирік її на тимчасову поразку.

Чи може УССР — вимушена українською національно-визвольною революцією експозитура московського імперіялізму, еволюціонувати в Українську Суверенну Соборну Державу?

Ми відповідаємо — Ні! Тільки продовженням, розвитком і завершенням української національно-визвольної революції, яка почалась 29 січня 1918 року Крутянським боем, що припечатав цілорічне безплідне шукання мирного розв'язання цілей національної ідеї.

②. Деколективізація чи колективізація

Коли говоримо про соціальний зміст української революції, то тут змішання понять, спекуляція термінологією досягає крайньої межі опортунізму і туманопускання.

Питання стоїть просто: одверте чи затушковане збереження «колективних здобутків октябрю» — чи генеральна і безкомпромісова деколективізація всієї соціально-виробничої структури?

Що маємо?

В СССР рафінована колективістична система, де всі однакові і рівні раби, раби-принці становлять апарат примусу і управління, верхівка — олігархія, пани душі і тіла цілої одної шостої земної кулі, вирішують долю і заступають волю всього суцього під сонцем «самої демократичної» конституції.

Проф. Горбачевський, приміром, пропонує другий ідеальний лад — безкласовий соліда-

ризм за такою схемою: »1. Верхівка, що дає провід, 2. Керівники, що здійснюють вказівки верхівки і 3. Підложжя, що дає властиво продукцію« (див. журнал «Студентські Обрії», ч. 1. 1947.).

Чи це дійсно »другий«, а не той самий »перший«, »самий демократичний колективізм-солідаризм«?

Люди не можуть вилізти з свого космополітичного, люмпенського ества — жаги давати »провід підложжю«, яке »властиво дає продукцію«, як визнає і сам проф. Горбачевський. А як це »підложжя« рішуче і скрізь, в усьому світі не хоче цього непрошеного проводу і воює проти нього?

Солідаристів це мало обходить, бо вони вважають, що маса оте підложжя є: »Маса немає власної політичної волі, вона безвідповідальна. Маса не керується розумом, ані політичною доцільністю, маса податлива тільки на емоціональні чуттєві спонуки«; як свідчить журнал демократичної думки »На чужині« в ч. 2 (29) з 20 квітня ц. р.

США на кінець цієї війни з 140 мільйонів населення мали 50 мільйонів людей, які дістають заробітну платню.

Який соціальний сенс цього факту? 50 мільйонів людей, а з родинами, очевидно, значно більше, цебто абсолютна більшість населення є пролетаріатом, який не ініціює і не здійснює власної ініціативи в виробництві і обміні, а лише продає свою робочу силу. Реально це значить, що ця частина населення не може ініціювати і здійснювати соціально-виробничих взаємин як суб'єктів.

Коли колективізація »зліва« охопила майже 100% життя і діяльності людини в СССР, то колективізація »справа« — в США — теж сколективізувала життя людини майже на 100%.

Господарські кризи між 1918-41 роками увесь час трясли американською економікою, як безпосередній наслідок універсальної колективізації соціально-економічного життя країни на суперкапіталістичній основі. Перманентна криза соціально-економічного життя в СССР широко відома нашому читачеві і не є темою цього нарису.

В ближчій перспективі треба — після високої військової кон'юнктури — чекати величезних економічних струсів в США, а в СССР вже діє голодова катастрофа.

Американський фінансовий капітал, що довів колективізацію економічного і соціального життя до апогея, дійшов, до заперечення себе і шукає виходу на шляхах неокapіталізму, своєрідної деколективізації, в наслідок якої в країні повинно постати »мільйон мільйонерів« (своєрідна деколективізація соціально-виробничої структури).

Після минулої війни в бюджеті США виплата пенсій ветеранам війни становить понад 5 мільярдів доларів річно, цебто по одній тисячі доларів на людину річно, наслідком чого 5 мільйонів людей, на 85-90% цілком здо-

рових і неушкоджених війною, дістає життєве утримання після війни без жодного вкладу праці, тільки за сам факт участі в війні. (Після 1914-18 років всім учасникам цієї війни в США виплачувано до смерті по 2 долари денно).

Цими заходами мільйони людей молодого віку відтяжуються з виробничого процесу, щоб запобігти зростові армії людей, що «шукають праці».

В. Британія терміново відсвіжує станову (соціально-виробничу) соціальну структуру, націоналізуючи позиції посідання фінансового капіталу, деколективізуючи на корпоративних засадах приватну власність — основу суспільно-виробничих відносин. Після здійснення всіх цих плянів націоналізації запроєктованих від уряду робітничої партії, 80% національної продукції даватиме приватний капітал і 20% націоналізований.

В. Британія терміново реконструює приватно-станову суспільно-виробничу організацію, вражену колективізмом фінансового капіталу, а соціалісти всіх мастей кричать про «англійський еволюційний соціалізм».

Що несе українському народові українська національно-визвольна революція — колективізацію чи деколективізацію? Чого чекає від української національно-визвольної революції український нарід?

На ці питання в першу чергу відповідає постанова пленуму ЦК ВКП(б) з лютого 1947 року: «Про заходи до піднесення сільського господарства в повоєнний час». У цій постанові сказано: «Остаточно ліквідувати виявлені ЦК ВКП(б) і радою міністрів ССРСР порушення статуту сільсько-господарської артілі, що виявляються в неправильному витрачанні трудовнів, в розкраданні громадських земель колхозів, в розтаскуванні колхозної власності, порушенні демократичних засад управління справами колхозу (газета «Известия», ч. 50, 28. 2. 1947.). А. Андреев в доповіді на пленумі ЦК ВКП(б) каже: «Встановлено 2.225 тисяч випадків розкрадання колхозних земель, повернуто 4,7 мільйонів гектарів землі колхозам». («Известия», ч. 56, 7. 3. 1947.).

М. Хрущов в доповіді на республіканській нараді передовиків сільського господарства України 18. січня 1946. року сказав, що лише «за 1944. рік була проведена величезна робота по збиранню й комплектуванню худоби для колхозних фарм. До 1. січня 1945. року поставлено на колхозні фарми 1613 тисяч голів великої рогатої худоби, 320 тисяч свиней і 564 тисячі овець і кіз» (Українське Державне Видавництво, Київ, 1946. р.). Так на Україні, в порядку ліквідації наслідків німецької окупації, від селян були відібрані рештки недограбованої худоби порядком ліквідації «розтаскування колхозної власності».

Перед 1941. роком в ССРСР вже не було «розкрадання» колхозних земель. Поставлений на пробу війни соціальний лад ССРСР

зразу ж був заатакований з боку селян — з позицій деколективізації. В явно безнадійних обставинах чи принаймні проблематичних перспективах успіху — колхозник масово почав розтягати колхозну землю і колхозну власність. Ми не сумніваємося в тому, що це «розкрадання» нині вже спинено, але ніхто і ніколи не спинить потягу хлібороба до деколективізації, до знищення ненависних колхозів.

Щоб закріпити сільсько-господарських робітників совхозів, та ж постанова наділяє їм 0,5 га садибної землі «під будівництво власних домів робітників і інших будівель, насадження плодкових садів і посіву городини та інших сільсько-господарських рослин». Деколективізаційні настрої сільсько-господарських робітників, виявляється, ще більші, ніж у колхозників, бо коли колхозникові, за колхозним законом можна мати не більше 0,25 га садибної ділянки, то робітникові надають вдвічі більше — 0,5 га.

Українська національно-визвольна революція несе українському народові інтегральну деколективізацію всього суспільно-економічного життя країни і регенерацію соціально-виробничої структури, в основу якої буде покладено трудову творчу ініціативу хліборобів, робітників, ремісників і т. д. — на основі приватної власності на засоби виробництва і витворену продукцію.

Стихийний потяг селян-хліборобів до революційного «расхищення» колхозної землі повинен бути визнаний беззастережно і до кінця, без всякого компромісу і лише після реального одержання землі та інших засобів виробництва, — хліборобові застерігається повне і беззастережне право поступити з нею на свій розсуд, аж до відновлення сталінських колхозів. Тому національно-визвольна революція не може знати ніяких компромісів з дотеперішньою соціальною організацією, бо тоді вона, національно-визвольна революція, перестала б бути і соціальною революцією одночасово.

Це ж саме стосується і всіх інших станів і верств, а передусім робітників, депролетаризація яких в усіх напрямках є одним з вирішальних завдань національно-визвольної революції. Ми не збираємося відхиляти чи не застосовувати всіх соціальних досягнень в сфері робітничого питання, які має цивілізований світ, але ці досягнення можуть мати реальне значення при генеральній депролетаризації робітника, при «обуржуазненні» (говорячи термінами наших соціалістичних противників) його шляхом надання не тільки совхозним робітникам півгектарних садів і власних домів з садами, городами, домашньою птицею і дрібною худобою, як це вимушений зробити уряд ССРСР, а інтегральним застосуванням соціальних заходів цього роду до всіх працюючих без винятку.

Українська революція не буде спиняти «расхищення» колхозної землі, а поверне хлі-

ні є і буде ним завтра, а не, що вчора було злом, то нині є добром, як каже гуманізм.

Ці питання треба ставити одверто і прямо. Не ховаючись і не викриляючи. Мимоволі згадуємо при цій нагоді недавно виданий плакат з історії України в образках — великі князі, гетьмани, митрополити, письменники і інші великі люди нашої історії, а в середині державний герб України, прийнятий Центральною Радою в 1917 році. Так. Такий герб прийняла Центральна Рада, але для чого автори плякату зробили під гербом напис, що це державний знак князя Володимира Святого? В історії М. Грушевського є відбитки монет великого князя Володимира Великого з тризубом — в одних випадках це просто тризуб, а в других випадках над середньою тризуба є хрест. Не критикуємо закону Центральної Ради, яка встановила герб без хреста, але для якої мети автори плякату подають цей герб як герб Володимира? Невже їм імпонує й нині Володимир поганин, а не Володимир християнин? З ким хитруєте і кого обманюєте?

Ці питання ставимо перед людьми доброї волі, чесного сумління та самостійного, без сантиментів, думання, але ніяк не до «дипломованої еліти», що » з політики жує хліб свій« і мріє »про булку з маслом« від »всенароднього представництва демократичних свобод«.

Кожна людина має право на свої думки і їх висловлення на всі явища соціального

і політичного порядку, їх обстоювати, їх заступати на словах і на ділі, в тому числі й про республікансько-демократичний, монархічно-конституційний та інші засади державного устрою, але нині українська національно-визвольна справа перебуває в тому стані, що ми ще далеко не завершили перемогою національно-визвольної революції. Її не завершать ні республіканські, ні монархічні, ні демократичні, ні клясократичні засади внутрішнього устрою держави, які можуть бути лише атрибутом суверенної держави. Революцію ж може завершити лише революційний провід і революційний же лад, що як орган і система революційного процесу має свої закони, відмінні від тієї і другої. Завданням є завоювати і закріпити Українську Суверенну Соборну Державу. Не демократію, не клясократію, не республіку, не монархію, а саме **ДЕРЖАВУ**, в якій український народ сам установить форму цієї держави на основі генерального заперечення і знесення всіх засад дотеперішньої соціально-виробничої системи відносин в Україні.

Тому нині ми боремося за **ДЕРЖАВУ**, а не за її форму, бо внутрішня форма і зміст держави прийде як органічний вислід здобуття держави в наслідок завершення національно-визвольної революції.

Не маємо права уподобитись тим »революціонерам«, для яких, »коли Україна не соціалістична, то не треба жодної«.

В. П. С.

Іван Габрусевич

(В другу річницю смерті)

Хто з націоналістичного юнацтва західньо-українських земель не знав у 1928-32 рр. керівника підреферентури юнацтва Крайової Екзекутиви Організації Українських Націоналістів (КЕ ОУН), який виступав, діяв і вів вишкільну роботу серед українських юначок і юнаків — під іменем друга **Іртена**?

Хто з провідного членства й кадрів ОУН за кордонами України, на всіх теренах української еміграції в Європі не зустрічався в 1932-41 рр. у своїй політичній діяльності з названим іменем або іменем друга **Джона**?

А скільки ще інших псевдонімів — відомих лише в вузькому колі співробітників та безпосередніх зверхників — мусів уживати цей безкомпромісовий український революціонер, принциповий націоналіст і палкий самостійник-державник! Таж це була доля, це ж було призначення всіх революціонерів покрові й кості. Чому ж **Іван Габрусевич** — він же й Іртен, він же Джон... мав би стати винятком?

Та останній його псевдонім знало лише йо-

го п'ять »союзників долі й недолі«, запроторених націонал-соціалістичними гестапівськими звірами в відомий (бо один із найстарших) німецький концентраційний табір в Ораніенбургу — Саксенгаузен, де в т. зв. »целленбав« в камері ч. 17. перебував він понад 2 роки, де одержав отруйну інекцію »сс-манського лікаря« і **дня 16 травня 1944 р.** помер у таборовій лікарні.

В тайній переписці у в'язничному жаргоні, т. зв. »грипсах« і »ксивах« (всякі розмови й переписки були суворо заборонені й каралися найменше 7-денною темницею при твердому ложі та при хлібі й воді) його співдрузі називали його другом **Гребелькою**. А співв'язні інших національностей — від заозерної Фінляндії й піскової Туркменії до соняшної Гелляди й холодного Альбіону Англії та до славолюбної Франції — називали його **Зубром**.

Нам, українським політичним в'язням, не лише з німецьких концентраційних таборів й тюрем поверсальської Польщі, співдрузям

та вихованцям Івана Габрусевича, відома його постать і політична силуетка, та для історії зобов'язані ми накреслити образ цієї людини бодай у зарисах. Бо життя йде, друзі гинуть у боротьбі, а писане слово залишається, хоч скромним, зате тривалим документом.

Іван Габрусевич народився 1902 р. Він походив зі старого українського (галицького) священничого роду. Від 300 рр., від коли його пращур прибув з Кам'янець-Подільщини в Галичину, одідичувався священничий стан в його родині з батька на сина. І релігійність, в глибокому розумінні цього слова, поєднана з фанатизмом та вдумливістю була, чи не найбільшою прикметою характеру роду Габрусевичів і прикметою Івана. І хоча Іван Габрусевич ламає богословську традицію свого роду, бо — після відбутої військової служби в польській школі для запасних старшин — записується на філософський відділ Львівського Університету й студіює психологію і слов'янську філологію, абсолювуючи в 1932 р., — прикмет того ж роду заперечити не може.

Під час університетських студій поринає цілим своїм еством у студентське життя, та воно не задовольняє його ні своєю формою, ні змістом. Бо треба пригадати, що це період поширення серед українського студентства «радянськості» та комунізму, а національний світогляд меншості хитається між патріотичним просвітанством та відполітизованим військово-терористичним підпіллям. Цілковитий брак політичного розуміння й оформлення національної революції, політичної революційної концепції. В той час зустрічається він зі Степаном Охримовичем і як його вірний друг та співробітник, разом з іншими нечисленними однодумцями, стає в авангарді націоналістичного руху на ЗУЗ і тим самим одним з його основоположників.

Це кінець 20 рр. Гурт довкруги Степана Охримовича, до якого належить перш за все Іван Габрусевич, спрямовує тодішню українську підпільну боротьбу на нові тори, кладучи в цій боротьбі головний натиск на політичну революцію. С. Охримович і його малий гурток самі пишуть реферати й листівки, самі помнюють і самі поширюють їх в досі доволі вузькому середовищі українського студентства та молоді. У Львові існує вже «Союз Української Націоналістичної Молоді» з численними гуртами в провінційних містах Волині й Галичини, та його політичне обличчя, як і його пресового органу «Смолоскипи», ще чітко не зарисоване; його політичне «хочу» не цілком з'ясоване. Щойно однодумці С. Охримовича, т. зв. «обухівці» (від його публіцистичного псевдоніму Обухович), до яких належить Іван Габрусевич і покійний Михайло Колодзінський-Гузар, полковник «Карпатської Січі», надають правильний політичний і революційний напрямок Союзові УНМ і «Смолоскипам». Хоч польська поліція за-

криває журнал «Смолоскипи», зате появляються підпільні «Юнак» і «Юнацтво».

На I-му Великому Зборі Українських Націоналістів у лютому 1929 представники СУНМ грають важливу роль, бо ж вони заступають край і його революційні сили. Вони переводять СУНМ у засновану тоді **Організацію Українських Націоналістів**.

Іван Габрусевич стає керівником підреферитури юнацтва КЕ ОУН на ЗУЗ. «Багато виховної праці й піклування присвятив він націоналістичній молоді, формуючи її безкомпромісовий характер, її революційну натуру і націоналістичний світогляд», — читаємо в одній посмертній згадці про нього. А ми додамо: її революційну мораль, її політичний — аж до релігійності доведений — фанатизм. Бо таким був він самий і таким хотів бачити своїх друзів, молодших віком від себе.

У багатьох підпільних виданнях розсіяні його статті й розвідки, в яких розроблює їх проблематику української національної революції. В націоналістичному тижневику «Український Голос» друкується в ряді чисел (1931 р.) його публіцистична праця «На засадничі теми», як підстава до основ українського націоналізму.

У зв'язку з атентатом на польського поліційного комісара Чеховського (зверхника відомого провокатора Романа Барановського) попадає І. Габрусевич — не вперше — в тюрму. Після звільнення виїздить на доручення КЕ ОУН з окремими завданнями за кордон, де стає близьким співробітником голови проводу ОУН, полк. Євгена Коновальця. Весною 1934 р. його покликано до проводу ОУН, де обіймає він пост референта ідеологічного вишколу і дістає завдання контролювати редагування «Розбудови Нації», в якій позначилися були значні ухили від націоналістичної ідеології й політики. Перебуваючи закордоном, пише ряд статей для української заоканської націоналістичної преси та стає співробітником націоналістичного щомісячника «Самостійна Думка», де пише під псевдонімом Н. Сам.

Літом 1937 р. обіймає він у проводі ОУН референтуру уповноваженого для підготовки II Великого Збору ОУН, та грудна недуга, яку набув він у польських тюрмах, не дозволяє йому довести цієї праці до успішного кінця. Півторарічне лікування приводить його до повного здоров'я. Попри свою політичну діяльність в ОУН, він активно співпрацює в Українській Пресовій Службі (УПС), спершу в Берліні, а відтак у Відні.

Під час кризи, яка настала в ОУН в рр. 1939-40, стає він членом Революційного Проводу і прикладає всю силу й запальну енергію своєї індивідуальності на те, щоб не допустити до того, щоб визвольна політична організація українського народу зійшла на манівці опортунізму. Напасти тодішніх противників, які не перебирали в засобах, поборован-

ня його особи й його діяльності не потрапили знеохотити його, бо він вважав, що всякі наклепи, — це лиш вияв політичного безсилля.

Саме в той час виходить чергова його публіцистична праця, тим разом на зовнішньополітичну тему: «Місце України в світі». Підготував він її ще на II Великий Збір ОУН, який мав відбутися за життя голови проводу ОУН, полк. Євгена Коновальця, однак через кризу в Організації міг відбутися щойно у квітні 1941 р.

Після проголошення віднови самостійності Української Держави в день 30 червня 1941 р. І. Габрусевич віддає себе до диспозиції Українського Державного Правління. В перших днях липня конфінує його німецька тайна поліція (гестапо), а 15 вересня 1941 р. арештовує його між першими українськими самостійниками, членами Державного Правління та іншими адміністративними чинниками відновленої Української Держави. До 24 січня 1942 р. перебуває в жахливих моральних і фізичних, а зокрема гігієнічних умовах ославленої берлінської тюрми при Александерпляц, звідки перевозять його до відомого концентраційного табору в Оранієнбургу — Саксенгавзен. Годинами стоїть хворий і виснажений під час лютого морозу на «апелі» перед брамою табору, виставлений на наругу й побої кожного німецького сс-манівського «Übermensch-а». В т. зв. «целленбав» перебуває, як і інші європейські промінентні в'язні, в одиночній камері. Його сусіди: з камери ч. 16. відомий паризький адвокат Раймонд Аммар, оборонець міністра Жоржа Менделя і прем'єра Рейно в Ріомському процесі, а з камери ч. 18. — секретар пропаганди в мадярському уряді Белі Куна, старий мадярський жид. Напроти його камери, під ч. 10., сидить польський гімназійний учитель з Варшави, Казімеж Кобжиньскі. Це тих троє людей, з якими він може час-від-часу таємно порозумітися, бо всякі інші розмови строго заборонені. Зі своїми спів'язнями-земляками порозуміватися може лише тайною поштою, а буйна українська фантазія і в тому випадкові має до своєї диспозиції всякі можливості й варіанти.

Стан здоров'я Івана Габрусевича погіршується з дня на день. Про це говорять «тайні бюлетені», які він час до часу випускає зі своєї камери. До сухот легенів, набутих у тюрмах (його арештували і нацисти під час відвідин наркома СРСР В. М. Молотова в Німеччині) прилучується ще туберкульоза костей і залоз.

«Лікування» під кермою сс-манського «лікаря», — це одні муки. Централя гестапа не дозволяє перевести його до «шпиталю» в таборі, бо «Іван Габрусевич мусить бути строго ізольований від інших українських в'язнів». А їх тисячі в таборі, зокрема тих, що походять зі Східних Українських Земель. Дозвіл може дати лише сам сс-группен-фюрер, Гайнріх Мюллер, шеф 4-ого амту головного уряду безпеки райху (райхсзіхергайтсгавптман).« Та покійний Іван Габрусевич відмовляється писати таке прохання, бо вважає, що писати таке письмо — це значить шукати ласки.

13 квітня 1944 р. роблять йому першу «операцію». Відомо ж, нацивські лікарі мусять на комусь експериментувати.

13 травня така сама чергова «операція»... Цього ж самого й наступного дня дістає ін'єкції «для зменшення температури» і щойно 16 травня о годині 15 переносять його до «лікарні», де він вмирає цього ж дня о 19 год. вечора.

Під час хвороби дозволили йому писати листи на світ: до батьків і до дружини. Та всі ті листи одержала його дружина щойно після його смерті, wraz з короткою лаконічною вісткою німецькою мовою: «Ваш чоловік помер».

І хоч Івана Габрусевича між нами не стало, то його дух живе надалі між нами. А на доказ цього одна з українських друкарень на західних окраїнах України, де друкуються видання і листівки УПА, носить назву «Друкарня ім. Івана Габрусевича — Джона».

Нехай же цих кілька стрічок послужить покищо скромною згадкою про нього, як про незламного українського борця-націоналіста. А в майбутній «Історії українського визвольного руху» Іван Габрусевич-Іртен-Джон займе одно з перших місць!

Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я

Від редакції: В бібліографічних анотаціях обіймаємо лише твори і теми, що безпосередньо є предметом проблематики нашого журналу.

1. Збірник літературно-мистецької проблематики «МУР», Ч. 1, Мюнхен-Карльсфельд, 1946. Стор. 110. На правах рукопису. Циклостиль.

Збірник має репрезентативний характер першого числа.

Він містить: 1. Чого ми хочемо? (редакційна стаття). 2. Віктор Бер — Засади естетики. 3. Іван Багряний — Думки про літературу. 4. Улас Самчук — Велика Література (реферат на з'їзді МУР-у). 5. Ю. Шерех — Стили сучасної української літератури на еміграції (реферат на з'їзді МУР-у). 6. Остап Грицай — Мала чи велика література (реферат на з'їзді МУР-у).

Крім того, — поезії, хроніка тощо.

В редакційній статті «ЧОГО МИ ХОЧЕМО» МУР ставить собі за завдання: —

«мистецькими засобами творити синтетичний образ України, її духовості в минулому, тепер і завтра...», а тому редакція збірника вважає, що він повинен «бути органом творчих зусиль, творчих шукань, потрібних творчих дискусій... бути збірником не так друкованого паперу, як збірником потрібних свободних і творчих думок та ідей.»

* * *

Віктор Бер у статті «Засади естетики» так синтезує нашу добу:

«Епоха механістичного поступу наближається до свого кінця. Людству знадобилось лише п'ятсот років, щоб досягти того рівня розвитку техніки, на якому вона стоїть нині. Але нині ми живемо вже передчуттям нової епохи. І конструкція ідеї тієї нової епохи є саме тим творчим завданням, що стоїть, наблизившись, перед нами. Нову естететику будемо в її основах як заперечення попередньої...»

Автор продовжує:

«Ми не сумніваємося: світ буде індустріалізований. І в довічних пустелях Гобі будуть побудовані червоні колонки з бензином і стара монголка відпускатиме подорожньому паперового рушника, мило і кілька аркушів піпіфаксу. Ми, щиро віримо в поступ людства на шляхах технічного поступу...

... »розвиток є властивою ознакою техніки, але не мистецтва. Естетична довершеність твору не залежить від руху людини в часі. Палеолетична людина розвинулася з доби давньокам'яного віку технічно, але мистецька творчість людини лишається тотожною собі. Іншими словами: техніка історична, вона в часі; естетична позачасова.

І на сьогодні Євангелія лишається в етиці остаточною книгою... Логіка, етика і естетика людства лишаються поза засадами розвитку».

* * *

Іван Багряний в «Думках про літературу» каже про літературні стилі:

«Жаден стиль сам по собі немає вартості. Стиль має вагу лише в зв'язку зі змістом і залежить від змісту... важить, щоб письменник мав що сказати, знав для чого сказати. А вже стиль мусить бути такий, щоб те сказане досягло мети. Це гарантує, як звичайно, найпростіший стиль, який прийнято називати реалізмом».

Коли зважити, що в поняття реалізму як літературного стилю вкладаються передусім система реалістичного (раціоналістичного) світогляду, а не метода, засіб виявлення цього світогляду, то зрозуміти погляди автора на літературні стилі важко, бо ідеї, приміром, символістів літературним стилем реалізму відтворити неможливо. Літературний стиль як мистецький засіб відтворення і зміст становить єдність і як би письменник не «мав що сказати і знав для чого сказати» — «найпростішим стилем — реалізмом», нам видається, не завжди можна користатися.

Улас Самчук у рефераті «Велика література» початок української великої літератури бачить в Т. Шевченкові. Він каже:

«І коли нам дуже тяжко знайти подібність між Шекспіром і Котляревським, то нам дуже легко знайти її між Шекспіром і Шевченком. «Тільки я мов окаяний і день і ніч плачу на розпутьях велелюдних» — казав Шевченко — і ніхто не бачить, тільки ворог, що сміється». Смійся, лютий враже, та не дуже! — «Ось він, Шекспір! Ось де його дух і переконання!».

До числа тих «великих», що творили велику українську літературу Улас Самчук зачисляє і Івана Франка та Лесю Українку.

Формально ці твердження ніби то є хрестоматійно-канонічними, але коли говорити про ці речі на з'їзді письменників, то зіставлення Шевченка з Шекспіром збіднює, знецінює Шевченка.

В. Петренко в статті «Тарас Шевченко як поет нації» (Бібліотека «Самостійника», ч. 4, 1946), пише так:

«Кобзар Шевченка — це біблія українського народу. І як що якийсь народ і має біблію народу, то це лише український народ».

Ні драми Шекспіра, ні Фавст Гете, ні поема Данта, ні Дон-Кіхот Сервантеса, ні стрижневі провідні книги народу англійського, німецького, італійського, еспанського не можуть бути уподібнені «Кобзареві» Шевченка.

«... Жаден народ не живе так безпосередньо в якійсь зі своїх книг, як український в Кобзарі Шевченка».

Це одна проєкція оцінки великості поета: великістю його в своєму народі.

До цього хіба додамо: і Шекспір, і Гете заповідали або апологізували добу ренесансу, добу абсолютного рацію, яка нині, на наших очах себе вичерпала і ми перед відчиненими дверима нової епохи, в якій раціональне і рацію не є абсолютном, а інструментом, засобом пізнання вічного, незмінного ірраціонального. Шевченко, власне, був одним з віщателів цієї нової епохи істини універсальної, незмінної, а не перманентно-релятивної. Тому він антиподичний Шекспірові, а не співмірний.

Іван Франко великий в нашій літературі, але він всім своїм еством, в протилежність Шевченкові, належить духовному світові, що відходить.

Леся Українка може більш співзвучна Шевченкові, як інтерпретатор і носій ідей світу Шевченка, світу грядущої нової епохи історії людства.

Ці думки посередньо підтверджуються до певної міри висловленням і Уласа Самчука, коли він каже:

«Людина не вдовольняється тим що бачить її око фізичне. Вона йде невидомими стежками, на яких провідником їй може бути тільки логіка її розумного думання. Те думання, ті висновки, ті вникання поза обрії намацального можуть поставити у людей розбуджених і зворохоблених великим творчим словом. Бо на початку всього «бі Слово і слово бі Бог». Не цураймось і не лякаймось цих понять і не зловживаймо нашим незнанням багатьох істин, з котрих першою є культура».

* * *

Стилі сучасної української літератури на еміграції Юрій Шерех трактує в сенсі хронологізації зовнішніх явищ і течій в українській літературі, без спроби (а радше — з униканням) аналізу внутрішнього змісту світу тих ідей, що ті зовнішні літературні стилі породили.

Коли Віктор Бер в «Засадах естетики» каже, що «логіка, етика і естетика людства лишаються поза засадами розвитку», то весь зміст реферату Юрія Шереха виходить з цілком протилежних настановлень, а саме: що логіка, етика і естетика підлягають такій же еволюції, як і палиця печерної людини, що в своєму технічному розвитку завершилась відкриттям атомової енергії.

Тому доповідь Юрія Шереха враження фотографії (з певної позиції) сучасної руїни вавилонської вежі, якою була і є нині в великій мірі) сучасна духовна культура, яка спирається на істину «все тече, все міняється».

* * *

2. У другому збірнику МУР. Мюнхен-Карлсфельд, 1946, 128 стор. Циклостиль. На правах рукопису, вміщено статті:

1. Літературні покоління. 2. Віктор Петров — Історіософічні етюди. 3. Володимир Державин. — Проблема класицизму та систематика літературних стилів. 4. Леонід Вілецький, — «Камінний Господар», драма Лесі Українки.

З матеріалів мистецьких з'їздів і конференцій: 1. Юрій Косач, — Вільна українська література. 2. Олександр Кульчицький, — Казка в світовідчужанні дитини. 3. Василь Витвицький, — Наші завдання.

Огляди (літератури), листи членів МУР-у, поезії, хроніка.

Передова «Літературні покоління» розважає в основному над темою відносин «батьків і дітей» в літературі.

«... Те що визначає стосунки майстрів між собою, те саме з неменшою мірою повинно визначити стосунки майстрів і учнів. Може навіть інколи ще більше, бо ми легше розуміємо амбітність зрілого майстра, ніж «зеленого» учня, легше йдемо назустріч «вередуванням» майстра, ніж примхам учня. А тим часом психіка учня, особливо в наших сучасних обставинах, раниться легше, ніж психологія майстра.

Звичайно, говоримо тут про покликаних як майстрів, так і учнів. Мірою покликання є талант, бо все інше не може братися тут до уваги. Люди з міцними кулаками стануть боксерами, а з міцним голосом оперними співаками. В літературі ці добрі властивості допоможуть мало, тому й нема потреби на них розраховувати».

Цей зарозумілий «барський» тон і стиль поверхового трактування проблеми «батьків і дітей» в літературі, на жаль, нічого не дає для вияснення цієї теми. А своїми «майстрами» та «учнями», у яких навіть властиві природні прикмети не співмірні, бо коли у «майстрів» раниться «психологія» (?), то в учня лише «психіка», «покликани» і «непокликани», вульгарне іронізування, з «кулаків» і «міцних голосів» викликає несподіванку від цього журналу.

Проблема «батьків і дітей» в їх взаємному протиставленні для нас чужа, є залишком чужого рабства, що тяжить над духовістю нашої еліти. Духовість нашого народу проблеми «батьків і дітей» не знає. Ці ідеї, занесені в наше суспільство «з чужого поля», вже не раз нам натворили великого лиха, а тому вияснення цієї проблеми має дуже поважне значення.

З нашого недавнього минулого: ідеї мрійного утопійного всесвітництва на базі садків вишневих коло хати, в кінці 19 і в першій чверті 20 ст. наших батьків органічно зродили дітей, що трансформували цілком послідовно ідеї своїх батьків в «блакитні мрії загірних комун», щоб потім рясно накласти своїми головами за гріхи своїх батьків.

Всесвітнське народництво «батьків» органічно трансформувалося в усесвітній інтернаціонал дітей. І тут якраз доказ того, що в нас діти не протиставилися батькам!

Трагедія дітей полягає в тому, що на їх голову спало розкрити цей обман і блуд, в який попали батьки, і заплатили за нього.

Сучасні «батьки» з самозакоханою впевненістю непогрішимости цікають на «дітей». Очевидно, не в цьому проблема.

Нам видається, що світ ідей сучасних дітей перебуває, в ширшому розумінні, в конфлікті зі світом ідей частини батьків. Але автор «Літературних поколінь», на жаль, в такій, як нам видається, єдиній на потребу проєкції цього питання не зачіпає і не висвітлює.

* * *

Віктор Петров в «Історіософічних етюдах», підрозділи — Проблема епохи, Середньовіччя і Ренесанс, Апологія заперечення — дає монографічні зарисовки філософії історичного процесу.

«Історичний процес не становить собою безперервного потоку бування. Цей потік розчленовується на певні часові відтинки історії, на градації часу, на ступеневі послідовності, що кожна з них, у своїй відокремленості від інших, як від тих, що її попереджають, так і від тих, що її заступають, — тяжить до себе. Є самодостатня в собі».

Оцей відтинок історії, замкнений сам в собі, як впливає з концепції В. Петрова, і творить історичну епоху. Історичні епохи змінюють одна одну на засаді прямого і абсолютного заперечення наступною попередньої.

В. Петров каже :

«Ідеологія епох, зміну яких ми можемо простежити на конкретному, отже історичному матеріалі, народжувалися з заперечення. Хіба ж християнство не народилося з заперечення юдаїзму і поганства, а вся ідеологія ренесансу не постала з заперечення середньовічної ідеології і хіба це заперечення не було прямим?..

«... Ідеологія середньовіччя базувалася на градації протиставлень: Бога — людині, землі — неба, душі — плоті, клірика — мирянина, пана — кріпакові і т. д. Чи здійснює ренесанс це протиставлення? Точніше: чи будує ренесанс свою ідеологію незалежно від цих протиставлень? Аж ніяк! Навпаки, протиставлення лишається непорушним, але в межах кожного данного протиставлення, те, що стверджувалося, і те, що заперечувалося, міняються своїми місцями.

Протиставляючи Бога і людину, середньовіччя підпорядковувало людське Божому. Ренесанс зробив навпаки, він Боже підпорядкував людському... приматові Бога ренесанс протиставив примат людини і людського...».

«Для середньовіччя істина була Божою, тим самим не лише єдиною, але й універсальною... навпаки новий час... ренесанс, про-

ти середньовічного догматичного твердження про абсолютність істини, висуває релятивізм. Абсолютної істини не існує, існують відносні істини... в логічному розвитку цієї тези, це означало б, що в кожного окремо є своя, окрема, виключно його, отже приватна думка» (істина — М. М.).

Історичний процес ми уявляємо собі як безконечну зміну епох, коли одна епоха існування людства під домінантою ідеї Бога змінюється другою, в якій ідея суверенної від Бога людини домінує над ідеєю Бога. Зміна епох настає тоді, коли домінантна ідея Бога і абсолютної істини доводить людство, суспільство до повної негачії тіла — людини. Тоді бунт тіла, людського започатковує ідею епохи примату людського над Божим, що в логічному розвитку завершується отваренням людини, коли, як каже В. Петров, про нашу добу:

«Людство остаточно стомилося від неов'язковості істин, від їх плюралістичної множинності, від їх здрібнілості, приватності думок, партикуляризму мислення. Людина гине в плінні умовних і сумнівних, суспільно-безсилив істин. Релятивізм може бути доктриною для одиниць, але не може бути доктриною мас, що прагнуть бути організованими. Наш час вимагає від істини функціональної соціальності, як це вже було колись».

Поділяємо погляди автора про те, що ми реально вступили в епоху історії людства, яка спирається на ідею абсолютної, універсальної для всіх, істини, а тому для нас звучить незрозумілим дисонансом заключний абзац нарису В. Петрова:

«У 19 — 20 століттях держави змагалися за імперіалістичний перерозподіл світу. За нашої доби це втратило свій сенс. Наш час змагається за неподільність світу (підкреслення моє. — М.М.).

Ми думаємо інакше. Змагання в наш час за неподільність світу є змагання за механічну єдність світу (фізично-матеріальну), як конечна мета механістично-матеріалістичної, ренесансівської епохи людства, а не явищем нової епохи.

Людство йде до єдності абсолютних критеріїв істини, як всеославлених, вселюдських догм, з одночасовим процесом децентралізації і автономізації суспільно-матеріальної організації людства — його племен і народів. Матеріальне бо виявлення в історії людства ідеї абсолютної істини не може бути однако-вим для всіх людей і народів: не може бути єдності механічно матеріального, суспільного в американській людській спільноті і мурині в Африці, але співжиття їх на основі єдності в абсолютній істині конечне. Інші бо формули — культурної, вселюдської місії, благодіння для меншого брата та інш. псевдоістини, приватні істини осіб чи їх спільнот, з логічної конечності, завершуються вирішальним аргументом — кулаком, як засобом організації «неподільного світу».

Очікуємо виходу в світ заповіданого від автора продовження «Історіософічних етюдів».

* * *

Юрій Косач в доповіді «Вільна Українська Література» самим заголовком локалізує проблему. В якому сенсі вжито слова, «вільна»?

»У темній і глухій добі, що ми її недавно пережили, а вона почалась у нас приблизно (в західній Україні і на еміграції) на початках тридцятих років, остаточно утверджуючися в роки війни, дискусій літературних в точному розумінні не було. Бо саме поняття дискусії не було питоме добі й її духові тоталітарного обскурантизму, який не зносить людей, що сумніваються і шукають. Усе ж на пласкому терені тодішнього «літературного життя» були спроби просовгнути дві дискусійні теми, яких урешті і не довелося просовгнути, бо їх притьмом затушковано, а ініціатори дискусій та й всі, хто міг би в цій справі сказати щось нове і цікаве, подбали сховатися якнайшвидше за лаштунки... Отже, обидві теми, як і сама ініціатива дискусії, були нецензурні і могли б врешті спричинити перенесення і тему дискусії з заль літературно-мистецького львівського клубу і учасників її в місця більш віддалені і менш приємні».

Ця довга цитата з доповіді дає проекцію на зміст цілої доповіді.

Тема охоплює українську літературу на еміграції і в Західній Україні. Тому очевидно автор і вважає її «вільною». Література підсоветської України доповіддю не зачіпається. Між тим саме українська література під советами тридцятих років нашого віку становила центр комплексу українського літературного процесу, а еміграція і Західна Україна були зм'якшеним і, як сказав, деформованим відгуком, відгоміним його.

Дійсно вільна літературна дискусія починається може і в літературно-мистецькому клубі (хоч це і не кінцеве, бо плідніша дискусія звичайно буває не в клубі, а дискусійними творами), але закінчувати дискусію можна і на Соловках чи кулею в скроню власну (як от Хвильовий). Отже літературна дискусія, яка могла б початись у «вільному львівському літературно-мистецькому клубі», не почалась тому, що той, «хто міг би сказати в цій справі щось нове і цікаве, подбали сховатися як найшвидше за лаштунки», щоб «не попасти в місця більш віддалені і менш приємні» — не могла бути жодною літературною дискусією, а лише словесною перепалкою літературних снобів, бо літературна дискусія виключає таку кінцеву орієнтацію «як би не попасти в місця менш приємні».

Юрій Косач у своєму довгому рефераті на низав в сумбурній купі таку силу тем і фактів (дійсних чи уявних), пересипав їх такою силою «кріпких» слів і висловів, а для ще більшого туману насмакивав зі всіх літератур

стільки імен і диспозицій, що мимоволі постає питання: невже автор поставив собі за завдання, оглушити і затуманити читача? Тим більше, що особливо неприємно разить такий «бон-тон», як «заживітбральний регіт», «ванько-валяльні откровенія», «пуп самозакоханих опішнянських нарцисиків», «публіцистичне шарлатанство» і т. ін. Не дуємо, щоб це був стиль навіть Монмартра.

В цій анотації спробуємо подати систему поглядів Юрія Косача на зачеплену тему. Він каже, що в наслідок діяльності «літературних імперіялістів», з Донцовим на чолі, «Українську літературу відірвано від світової літератури... відрізано ті шляхи, які так наполегливо прокладали і П. Куліш, і М. Драгоманов, і Іван Франко, і Леся Українка, шляхи якими йшов Михайло Коцюбинський, і В. Стефаник... не виключаючи і Винниченка... відрізано тому, що світова література має і матиме гуманізм як провідну і вирішальну ідею... Тема людини, і то людини-шукальника правди, транспедентна. Без цієї теми немає літератури окциденту, «великої літератури».

Як твердить Юрій Косач, без «шукачів правди», немає «великої літератури!» Істиною є, що П. Куліш був на нашому полі чи не найсумбурнішим шукачем правди, а «тим більше — на чужому полі», але його сучасник і антипод Т. Шевченко не шукав правди, а тим більше «на чужому полі», бо для Шевченка сама правда є абсолютна даність і її немає чого шукати, її Шевченко і не шукав, а за застосування цієї правди, як вічної даности, воював.

Юрій Косач визнає єдиний сенс «великої літератури» в шуканні правди, але незалежно від того існує велика світова література, яка не шукає правди, бо цю правду як вічну даність і ця велика література має за тему боротьбу за дану правду-істину. У нас до цієї категорії належить, в першу чергу, Т. Шевченко, а з чужинецької той же згадуваний, Ю. Косачем Сервантес — ідеолог абсолютної істини, як даности, якого Юрій Косач так безцеремонно, його словами кажучи, «селекцією і фалшуванням» ототожнює з ідеологічним світлом Шекспіра і Рабле, антиподами Сервантеса, правними «шукачами правди», русійними силами яких був «вічний сумнів», а відцілья релятивна «правда».

Є дві світові літератури — література боротьби за вічну правду, як лічну даність і література шукання правди, гуманізму, прогресу і т. ін., де правди, як даности немає, а її шукають і ліплять — кожен на свій копит.

Юрій Косач належить до цих других. Своїми дальшими розділами реферату — «За суверенність письменника», «Бруньки нового гуманізму» він цю свою візитівку на всілякі лади коментує:

»Борімося за суверенітет письменника», «за свободу творця і творчости». ... свобода письменника — це його власний незайманий

світ, його тайна. Його самотня душа... »література не виробництво ковбас. Поет не ковбасник«, »якщо судити за ковбасними критеріями світову літературу, то ледве чи залишилося б із десятків імен... яких з погляду різників і виробників сальтисону, можна було б визнати правильними«.

Нам видається, що скромний ковбасник, так висміяний і опаплюжений від Юрія Косача, відчуває собі більше суспільно-етичної відповідальності за свої вироби перед споживачами, ніж Юрій Косач, бо коли ковбасник пускає споживачеві свої сальтисони, то, принаймні, він відповідає перед ним за те, що вони для здоров'я не шкідливі, а мірою суспільної користі чи, принаймні, нешкідливості, поетичного твору, за Косачем, є його »внутрішня потреба«. Коли ця »внутрішня потреба« йде для внутрішнього ж ужитку самого поета, — то суспільство, споживачі духовної »ковбаси і сальтисону« не мають нічого сказати, але коли поет екскременти своєї »внутрішньої потреби« викидає для споживання так ненависним і спаплюженим споживачам, які — за висловом Ю. Косача — »яко« неталановиті і дурні« слова не мають, а-мусять »жертви, що мають«, то який це вид, чи сорт »нахабства і квазітоталітаризму?«.

Поет, який в »різникові і ковбасникові«, »неталановитому і дурневі« не вбачає і своєї власної подобі, не вартий і мізинця цього »ковбасника і дурня«.

Боляче дивитися на ці циркові фокуси: »не перекреслити того, що в царині духа вчинили люди трьох великих Р — ренесансу, реформації і революції. Людина знов стає темою дня«, а далі: »Дух Божий і зустріч з ним митця після перемоги демона — це остаточна мета мистецтва« каже Юрій Косач. Неможливо поєднати цих двох проєкцій, бо ренесанс, реформація і революція — це речі антиподичні »Духові Божому«, твердимо ми, згідно з логікою і історією.

* * *

»Казка в світовідчуванні дитини«. Доповідь доктора Кульчицького на з'їзді дитячих письменників.

Свою доповідь автор подав у такій проєкції:

»Казка в світовідчуванні дитини, яка, здавалося б, чужа нашій суворій, зовсім не ідилічній дійсності, тема, далека від усього, чим живемо і від чого умираємо.

Та це тільки на перший погляд. В дійсності кожне таке потрясення основ, як те, що ми його переживаємо, супроводиться зміцненням почуття ваги тих виховних проблем, що стоять у зв'язку з культурною відновою і вирощенням нового покоління, як носія цієї віднови. А проблема казки в світовідчуванні дитини саме заторкує її як один з осередків промінювання виховних дій у підсвідомості дитини — і то на відтинку саме тих перших

сімох років людського життя, що для формування характеру, як твердить Клягес, мають більше значення, ніж наступних сімдесят«.

До цього ми нічого не можемо додати, хіба те, що доповідь строго дотримана в поважному трактуванні теми. Хочемо лише побіжно зазначити, що сучасна доба вимагає покликання до життя і старих казок з нашого, так багатого національного скарбу, ґрунтовно призабутого і оплюгавленого в останньому півсторіччі особливо.

* * *

»Наші завдання«. Доповідь Василя Витвицького на з'їзді об'єднання українських музик.

В. Витвицький говорить про завдання українських музик на еміграції:

»Нам, музикам, з письменниками не мірятись. Поперше тому, що вони вийшли на еміграцію громадно, а з нас вийшла, на жаль, чи може на щастя, невелика частина (підкреслення мое — М. М.).

Ми з автором думаємо, що саме на щастя на еміграцію вийшла невелика частина музик, і нам видається, що і письменників вийшла на еміграцію, на щастя, невелика частина, хоч і громадна, і в цьому питанні В. Витвицький допускається помилки, кажучи щось протилежне, як це впливає з його контексту про письменників.

В. Витвицький ставить перед нашими музикантами такі проблеми:

»Хто напише другого »Запорожця за Дунаєм«, не обов'язково кращого, тільки щоб був другий, інший, щоб бодай час-від-часу міг стати на зміну першому«... цебто він ставить проблему творення музичних творів великого формату.

Далі: »Крім театру перед нашими композиторами стоїть ціла низка проблем, що їх ми могли б назвати життєвими вимогами. На першому місці стоїть і терпеливо чекає на розв'язання своєї справи, або бодай на актуалізацію, церковна музика. Тут ми не тільки не розвиваємо наших старих добрих традицій Бортнянського і Березовського, а й праці Вербицького, Стеценка й Кошиця не продовжуємо... з інших життєвих вимог висувається потреба нової пісні, оперної на нове поетичне слово, пісні легкої і нешколеному гурткові, пісні ясної і бадьорої своїм змістом і характером... звернені лицем до життя, ми бачимо, може, не таку настирливу, але не менше важливу потребу дитячої музичної літератури...«.

Так на з'їзді музик ставляться проблеми української музики.

* * *

Загалом нашим читачам рекомендуємо збірники МУР-у як поважну лектуру для ознайомлення зі світом мистецьких і світоглядних ідей, якими живе наша література і мистецтво.

М. М.

Адам Добошинський. Політичні студії. На чужині. 1947. сторінок 493. (польською мовою).

Книга являє собою інтерес для українсько-го читача, бо дає багато до пізнання політичної думки сусіднього народу і знайомить з історико-соціологічними ідеями сучасного людства в їх християнській галузі, ближче на польсько-католицькому тлі.

Книга має чотири розділи:

1. Публіцистичні статті на політичні теми.
2. Теорія народу.
3. Основи християнської соціології (Ekonomika miłosierdzia).
4. Конститування ладу (Regimen commixtum).

З публіцистичних статтів А. Добошинського довідуємось про погляди певних кол польського політичного світу на низку найважливіших проблем сучасного світу. Деякі з цих поглядів є спільними для всієї польської еліти, хоч часто це висловлюється в іншій формі, ніж у А. Добошинського.

В публіцистичних статтях і в нарисі «Теорія народу» автор дає кілька цікавих політичних концепцій, зокрема:

Доктрина «великого народу». Автор стверджує, що великий нарід повстає з органічного стопу близьких племен і народів. Це стоплення відбувається в наслідок як органічних процесів довкола якогось стрижневого народу чи племені та під домінантою його духа і культури, а часто з допомогою меча. Звичайно в композиції того і другого. Спираючись на історичному досвіді англійської нації, яка склалася з англійців, валійців і шотландців, які, за словами автора, ще й понині зберегли свої ідилічні окремішності, та на досвіді творення французької нації аналогічного англійцям характеру; своєю концепцією автор обґрунтовує ще й на досвіді Польщі і стверджує теорію «великого польського народу», в якому стопляються поляки, чехи, словаки, українці, білорусини, литовці і витвориться «великий народ».

Не зачіпаємо історії утворення «великого народу» англійського чи французького, мусимо лише ствердити, що історія творення «великого народу» довкола польського стрижня від кількох століть практики привела до прямо протилежних наслідків: племінна близькість поляків з українцями, чехами, словаками, росіянами, білорусами не лише не сприяла їх органічному зближенню в напрямі стопу в один «великий народ», а навпаки привела до універсальної суверенізації цих народів, зокрема і особливо українців від поляків.

Ця суверенізація і відокремлення пішли так далеко, що навіть фізіологічно-потенціальні сили обох народів радикально змінились: числове відношення українського народу до польського в часи Богдана Хмельницького становило 1:2 на користь поляків, нині маємо співвідношення зворотне — 1:2 на користь українців (поляків на етнографічних

землях 22 — 23 мільйонів, українців відповідно 43 — 45 мільйонів).

Даємо рацію А. Добошинському в творенню англійського чи французького народів, але історія знає і другі приклади — Швеція була блискучою імперією в просторі довкола Балтики, але вона не створила стопу «великого народу» зі шведів, норвежців, данців, фінів, прибалтійців і прусів, а після розвалу імперії відсепарувалась від ідеї «великого народу», створила, закріпила і розвиває шведську націю і державу, історія якої в останні 200 років значно славніша і позитивніша під кожним оглядом, ніж історія Польщі за той же час. Історична спроба Османської імперії в Константинополі, теж не створила «великого мусульманського народу» і Турція стала (і в цей спосіб найшла порятунок) національною державою. Ці невдалі спроби творення «великого народу» як сплаву, стопу кількох народів, в історії європейського світу може навіть частіше і переважають «вдалі» історичні досвіди Англії і Франції.

Ми переконані, що коли б польська національна доктрина стала на історичні досвіди Швеції, Турції (а не Англії, Франції), то це б вишло тільки і передусім на добро польської нації і вона перестала б бути від століть виграшкою чужих і ворожих їй сил, проти яких всіма фібрами своєї душі воює А. Добошинський.

Констатуємо, що в пануючій польській національно-державній доктрині ми українці, як і в часи Богдана Хмельницького, і перед ним, і в часи Ризького миру Польщі з ССРСР в 1921 році і понині, спільних позицій для взаємного мирного розв'язання питань співжиття України і Польщі не маємо.

Про Ризьку умову з ССРСР, яка була власне актом підписання Польщею для себе 4-го розбору, який відбувся на наших очах, автор дає такий фрагмент своїх думок:

«Від часу мого перебування над корлоном (автор проживав в польській частині Білоруси перед 1939 роком) я маю жаль до проф. Стан. Грабського — головної пружини нашої делегації в часи мирних переговорів в Ризі в 1921 році. Проф. Грабський добровільно, як про те мені сам оповідав, не зажадав від большевиків Мінщини, яку большевики були б оддали без спротиву» (стор. 22-23).

В другому місці автор висловлює такий же жаль і про Кам'янець-Подільський.

Автор не може поєднати двох речей — підписання Польщею для України Андрусівса самій Польщі завжди коштувало розбору її самої. Він і далі кличе:

«Мусимо теперливо будувати величню будову Речі Посполитої аж до того часу, коли вона набере такого блиску, що й вони (українці) стануть до тієї будови... Прийде день, що ця ідея впаде в людські ливші (українців) і мит спільної Речі Посполитої притьмарить мит незалежної України».

З недавніх газетних повідомлень ми довідалися, що на пам'ятникові Т. Шевченка в Києві з волі «братів» з півночі написано:

«Україна без Росії існувати не може.»

Мимоволі надходить стара і відома істина: «Від часів Богдана Хмельницького на обох фронтах з боку наших «друзів» без жодних змін.»

* * *

В соціальної проблематиці автор є послідовником християнських засад соціології, яку вважає притаманною польському суспільству. В статті — «Які засади господарського плянування нині є спільними загальною поляків», він стверджує:

«Нехай мені дозволено буде підсумувати, спільні вже нині соціалістам, людовцям, народовцям і католицьким діячам. Вони такі:

1. Увласнення мас (в сенсі інтегрального забезпечення мас власними засобами виробництва і вжитку).
2. Усуспільнення кредиту.
3. Усуспільнення великого виробництва.
4. Корпоратизм у вигляді господарського самоурядування.
5. Контроля і опіка держави цілим господарським життям, яка мусить здійснюватися через господарське самоурядування.
6. Плянування господарства.»

На основі цієї, спільної для нації платформ, автор має проєкцію соціального миру в нації як підстави відродження і суверенітету держави, добробуту нації і кожного її члена.

В інших статтях, зокрема «Лондон і Рим», «Чи католицизм провадить народи до упадку», — автор подає таку історико-соціологічну концепцію: ренесанс в історії людства започаткував систему соціальних відносин без моральної основи — християнської справедливості. Протестантизм, як релігійний рух, створив етичні підстави аморальних соціологічних засад. Католицизм в наслідок цих процесів опинився в депресії, що тривала аж до середини 19 віку. В часи депресії католицизм внутрішньо очистився і духово скріпився, а протестантизм, і на його основі розквітлий матеріалізм, і аморальна соціальна організація людства дійшли буйного розквіту і внутрішньо себе вичерпали та вкинули людство в вир духової, моральної і соціальної анархії та деградації. З другої половини 19 віку католицизм вийшов з захристя, щоб виконати активним втручанням в суспільне життя свою вищу місію — відродити соціальні відносини на основах християнської справедливості.

Енцикліки Папи Римського з II-ої пол. 19 віку в питаннях соціального ладу людства, напр., «Рерум Новарум» — «слухно вважають за явище первомове, що становить перший по двох віках сигнал, що католицизм входить в нову фазу розвитку.»

«До традиції католицизму, що такі фази починаються від появи великих святих суспільної посвяти. Хвиля є для них дозріла — католицизм чекає на них. Протестантські суспільства здатні вже тільки на вилонення великих поган — нігілістичних мудреців і комуністичних бойовиків. В розгрі тих людей зі святістю великих католиків вирішиться доля світу.»

Так синтезує автор історичну добу, в якій ми живемо.

При перегляді книги ми свідомо оминаємо опертя і посилки автора на помилкові оцінки, а то і пряме перекривлення дійсності (як от участь українців в здушенні Варшавського повстання СС-дівізією і т. п.), щоб не входити в дріб'язкову і безвислідну полеміку і цим не затемнювати провідних ідей автора, особливо в таких питаннях як націоналізм.

До чести автора мусимо підкреслити, що він пише чесно, а така риса нині прикрашує небагато того роду діячів і письменників. Автор є націоналіст «великого народу» і послідовний у висновках аж до кінця, коли пише:

«Шість літ війни відкрило очі більшості поляків на необхідність ввійти в ближчі зв'язки з сусідніми народами. Від розробок на теми федерації, унії, межимор'я аж роїться в польській публіцистиці останніх років. Поповнюємо при тому один засадничий блуд, який ще недавно знайшов свій вислів в декларації середньо-європейського федерального клубу в Лондоні. Там сформульовано постулат, що «в рамках середньоевропейської федерації кожен нарід буде мати повне право на збереження своєї національної індивідуальності, до творення і розвитку своєї власної культури, і виховання в тому дусі своєї молоді...» Коли хочемо справді зв'язати низку народів в тривалий зв'язок, який не розлізеться під впливом сусід чи інтриг — всі наші народи мусять понад своїми національними створити єдину культуру і єдину національну свідомість вищого порядку. Інакше не збудуємо нічого тривалого.»

Лондонські «творці» пишуть: «федеральна по формі...» про польську по змісту при тому примовчують. А. Добошинський чесно коментує — не дурить себе, бо нічого з того тривалого не вийде. І з цим ми цілком згодні, бо від віків маємо багатий досвід з двох боків — Варшави і Москви.

Хочеться розпеченим залізом випекти в сечуха рептки оцього бовду «рабів, підніжків, грязі Москви, Варшавського сміття» при читанню декларацій і декламацій про «федерації», «унії», «межимор'я», «невршимий союз братських республік» і т. п. легенди і міти, реальність яких лежить єдино в залишках нашого рабства.

Польське соціал-ліберальне баговиння конструює унії, федералії і про межимор'я декламації, на які у нас інколи знаходяться варшавського видання виниченки і сприймики соціал-межиморської федерації і можна

подякувати лише п. А. Добошинському за чесне ствердження дійсної природи тих деклямацій, нам знаних ближче і давно відомих.

Маючи пієтет до британського націоналізму, А. Добошинський в засаді не осуджує і німецького націоналізму, хіба лише за те має до нього претензії, що він наступив на мазоль польському «великонародовому» націоналізм-імперіялізмові.

В нарисі «Теорія нації» автор, спираючись на багато джерел, переважно англійської історико-соціологічної думки, протиставляє націоналізм інтернаціоналізмові, стверджує тезу «через націю до вселюдськості» (а не інтернаціональної межилюдськості) і завершує цей вступ цитатою з енцикліки Папи Пія XII «Суммі Понтіфікатус»:

«В міру розвитку цивілізації народів, вони що-далі вирізняються в своїх способах життя і порядкування своїми справами. Це однаково не є причиною, яка б примушувала виріктися єдності загальнолюдської родини. Навпаки, ця родина повинна багатіти від того, що їй додають свій вклад до її різноманітних засобів (різні народи. М. М.) відповідно до своїх окремих здатностей.»

Розважаючи над різними дефініціями поняття нація — єдинство історичних культурних, духовних, соціальних, територіальних атрибутів і інститутів людської збірноти, іменуємо її нацією, автор схильється врешті до думки Рамсая Мура, який каже:

«Здається неможливо уникнути внеску, що нація у вирішальній мірі самовизначається (дефініюється. М. М.) в боротьбі. Виявляється, що така мораль впливає з розвитку національної ідеї в Європі.»

В проблемі «Нація і держава» автор цитує багатьох соціологів, найвиразніші дефініції яких є такі:

«Нація — є природна форма спільноти, натомість держава може бути чимось дуже штучним.» (католицький соціолог A.G.F. Beales).

«Національна держава є найліпша форма, винайдена до цієї пори генієм Європи...» Здається нерозумне навіть припущення, що національні держави могли б зникнути в бижчій майбутнім.» (Лорд Лойд. «Націоналізм»).

Сіоніст, проф. Цімерман є прихильником іншої теорії:

«Всі передбачуючі люди, які прагнуть поліпшення відносин між народами і ліпшої політичної організації світа, повинні покласти свої надії не на національні держави, які є лише етапом, при тому на заході перейденим і витертим в політичній еволюції людства, а лише в державах, які, подібно до великих державних систем минулого, як в середньовіччю християнство і іслам, обійме різноманітні спільноти і нації.»

Воістину «видовисько для богів» — Папа і католицький світ прокламує національні держави і нації, як фундамент єднання світу, а сіоніст Цімерман кличе до великих християнських і ісламських імперій (в яких би

поляки різали українців, турки арабів і т. п. і цим би творили велитні-імперії послушними інструментами в руках Цімерманів, додамо від себе. М. М.).

А. Добошинський прекрасно розуміє ефемерність і підступність ідей великопросторових і багатонаціональних держав, які можуть бути лише витвором східних деспотій (як от імперія османів, рахітична Австро-угорська імперія, Російська імперія) або монопольного суперкапіталізму (ЗДПА., хоч вони й не цілком доказові під цим оглядом, бо розбудовані все таки на однонаціональній основі — англійському корені), чи олігархічної деспотії Речі Посполитої в минулому. Тому А. Добошинський займає третю позицію — держави не однонаціональної, не багатонаціональної, а держави «великонаціональної», в якій кілька націй «стопилося б в одну велику націю.»

Автор цілком слушно вважає разом з деякими англійськими соціологами, що в СРСР твориться, «стоплюється» «великий нарід». Що з цього «стоплення» вийде і чи вийде бажаний продукт «єдиний советський нарід» покаже ближче майбутне.

Ідеологічні підстави, як бачимо, у польських «великонародовців» і московських «советонародовців», єдині. І, очевидно, з прийденними наслідками тими ж самими.

Отже маємо за А. Добошинським три концепції розв'язання проблеми «Нація і Держава»:

1. Національні держави.
2. Багатонаціональні держави (заперечення національних держав).
3. Великонаціональні держави (обман, визиск і прихована денационалізація народів — «Великий советський народ на чолі з великим російським народом», «Велькі наруд Жечі Посполитої на чолі з передовим культуральне польським народом»).

Таку класифікацію проблеми «Нація і держава» дає автор. Націю-державу він відкидає, бо національна Польща, — це середньої величини держава з 20-23 мільйонами населення, в якій немає місця для Речі Посполитої великонаціональної імперії» (стор. 138); багатонаціональну державу автор негве, як штучну, історично-приречену концепцію, а тому стоїть на концепції великонаціональної держави, що державно має охопити і «стопити» у «великий польський народ» українців, чехів, словаків (тут навіть вже білоруси не фігурують, бо вони є самозрозумілою інтегральною частиною «велькего народу»).

Дальші розважання А. Добошинського на темі «великого народу» обіймають питання всебічного освітлення заходів і метод творення його. Прикладом, на питання «Федерація ціл чи засіб», він відповідає: «Федерація втрачається тільки тоді, коли в її рамках виростає великий нарід», цебто, — відбувається процес «стопу» кількох націй.

* * *

В ширшій соціологічній роботі під назвою «Економія милосердя», яку ми відповідно до змісту твору, переклали «християнські засади соціології», автор у вступному слові каже:

«Ліберальний капіталізм, що півтора віки керує світом, завмирає. Економічна організація, господарські інститути і відносини стоять під знаком непевности. В хаосі змін і струсів легко зміщуються і зміщуються поняття.»

Свою книжку автор призначає для людей, які до поліпшення того становища у свті змагаються на шляху християнства...».

Цими словами автор дає проєкцію на зміст своєї роботи.

В основних питаннях, на яких основує автор свою систему соціологічних поглядів, цитовано низку соціальних засад зі св. Томи Аквінського «Сумма Теологіка» про працю, справедливість, обмін і розподіл, власність тощо.

Основною засадою, що відділяє християнські засади соціології від всіх інших, зокрема, матеріалістичних, «угольним (наріжним) каменем економії», за висловом автора, є відношення церкви до катерогії соціально-економічних відносин — **відсотків на капітал**.

Церква від двох тисяч літ зайняла становище до **відсотків на капітал як до асоціальної і аморальної категорії**, яка є вирішальною причиною всіх соціально-економічних аномалій, струсів і дисгармоній. Відсотки на капітал є фактором присвоєння продукта праці без еквівалента праці, без затрати праці.

Коли капітал є засобом виробництва — він в усіх випадках виконує суспільно-позитивну функцію, коли пов'язаний з безпосередньою працею власника капіталу. Коли ж власник капіталу дістає зиск незалежно від своєї праці і економічного наслідку продуктивного застосування капіталу, то в цьому випадку власник капіталу паразитарно, аморально і асоціально становиться учасником в розподілі суспільного продукту праці (через відсотки) без затрати праці.

Тому автор, посилаючись на науку церкви, вважає, стоючи на ґрунті **принципальної неґації фінансового капіталу**, що в силу недосконаlosti людської природи і, в зв'язку з тим, недосконаlosti соціально-економічних відносин, належить:

«Господарський устрій організувати так, щоб кількість випадків позичання грошей за відсоток звелось до мінімума», «бо не кредит, лиць особиста участь в виробництві (власника капіталу) є позитивним соціально-виробничим фактором».

За автором, монополізація за золотом функції мірила вартостей (грошей), як інструмента, зрештою, фінансового капіталу, рівно ж є асоціальним явищем, бо золото в функції грошей, будучи само товаром, що піддається найлегше монополеві, в силу цієї своєї подвійної природи (грошей і товару), як інструмент фінансового капіталу, провадить в про-

цесі обміну і розподілу експропріацію продуктів людської праці. Тому автор займає становище, що золото повинно перестати виконувати функцію грошей. Зрештою, цим висловленням стверджується те, що в останньому півсторіччі стало досить широкою практикою: Австрія перед 1917 роком мала валюту, не сперту на золоті, Німеччина після 1917 року базувала валюту на земельній ренті. Треба сказати, що ці валюти свою економічну функцію виконували позитивніше, ніж, скажемо, французький франк, що завжди був прив'язаний до золотого забезпечення.

Власність автор трактує з таких засад:

«Відносно благ матеріальних людям при-слуговує два права — одно уповажнює до урядування і розпорядження і на тій підставі людина посідає блага у власність... друге право стосується натомість до уживання благ. Це право не дозволяє уважати благ матеріальних своїми, але спільними в тому розумінні, що благами цими власник зобов'язаний розпоряджатися в той спосіб, щоб вони з користю вживалися в інтересі других людей, їх потребуючих...» (за св. Томою Акв.).

Виходячи з того, автор в інститут власности вносить невід'ємний атрибут її — «етику посідання», яка суспільно — управнює власність, як категорію конечну, до моменту базування права власности на етиці посідання: посідання власности є етичне до тієї пори, поки її власник зуживає її для продукування благ йому чи суспільству потрібних.

Згіршення, асоціальний характер власности набуває тоді, коли власник благ є безчинний або витворені блага тезаврує, цебто вилучає з суспільно-корисного виробничого процесу і обміну. Ці явища автор називає асоціальними — «дезерцією від обов'язків зв'язаних з посіданням».

«Мірою вартости продукта праці повинна бути в засаді тільки праця», відповідно до католицької науки, як каже автор, а тому він далі стверджує, що:

«Кожне добро має дві вартості: **зовнішню**, пропорційну прагненню покупця до придбання добра (товару) і нехиті продавця до збуту її, і **внутрішню**, що відповідає праці, зужитій на випродукування цього товару. Першу звемо вартістю **міноюю**, другу вартістю **продукційною** (трудовою).

В нормальному суспільстві обидві вартості мають сталу тенденцію до взаємопокриття...»

Це вирівняння мінової і продукційної вартостей за ліберальною теорією, як зауважує автор, відбувається в наслідок вільної міґрації праці і капіталу від продукування товарів з вищою продукційною вартістю, ніж мінова, і навпаки, — припливом праці і капіталу до продукування товарів з вищою обмінною (міноюю) вартістю, ніж продукційна.

Фальшивим це розважання вважає автор тому, що «капіталістична» організація ринку, усталення контингентів продукції і т. п. —

цебто монополізація в різних видах, поєднана на додаток з рекламою і спеціальною системою торгівлі «на виплат» (поневолення покупця); реальність ліберальної формули вирівнювання вартості мінової і продукційної зводять на нівець.

Аналізуючи складові елементи зиску підприємця, автор приходять до внеску про те, що він складається з трьох частин:

- а) Відсотки на інвестований капітал.
- б) Винагорода за працю і ризик.
- в) Монопольний зиск.

Перший і третій складник автор вважає засадничим асоціальним, другий за соціально-зумовлений і конечний.

«Християнська економічна думка відкидає в засаді всяку можливість доходу без праці, а тому рівно ж заперечує посідання і земельної ренти. Але думку усупільнення землі відкидає ще більше категорично..., бо вона веде до нечуваного монополю визиску», а тому автор вважає:

«... єдиним позитивним виходом з монополю земельної ренти, звідкіля він не виходив би, є, якнайдалі можливий поділ землі (між виробниками. М. М.), розкладаючи в той спосіб монопольні прибутки, якщо їх не можна уникнути, серед як найбільшої кількості людей.»

Концентрацію і монополізацію соціально-економічного життя і відносин, яка дійшла до найвищої міри:

«Наше господарське життя є опановане 600 фірмами, які диспонує двома третинами американського промислу. Десять мільйонів дрібних підприємців посідає решту.»

Коли процес концентрації і далі поступатиме з тією ж швидкістю, то в кінці біжучого століття ціла американська промисловість буде належати якомусь тузинові фірм, а керувати життям буде яких сто людей» (автор цитує покійного президента Рузвелта).

«В 1927 році два відсотки мешканців США мали дохід понад 50.000 доларів і посідали 40% національного маєтку» (дані доктора Кинга в журналі американської статистичної асоціації, червень 1927.).

В Англії 2% мешканців посідає 70% національного маєтку... — і привела до стану, коли:

«машина-абстракт, плян і цифра, пан і владар роботів... машина, що вимагає організації і гіперорганізації, поглинає не лише мастило і паливо, але заразом волю і гідність людини. Машина божок наших часів, вирішує про людську долю і недолю, про війну і мир, про устрій соціальний і політичний», — резюмує автор.

Автор займає становище, що концентрація промисловості зовсім не є економічно і технічно зумовленою конечністю, а є витвором монополістичного капіталу в його асоціальній функції нагромадження зисків через % %.

Він критикує марксівську теорію органічності процесу промислової концентрації і вважає її за міт, облуду наших часів, який поневолює працюючу людину.

«Духова і політична воля не може утриматися без незалежності економічної... стверджує автор і каже:

«Серед соціальних провідників не бракує й таких, що свідомо впроваджують в блуд середнього чоловіка, обіцяючи йому волю в господарстві колективнім, приховуючи перед ним ту очевидну істину, що шлях концентрації веде до комуністичної неволі...»

Спираючись на слова з енцикліки «Квадрагесімо Анно», «— От то мета, до якої належить стреміти — визволення пролетаріату», заповідає автор:

«Християнству, загнаному повторно в катакомби, знову може припасти завдання поставити перед світом... здійснення права людини і громадянина.»

В розділах «економіка сталого безробіття», «деконцентрація», «функціональний лад», «лад політичний і економічний» та інших — автор подає систему поглядів на позитивне здійснення деконцентрації і деколективізації економічного і суспільного життя і відносин, як засади реального осягнення людиною волі.

Він докладно висвітлює ці проблеми і стверджує, що, організаційна, технічна і економічна структура сучасної централізованої промисловості і економічного життя не стоїть на перешкоді до здійснення цього. Противником є лише монополістичний фінансовий капітал.

Корпоративний соціально-виробничий устрій на основі інтегральної децентралізації і деколективізації економічного життя є виходом зі стану сучасного безвиглядного положення працюючих.

* * *

В праці «Конституювання режиму» (Regimen commixtum) автор досліджує конституювання органічних суспільно-устроєвих інститутів і засад. Він висловлює систему поглядів, з яких випливає, що системи політично-устроєві розбудовуються на базі існуючих соціально виробничих відносин під доміною християнських соціологічних засад (як от середньовіччя), або на базі капіталістичної експропріації мас і фінансової анонімової монополії, суспільно-політичні устроєві інститути якої розбудовуються, інспіруються і керуються масонськими організаціями, а вся зовнішня демократична, виборча і т. п. орнаментовка є лише явними методами керування одуреними і пролетарізованими масами. На думку автора, «рівенство громадянських прав і волі» Ротшільда і робітника є блюзнірським глумом над людиною.

Автор займає становище, що нормальна суспільно-політична структура може розвину-

тися лише на базі безперервного виєлімінування через суспільні органічні процеси з суспільно-виробничих верств і корпорацій всього найліпшого, що має суспільство. Ця провідна верства, що безперервно поновлюється в наслідок соціально-виробничих відносин, здатна створити кістяк суспільно-політичної

організації не на основі клясової боротьби, демократизму і парламентаризму, які в підмурівку мають анонімний фінансовий капітал (і масонерію), який діє проти суспільства і людини, а на нормальній органічній основі.

8 квітня 1947.

М. М.

З М І С Т

	Стор.
Софрон Лукич: Світильники негасні	1
Проф. Гр. Васютин: Соті річниця Кирило-Методійського братства	3
М. В. Радович: В'тінях Москви	6
В—к.: Жовтень і наше визволення	20
М.: Голод на Україні	25
М. М.: Еволюція чи революція?	29
В. П. С.: Іван Габрусевич	34
Бібліографія	37